

הלכות ברכת יעונג של שבת.

קסח חיר (א) ביום טוב (האחרון) מאחרין לבוא וממדין לצאת (ב) בשבת ממדין לבוא וממדין לצאת. ביום הכפורים ממדין לבוא וממדין לצאת. כלומר (ג) ביום לא קרו מרשה אלא בהמשה נברי וליכא סדרא מאחרין למיעל לבי כנישתא ולא צריכי למיעל בהשכמה אלא מאחרין לבוא ומשום כבוד שמחת יום טוב ממדין לצאת. ובשבת ראיכא סדרא שלימה וקרו שבעה נברי ממדין לבא וממדין נמי

עתיים לבינה

(ח) מגילה כ"ג א'. וענין מאחרין חיינו מבימות התעל וחיינו שאין משכימין מסתמן כמו בימי החול. ורש"י פי' שם לפי שצריכין לטרוח בהכנות סעדת יו"ט והביא כן מהמס' סופרים ולדידי צע"ג דהא מבואר בברכות י"ד ע"א דאסור לעשות חפציו קודם ק"ש ותפילה ואם נאמר דווקא חפצי רשות אבל זה הוי חפצי מצוה הא רש"י פי' בברכות ה' ע"ב דאף ללמד אסור קודם ק"ש ותפילה ועיין פרי תרש ספי' פ"ט. כ) לפנינו הסדר ביום הכפורים קודם בשבת וכירושלמי מגילה שם הסדר בשבת וכו' ביו"ט וכו' ביוה"כ וכו' וסדר זה לכאורה נכון יותר. ולסידרא רש"ס דילן נראה עמ"ש הסדרי שבת טרק כל כתבי רמז ע"צ בשם רב האי גאון דבשבת ישנים יותר מבימי החול ואין משכימין לביהכנ"ס כמו בתעל ע"ש הטעם ולפי"ז הא דמבואר בברייתא הג"ל דבשבת ממדין לבא צ"ל הכוונה דממדין לבא מקדם מבי"ט וכמ"ש המג"א סימן רפ"א סק"א ולפי"ז אם הוי מקדים בראש בשבת ממדין לבא הוי משמע בע"כ שממדין לבא מכתול זה אינו. ולזה הקדישו הא דביו"ט מאחרין לבא ושוב בשבת ממדין לבא ושפיר יתפרש ממדין מבי"ט אבל מ"מ ג"כ מאחר מכתול כנ"ל נכון ומה איצתמיד ג"כ דגורסת רבינו היא הסדר הנכון וכ"ס עוד דרתי ביוה"כ בודאי הוי ממדין לבא עוד קודם מבשבת [ועוד אולי קודם מכתול] ועמ"ש בסמוך. ומהסדרי הנזכר משמע ג"כ כמ"ש דהא דביו"ט מאחרין לבא היינו שישינים יותר ואין משכימין מסתמן כבימות התעל וכמ"ש שם הטעם בשם רב האי. (ג) בהכתב יד הגוי' המעתיק הראשון להשיג ע"ד רבינו במה שתלה האיתור והמהירות על אודות הפרשיות וחשבי' כמועה כי באמת מעם האיתור ביו"ט לפי שמתקנין סעדת יו"ט אבל בשבת ממדין ומשכימין לבוא שכבר מתקן מערב וממדין כשניהם לצאת כדי לאכול לשמחת יעונג שבת ויו"ט וביוה"כ שאין בו אכילה ושתי' ממדין לבא וממדין לצאת כדי להתפלל ולעסוק בתורה והשיח דברים נגד רבינו. וגרס לן זה לפי שלא עיין בגוף הגמרא כנראה ממ"ש דגרסין במס' יו"ט ת"ד ביו"ט מאחרין לבא וכו'. ובאמת אין זה כמס' יו"ט כלל כי אם במס' מגילה. ובגמרא שם הובא על מה דתנן שם דבשבת קרוין שבעה וביוה"כ ששה וביו"ט תמשה ור' עקיבא חולק וס"ל דבשבת ששה וביוה"כ שבעה ועל זה הובא הא דת"י ביו"ט מאחרין וכו' ואסרינן ליבא ר"ע היא דאית לי' גברא יתירה ודהוי לא משום דנמיס סידורא דיומא ע"ש והיינו דאם יהי' רק כוונת התנא לאשמעינן למחר בשביל אכילת שבת ויו"ט לא הוי צורך לכל ארובות חילוקים אלו ורק לאשמעינן בקיצור שיש למהר להקדים עצמו באכילת יעונג שבת ושמחת יו"ט א"ו דהכרייתא מתכוין לאשמעינן עוד בזה ענין דין והיינו דביו"ט יתלין להתאחר יותר לבא לביהכנ"ס ומ"מ ממדין לצאת כי הקריאה מועטת אבל בשבת ממדין קצת לבא מבי"ט כיון שבשבת הקריאה יתירה [בהד או בתרי גברין] וממדין לצאת כמו ביו"ט וביוה"כ ממדין לבא ומ"מ מאחרין לצאת ולזה השב הש"ס דאית' כר"ע דביוה"כ גברא יתירה מבשבת דאל"כ מה תוא הסיבה שממדין לצאת אף שהי' ממדין לבא וכן ס"ל באמת להירושלמי מגילה שם מה"ס דבריייתא זו איתא כר"ע. ולזה דחי שאינו משמע זה אלא לאשמעינן דביוה"כ נמיס סידורא דיומא בסדר ומנין התפלות ולזה יתחייב למהר לבא וגם לאחר לצאת ולדעתו מה דתני בירושלמי שם [פי' הג"ג] מ"ד ששה מפני התפלה צ"ל אחר מה דקאמר מ"ד שבעה כהדא דתני וכו' והיינו

לצאת מפני שמחת עונג שבת, וביום הכפורים אע"ג דלא קרו שבעה וליכא סדרא שלימה ממחרין לבא משום דנפיש שאר סידרא דיומא ומאחרין לצאת לליכא אכילה ושתייה ומבעי ליה למדעי כולו לדי, גרסינן בברכות פ"ק ד) אמר רב הונא בר יהודא אמר ר' מנחם [אמר ר' אמי] אמר רבי יוחנן לעולם ה) ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עשרות ודיבון ואמר רב הונא ברי' רב יהודא אמר ר' מנחם אמר ר' יוחנן כל המשלים פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו ושנותיו ו) והשלמה פרשיות אלו לבד מקריאה בתורה כי בקריאה בתורה אחד קורא ואחד מתרגם על הקורא ובין הקורא ובין המתרגם קרו כל פסוקא ופסוקא חדא וימנא והכא מבעי ליה לאינש למשלם בכל שבתא ושבתא סידרא דיומא שנים מקרא ואחד תרגום, ומצות התרגום ז) הוא על מה מפני שהיא מתורה שבעל פה וכי ניתן למשה רבינו ה) על הר סיני לקרותו על פה על התורה שבכתב [ניתנה]. רב ביבי בר אבוי סבר לאשלומינהו הני פרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי תנא ליה חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נמשחיתם בתשעה לחודשי וכי בתשעה מתענין וכו' כלומר כי מפני שצריך אדם בערב יודיח להתעסק בשמחת היום לא אריך לאתעסקוי בכך כי היכי דלא ליתי לאשרודי, סבר לאקדומינהו תנא ליה האי סבא, משום טעמא אחרנא כי השלמת הפרשיות בהדי ציבורא היא מצותן בכל שבת ושבת, ובלכר שלא יקדים ושלא יאחר, והאי לישנא דכתבין סבר

עתים לבניה

דרחי דמ"ר שש"ס ס"ל דברייא זו דקתני דביוה"כ מסחרין לבא ומאחרין לצאת תימא התפלה וכדרכו בש"ס ידילן משום דנפיש סידורא דיומא וא"צ למה שנדרחק בקה"ע ופ"ס שם ע"ש ותבין, ד) ח' ע"א ע"ש ועיין ד"ס ש"ס, ה) עיין ראב"ן סי' פ"ח דף ל' ע"ב נתקשה על לשון „עם הצבור“ ולזה כתב שאין חיוב זה רק ליחיד הדר במקום שאין מנין יכוין השעה שקרוין הצבור הפרשה כביהכ"ס ויקרא שנים מקרא כנגד החזן והעולה ואחד תרגום כנגד המתרגם אבל השומע קה"ת בצבור אינו מחויב בקריאת שמ"ת ע"ש וכבר השיג עליו בהגחמ"י סוף פ"ג מה' תפילה הביאור גב' תב"י באו"ח סי' רפ"ה וגם הרמב"ם כתב שם להדי' דגם השומע קה"ת בצבור חייב בשמ"ת, אבל לא כתבו ליישב מה לשון עם הצבור, ונתגלה לי אמיתיות הפירוש עפ"י מה שמצאתי לרבינו לקמן שכתב שהי' המנהג מאז שאחר תפילת שחרית ישבו כל הצבור והיו קרוין בחומשין שנים מקרא ואחד תרגום ואחד השלמת קריאתן כמציאין ס"ת וקורא החזן בתורה ע"ש ומרוקדק מעתה לשון עם הצבור ומה אדרבא הוא שחוכית הרמב"ם דאע"פ ששומעין קה"ת בצבור חייב כל אדם גם בקריאת שמ"ת ודלא כמו שחשב הראב"ן שיהי' חיוב קריאת שמ"ת רק עבור יחיד שאינו שומע קה"ת בצבור, וכ"כ רבינו המתברר מה דהשלמות פרשיות אלו שמ"ת היא לבר מקה"ת וכן עיקר, ו) יתכן לדעתי כפי המבואר בש"ס עירובין דף נ"ד ע"ב דחייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים וכן הי' סדר משנה שלמדו ישראל התורה ארבעה פעמים ולזה בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום לעצמו ושוב קה"ת בצבור בין הכל ארבעה פעמים ואף שנתנו אח"כ לתרגום גם בקה"ת בצבור התקנה לא וזה מסוקמת כיון שאין זה טוב קבוע ובאין מקומות לא נהגו לתרגום בצבור כמ"ש הרא"ש מגילה פ"ג ס"ו ועיין לקמן כנ"ל, ז) כן מבואר להדי' בירושלמי ס"ד מגילה ה"א וע"ש רמב"ם אסור לקרות תרגום מתוך פה דרבנים שבע"פ אסור לאומרים בכתב, ועתוס' ב"ק ג' ע"ב ד"ה כדמתרגם ובאור דרוע ח"ב סי' שע"ח, ותמהתי על התוס' בשבת קמ"ו ע"א סד"ה לא שכתבו וז"ל דהא שרי לסימר בעל פה תרגום כדמתרגם רב יוסף עכ"ל וכונתם כדמצינו כדמתרגם רב יוסף וכפי' המפרשים [בתוס' ב"ק ובאו"ז הג"ל] דלפי שהי' מני נהור וחי' אסור לו לומר דברים שבכתב בעל פה ולזה אמרתו בלשון תרגום ובאסת לא הי' להם לכתוב, דהא שרי' ולהוכיח זה מראי' נחיתת שריי בתוס' ב"ק שם דתו' פ"י זה וסדוע לא הביאו מסמפורש בירושלמי הג"ל דאין חיתר לומר תרגום רק בעל פה אבל מתוך הכתב אסור משום דבנים שבע"פ אסור לאומרים בכתב ועפ"י ג"ל כוננת הרב פור"ת שכתבו התוס' בשבת שם במ"ש וז"ל והיינו טעמא כיון דלא ניתנו לכתוב אסור לקרות בתן משום דבנים שבכתב אסור לאומרין בעל פה עכ"ל ונראה דכוננתו וכן דברים שבעל פה אסור לאומרין בכתב וכיון דהן כתובים תרגום אסור לקרוי בהם כמפורש בירושלמי הג"ל ולק"מ קישויות התוס' שם, ח) דבריו אלו עולין כפירש"י בקידושיו ז"א שכתב

לאשלומונרו הגי מרשייתא דכולא שתא. לישנא דשיטמא היא כי לישנא בנמרא היא מרשייתא דכלה ושאר עמא דלא ירעי מירוש. כלה: אישמינת להו נמרא ומעו הוסימו

עתים לכינת

דתרנום אונקלוס לא מדעתו דחסיף שרזי בסיני ניתן אלא שנשתכח וחזי ויסוד כדאמרין כריש מגילה ושום שכל זה תרגום עכ"ל וכן ראיתי גם בסמ"ג עשין סוף סימן י"ט [הביאו גם בהגהות מימינו סמ"ג מ"ל תפילת] שכתב וז"ל וכן כתב רב עמרם שהשיב רב נמרוני גאון דווקא תרגום שזכה להינתן בסיני כדשמע מ"ק דמגילה עכ"ל ועיני מה שהתווכח בזה בשו"ת רס"א מס' קכ"ח עד קל"א עם הרב מהר"י פרוואה ז"ל. והנה מ"ש בשם רב עמרם בשם ר"ג גאון, כסדר רב עמרם דף קכ"ט ע"א לא מוזכר בלשונו של הגאון ר"ג שזכה להינתן בסיני ולשונו שם, ורד"ן תרגום על קריא אסמכתוהו רבנן ויקראו בספר זכ"ל ספורש זה תרגום וכו' ע"ש ולא ירעתי מ"ש רש"י דהסמ"ג ספ"ק דמגילה אדרבא דרי שם לא הוכיחו אלא שבימי עזרא קראו בתורה וסתרנאין ושוב שכח והזיז אונקלוס ויסוד ספי ר"א ור' יהושע ע"ש וא"כ מה ענין ליהס תרגום של אונקלוס להלכה למ"ס זכ"כ להריא בשלטי הגבורים מ"ד דמגילה בשם ריא"ו דתרגום של תורה אנשי כנסת הגדולה תקנה כדכתיב ויקראו בספר תורת אלקים מפורש, כש"כ שאין לקבל כמו שמוכר בשו"ת רס"א שם שכן נאמר למשה בסיני התרגום כלשונו דלמה יתייחס לאונקלוס, וגם כשה מציעו כמה שנחלק תנאים וחכמי הגמרא בפירושי מקראות כמה שנוגע להלכה ולמה לא פשטוהו מתרגומו של אונקלוס [בשו"ת הגאונים ד' ליק כתב בשם רב יהודאי גאון דאוי איכא מהלכות בתלמוד ותרנום אונקלוס מסייע לחד הלכה כמותו, וזה צ"ע דמצינו באמת בכמה דברים דמסייע לחד ואין הלכה כמותו וכתבתי במק"א] הסבירי את כולם כיון שהיא מהל"ס, ובירורן של דברים מה שג"ל בזה כי כל התורה כולה כאשר ניתנה למשה בסיני נאמרה לו מאת השם גם פירושה וככה ליסדה משה לישראל ונשתלשלה הקבלה כפי' התורה והמצוה סדר לרור כאשר השכיל לכאר הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לפה"מ לורע"מ, ובימי עזרא [או גם קודם] וכן אחריו כאשר נתקן והתנה להיות קרדין בתורה בצבור בשבתות ולחיות מתרגומן כלשון ארמי הסדוגרת ומובנת [או גם לשון אורז] ה' התרגום כפי פירוש אמיתי אשר נתקבל פירושי התורה והמצוה אלה לחיות על ה' תרגום קבוע ה' איוו השתנות בענין התרגום כפי חכמת כל מתורגמין וכפי הבנתו בשתי הלשונות וכפי שלימות ידיעתו בתרגום מלשון אל לשון אבל בדרך כלל לא ה' שום חסד ומכשול לפני העם גם מתורגמים בלתי מלומדים ומבינים כל כך בשלימות התרגום כי לב כל היודעים היו שליטים עם ד' ועם תורתו וחיו גם בקיאים יותר באמיתיות קבלות תורה שבעל פה, אבל בזמן ר"א ור' יהושע ורבנן נמליאל [דיבנתה] החל חדשות בכמצב התורה והרה בסיבות תורכן הורע מצבם עיי שתי כתות רעות משהחיה התורה שבע"פ והרת והסת דבזקקים וכת המינים אשר היו מעורבים עד עם ישראל ובקשו להם אמצעים להשיץ דעותיהם הגשחות בין המון עם הן בעורבם לפני התיבה להחמלל כסבואר נמשינות פ"ג דמגילה הן בתרגום את התורה לתרגום עפ"י הכחשות תורה שבעל פה ודעות זרות ורבים אשר נחשדו בזה בגלוי ובסתר, ורבותינו התנאים השתללו בעת רעה והוא בכמה תקנות טובות אשר ראו לתקן או כדי לעצור בעדם, והנה ראו ביותר לעשות תקנה בענין התרגום כי לא יבאו פרוצים בהיכל הקודש ויחללוהו ויסורו את העם מאת ד' ותורתו אשר לזה התעוררו ר"א ור"י ור' ראשי חכמי תורן ההוא וכל קדושים עמהם לבקש להם איש כלבבם ירא ד' מרבים והכם בתורה ומבין מאוד בצחות לשון ארמי ובמלאכת העתקת לתרגום את התורה בתרגום אצל ומקובל אצל הכל אשר יהי' ראוי להיות ניתן לתקן עולם להיות התורה מתורגמת בצבור דין בתרגומו והם השגיגו שיהי' מתורגם עפ"י אמיתיות קבלות תורה שבע"פ כאשר נתקבל מסיני וזלת באיוו פרטים אשר נפל מהלוקות בין החכמים בפירושי המלות והמאמר אשר ראו להיות מתורגם או עפ"י הכרעות דעתם להלכה או עפ"י מה שראו כפי התבון יותר לפני המון שלא יבאו לרדי מכשול וכיוצא [כאשר הדברים סבוארים אצלי באריכות מפורש ושום שכל ועיין גם בהקדמת הרב נתניה לנר] ונבחר לזה אונקלוס הגר אשר מצאו בו כל המעלות הראוי להיות מתורגמן אמיתי ומתורגם התורה על ידו בעזרת ר"א ור' יהושע אשר מלבד רב גדולם בתורה ה' גם בקיאים מאוד בלשונות זרות כסבואר בש"ס מנהדרין דף י"ז ע"ב והי' תרגומו. קרוב כתרנום של עזרא בעצם פירוש התורה וכפי אשר נתקבלו פירושים אלו בדרך כלל מהלכה למשה בסיני אשר על כן יוצרק באמת לומר רק על תרגום אונקלוס שתרנומו הוא הלכה למשה מסיני שהצוין בזה על עניני פירושי התורה כפי אשר פירש בתרגומו ע"פ קבלת אמיתיות שבעל פה כפי דעת החכמים לא בתעורבות דעות זרות ה"ו זה כוונת היורשלימי פ"א דמגילה

בה פרשייתא רכולה שתא, ופירוש פרשייתא רכלה (ע) פרשיות של אדר ואלול
 דאינון תרי ירחי רכלה דהוי עסיק בנירסיה וסריר בתנזייה רכלה ולא השלים פרשיותו
 עם הצבור וכן נמי הא דנרסינן בשבת בפרק ואלו קשרים י) אמר ר' יוחנן איחזי
 תלמוד חכם שטמנין אותו פרנס על הצבור זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום
 ואמר ואפילו במסכתא כלה, ומאן דמפרש ומעה כי כלה היא מסכתא במני עצמה
 מעותא היא בדידה יב) ולא מצינו מסכתא בעולם אלא שתא סררי דאינון ששים
 מסכתות וכרתיב ששים המה מלכות ושמונים פלגשים (א) ופירשו באנתא יג) אלו
 ששים מסכתות ושמונים פלגשים אלו שמונים בתי מדרשים יד) שהיו בירושלים,
 ובשיתא סררי לא משכחת ברו מסכתא כלה ובעל הלכות שכתב בחיבורו יז) פרק
 כלה לא משום דסבר ליה הבי אלא מפני שישבו באותו פרק דברים שחיבר בענין
 כלה הואי דר' יוחנן מפרשי תרי פירושא חרא דהואי דקאמר ואפילו במסכתא רכלה
 לקולא קאמר כלומר בכל מקום ואפילו במסכתא רכלה אם ישיב בכל הלכה שישאלנו
 ממנו ואע"פ שתריר בה שאותו עת שעוסקין בה באלול או באדר והגיל בה אם ישיב
 בכל המסכתא אפילו באותו עת ראוי למנותו פרנס על הצבור, ואית דמפרשי דלחומרא
 קאמר כלומר בכל מקום בתלמוד ואפילו במסכתא רכלה ששים מקובצים כל החכמים
 ומי שגשאל באותו עת ומשיב במני כולן דהאי אינו משיב אלא מרוב חכמה שבו
 ועל פי ההלכה ומי שיש בו חכמה כל כך שידע להשיב באותו עת ודאי ראוי למנותו
 פרנס, והך פירושא בתרא מפי עדיף ומיסתבר נמי בסדר יומא פרק בא לו כהן גדול

עתים לבינה

ה"ט שאמרו שם כשתרגם אונקלוס תגר את התורה לפני ר"א ור"י ור"ג קראו עליו יסופית מבני
 אדם, והכוונה גם על טיפא דקרא תוצק חן בשפתותיך על כן ברוך מלקים לעולם כי ליופי ושוב
 תרגמו ניתן לחוק שיהי' התורה מתורגם לעולם רק בתרגומו לא בשום תרגום אחר וזה ג"כ מה
 שתמחו בש"ס קידושין ט"ט על מה דתניא ר' יהודה אומר עד שיקרא ויתרגם ותסוהו יתרגם
 מדעתיה והתניא ר"י אומר המתרגם פסוק כצורתו ה"ו כדאי והסופיף עליו ה"ו מוציף וגרף וזה
 לעומת שתי כתות רשעות כת הצדוקים שתרגמו פסוק כצורתו [כגון פרי עץ הדר או סתרת
 השבת דומימה] וכת המינים שמוסיפין בתרגומם מה שיוסיפו לתפשות דעתם בעניני אמונות
 והדעות, אשר לאו ספילא א"א לנו למסור לשום איש להיות מתרגם התורה מדעתיה פני תחת
 אזניהם, ומשני אלה תרגם דיון כי אחר תרגומו של אונקלוס אין תרגום לתרגם בתרגום אחר
 וצריך הקרא להיות בקי בעל פה בתרגומו, זו הדרך אשר ישכון אור כהבנות דברי הגאונים
 שהתרגום אונקלוס הוא הלכה למשה מסיני, וישרים הם לסוצאי דעת, ט) כן פ' גם הרמב"ן בסימן
 קל"ד ובערך ערך כל, ובאור ודוע ת"א סי' י"ב בשם רבינו חננאל, ורבינו כתבתו לקמן שהוא
 מפי' רבינו האי ז"ל, והרי"ף והרא"ש השמיטו דב"ז עם מה דתני לוי' האי סבא ובלכד שלא
 יקדים ולא יאחר, ואולי שהם מפרשין כוונת עם הצבור היינו סמוך לזמן שהצבור קורין בתורה
 פושט השבוע וכוון שהביאו רבי' דלעולם ישרים אדם פרשיותיו עם הצבור שוב א"צ להביא הא
 דשלא יקדים ולא יאחר, י) שבת קי"ד א', ועש"ס תענית י' רע"ב הובא זה מברייתא וכן
 בקידושין ט"ט רע"ב, יב) המעתיק הראשון הוסיף על גליון הכתב יד דברי קטמור נגד רבינו בזה
 ונשבע שיש בידו מסכתא זו המתחלת כלה בלא ברכה, ונשבע לישא כי גם רבינו ידע מזה כמ"ש
 שהכניסו בעל הלכות כספרי אבל בזמן ר' יוחנן לא הי' זה נקרא בשם מסכתא כי לא נקרא אז
 מסכתא רק ששים מסכתות משניות סמיד רבינו הקדוש רבו, ואלו המסכתות קשועות אשר נוספו
 הי' נקראים בשם הלכות כמו מסכתא דרך ארץ והש"ס קורא אותה הלכות דרך ארץ עש"ס ברכות
 כ"ב וזה ג"כ שכתב דבעל הלכות שהכניסו בחיבורו לא משום דסבר שהיא מסכתא מסכתות
 משניות רבי אלא לפי שיש בו הלכות מקובצת בענין כלה אבל לא שתהי' כגור מסכתא יודע
 במשניות דרבי עד שיאמר ר' יוחנן ואפי' במסכתא כלה, יג) כן היא בבבביר רבה פ' קרח
 ובהלכות גדולות צד תרי"ו ועיין בהקדמת ס' שאילת שלום על השאלות ובהו יוכן לרעתי מה
 שאמרו בש"ס כתובות ס"א ע"ב וסימך מתניתא מלכתא ורש"י שם נדחק אבל נתכוונו כפי דרוש
 האגדה רששים המה מלכות נמלץ על הששים משניות, יד) במדרש ובכה"ג שם סייסו כנגד פתיחה
 ועיין במ"כ שם בפירושו וצ"ע בירושלמי פ"ג דמגילה ורפ"ג דכתובות איתא דארבע מאות
 ושמונים בתי מדרשות היו בירושלים, יז) כבה"ג שלנו לא נמצא, טז) אולי הי' כן הנוסחא לפניו

עו אמר ר' יוחנן אידו תלמיד חכם כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר למאי (ט) למגיהה אי במסכתא באתריה אי בכלא תלמודא בריש מתיבתא. חד מימרא בתרא דר' יוחנן איכא נוסחא דכתיבא בפרק בא לו כי, ואיכא נמי מאן דגריס ליה בפרק אלו קשרים, ומי כלה שהו מתקבצין כל החכמים סעמים בשנה בארז ובאלול ועוסקין בתנאי ומסלמין בהכמה הישיבה כולה וכן שמענו כי רגילין רבנן למעבד עד השתא ואפילו בימי רבותינו הגאונים ולא אפשר לן למימר שבענין היום בלבד היו דורשין כי בוודאי בארז היו דורשין במסחים וכן באלול בריה וימא וסוכה וחוץ מאלו שהיו ענין היום היו עוסקין באלול במסכתא אחת מן התלמוד ובארז כההרת עד שמשלימין כל התלמוד על הסדר הזה. ועל זה הסדר היה פירוש מה דנרסינן בבבא בתרא בסופו מי שמת (ז) אמר רבינא במהדורא קמא דרב אשי אמר לן ראשון קנה במהדורא בתרא אמר לן יחלוקו והלכתא יחלוקו. ומי מהדורא קמא ובתרא היא על הדרך זה כי רב אשי האריך בישיבה ששים שנה והתלמוד כולו היא ששים מסכתות והיה לו שני מהדורות לכל מסכתא ומסכתא כי שמים למדו בכל שנה ושנה (יח) אחת בארז ואחת באלול ועל זו הדרך היא דא דנרסינן בסוף פרק

עתים לבניה

ביומא שם דף ע"ב ב'. אבל למנינו לא נמצא מימרא זו רק בשבת קי"ד. (ט) צ"ל למאי ג"ס למגיהה פרנס על הצבור אי בתרא מסכתא באתריה וכו'. ולמנינו הגירסא שם כל ששואלין אותו דבר הלכה, בכל מקום ואומר ורבינו לא גרס בכל מקום וכן הוא דלמי גרסתנו קשה מה שאמר שוב אי בתרא מסכתא ועיין בתשובה ראשונה שבסוף ספר סגות יעקב, אבל לפי מימרא זו הודבא שמענו יותר כפירושא קמא דלפירושא בתרא א"כ מה הברל בינו ובין הראוי למנות לייש מתיבתא וגם בש"ס העניתי יו"ד רע"ב וקידושין מ"ט רע"ב שמענו ג"כ דהא וכל ששואלין אותו וכו' ואפילו במסכתא כלה לקלא נאמרה עיי"ש ועש"ס ב"ב כ"ב ע"א בהא דרב דימי ששאלוהו ר"א פיל שבלע כמיפה מצרית והקיאה דרך בית הייעי וכו' ולא ידע להשיב ולא נקיס לוי שוקא מוכח דאפי' כשאני יודע להשיב כשאלה זות בעניני שוממא וסתרה אינו בגדר ת"ח וסזה נראה כפירושא בתרא דגדר ת"ח דצריך עכ"פ שיקף וידעתו בכל מקצעות הש"ס לדעת לענות דבר ועתה"ס שם, ואפשר דלפי מה שקילל רב יוסף לר"א בזה והשבתו לאונאות דברים נראה דבאמת גדר ת"ח יספיק כשיקף וידעתו בענינים הנהוגים ושכיהו וסמח שבת ר"א לנארו בשאלה וזה כוון ניכר שאך תומאה ה' מבקש לנגדו ולזה קיללו רב יוסף כי אין זה הכרח לגדר ת"ח ודוק. (י) ב"ב ק"ז ע"ב. (יח) עמ"ש ב"ב שם שכתב בשם ת' רב האי ופר"ח דרב אשי הי ששים שנה ובכל שנה מחזר לימודו בשני חדשי הכלה ניסן ותשרי ולכשהגיעו שלשים שנה סיים כל לימודו וכן עשה בשלשים שנים אחרונים ע"כ"ל וכל לשונו משובש דמ"ש דתי רב אשי ששים צ"ל נראה ראש ישיבה, ומ"ש דבכל שנה מחזר לימודו בשני חדשי הכלה צ"ל שני מסכתות בשני חדשי הכלה ולזה יובן מדוע בשלשים שנה סיים כל לימודו, פ"ט"ש ניסן ותשרי מ"ס דניסן ותשרי לא ה' זמן חזרת לימוד כלל ועש"ס ברכות ל"ה ע"ב לא תיהיו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי ע"ש וצ"ל בארז ובאלול ובה כל דבריו מובנים ומתקנים וכן מתוקן בערוך ערך הדר, ועד קודם מכוון זה באגרת רב שרירא גאון הגרסא בספר יוחסין, [יוחסי כן גם כוונת הרשב"ם שכתב זה בשם תשובת רב האי היה כוונתו לתשובה זו דרב שרירא ונתחמת גם על שם רב האי בנו ז"ל שהיו רגילין שניהם לתחום בתשובות], ועפ"ז נראה דמה דמצינו בש"ס ניסן ב"ס ע"כ דאמר סר רב אשי הא דאמא דקמנתא היא דהכוונה שזה עמד במהדורא קמא דילוי' שהי' ברכות שנותיו, וקצת חידוש שגודמן שגם במהדורא שניה הי ג"כ שלשים שנה שיספיק במכוון לחזור בישיבה כל הששים מסכתות ומקתתי עיני בש"ס מ"ק דף כ"ח סע"א איתא דרב אשי איתחזי לוי מלאכא דמנא [פי' הריג מיתה] בשוקא אמר איתרה לי תלתין יומין ואהרז תלמודא ע"ש והנכון לדעתו רצ"ל תלתין שנים והיינו שבויקש שיאריך ר' ימינו עד סוף תלתין שנים להשלים כל חזרת לימוד הש"ס דמהדורא תנינא והקב"ה רצון יראוי עשה והמעתיק שלא ידע הסיבה שבויקש על תלתין שנים כתב תלתין יומין כפי הנודע לו מברכות ל"ה בר"ח בר אבא ובמסחים ס"ח ע"ב

היה קורא יטז אמר רב אשי דגי בני מתא מחסיא כז אבירי לב נינהו דהא קא חז בשבחה כלל דמתיבתא תרי דימני בשתא ולא מגיירי והני תרי דימני בשתא אינון אדר ואלול, ופי' ברור מזו שמענו ככז כי שמענו שהיה יורד עמוד של אש מן השמים במתיבתא שם בכלה דאדר ובכלה דאלול זה השבח שהיו רואים בני מתא מחסיא והואיל והיו רואים גם כנו ולא היו מתגיירים על זה היו אבירי לב והיינו דגרסינן בפרקא קמא דברכות כגז אנרא דכלה דחוקא שהיו מתקבצין כל החכמים ובאין והיו יושבין בדוחק כדז ושמיע לן נמי דאיכא מנהגא בקצת מקומות שהם משלימין ביום שני של ראש השנה כל אחד ואחד בביתו משנה תורה שהיא אלה הדיברים מתחלתו ועד סופו שנים מקרא ואחד תרגום ומהני למי שלא קיים השלמת הפרשיות או למי שמועה בוקן שנמצא עכשיו כאלו הן תחריץ בתחלת השנה הואי מנהגא לא ידיעין לי עיקר ולא חזינן לי לרבוותא וממה דקאמר ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר חזינן דאין עיקר לזה המנהג, ומה שפירשנו לעיל בהא דרב ביבי דסבר לאשלומינהו לפרשייתא דכלה הכין מירש מר רב האיי זיל ואמר מר רב שרידא בפירושה חצי השנה רגילין רבנן דקרו לי' כלה והשנה תרי כלה והמנהג שקורין חצי התורה בכלה דסיתוא וחצי בכלה דקייסי מבראשית ולהלן פרשייתא דכלה דסיתוא ומן סוף ויקרא ולהלן פרשייתא דכלה דקייסי למי צורך השנה אם פשוטה אם מעוברת :

עתים לבינה

ברב ששת דכל תלתין יומין תוי מהדר תלמודיה ועיין רש"י ר"ה דף ל"ה ע"א ר"ה מהלחין ובמאת אין זה ענין בהאי דמ"ק הנ"ל עתו"ס ברכות ל"ה ע"ב והנכון כמ"ש דצ"ל במ"ק תלתין שנין כג"ל השערה בטובה בס"ר, יט ברכות י"ז ע"ב. ועיין תנחומא פ' גז לפיכך קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהי' תנין בתורה יום וילילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול סבל המקסמה ונישאו ונתנין במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על כותיה והלכה לאמיתו וכז' ע"ש ונתכוון ליישבת סורא דהיא מתא מחסיא ולישיבת פומבדיתא ועיין ג"כ בש"ס ב"מ פ"ו ע"א בעבורא דרבה ומ"ש רש"י כב"ס שם בר"ה דקא , בניסן ובתשרי" היא מ"ס וצ"ל באדר ובאלול ובמס"ל, ועיין רש"י ויבנות קב"ב ע"א. כז לפמ"ש באגרת רב שירדא ז"ל נתעלה ישיבת סורא יותר מישיבת פומבדיתא וכל כיוון החכמים באדר ובאלול הי' רק ליישבת סורא ורבי פומבדיתא היו הולכין אז לשם זה הכוונה לדעתו בש"ס כריתות ר"ע"א וסוף הוריות במת שצוה רב מרשיא לבניו בענין הלימוד בפני רבם ואח"כ אמר להם אקילו דמתא מחסיא ולא אפדני דפומבדיתא ע"ש שנתכוון שיבחרו יותר ללמוד בישיבת מתא מחסיא [סורא] אף כי לדוחק רוב התלמידים לא יצאו שם אכסניא ויהא כאשר בפומבדיתא וכן בענין האכילה שהכל שם ביוקר לדיבוי תלמידים וע"ש קידושין דף ל"ג סע"א דילמא מתא מחסיא הוא דיגסי בה רבנן, והחזיק גם את אנשי פומבדיתא שהם פריצים בגניבה עש"ס תולין דף קל"ז ע"א, ובהו נשכיל להבין בש"ס סוף מגהדרין מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי אשר השאלה והתשובה תמהו וכי עד השתא לא ידיענן מאן רשעים אז לשם זה מצא אלא גנבי ידע דרב יוסף הי' לראש בפומבדיתא ולזה דריש שהם הרשעים אשר מביאין חרון אף בפריצות הגניבות [ועשו"ת שאילת יעב"צ ח"א סי' ע"ם תמה על זה והביא גם בשם הב"ש שהס"ה, וא"ש כמ"ש] ונתכוון בזה כדי לעצור בעדם, ובהו נשכיל ג"כ בש"ס ע"ז דף ע' ע"א דאמר מ"ס רוב גנבי ישראל נינהו, אשר כמו זר יחשב סאמר זה אבל כאמת התם מוסב על עברא דאיתרמי בפומבדיתא ע"ש ושמי' אמר, דרש"ם רוב גנבי ישראל הי', ועש"ס קידושין דף פ' סע"ב דאמר רב יוסף תדע דמתברו בי עשרה ונגבי כשורא, שזה עפ"י הגורע לו מצציאות באנשי עירו פומבדיתא אשר נפרצו בזה ביותר. כלל שם לפנינו ביקרא דארווייתא. כז ברבים אלו הביאו התוס' שם בשם רבינו המתבר בספיו כאן. כז ו' ע"ב. כד לפי השעם שכתב רבינו למה נהגו להשלים רק משנה תורה אבל בשבלי הלקט סוף סי' שע"א הביא מנהג זה שמשלימין מבראשית עד וזאת הברכה ממעם הזה וכתב דאף דאמרין ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר ודואו למצות מן המוכתר ואין לקרות בכל שבת אבל אם לא עלה בידו לעשות כן טוב הדיבר להשלים אתר השנה ע"ש ולדבריו צ"ל הא הדשיב כן הסבא לרב ביבי אף שרב ביבי כבר לא קרא בזמנו הרי טוב להשלים אח"כ וצ"ל דרב ביבי היה רוצה

קס"ז ואמר מר רב האי לענין ואפילו עשרות ודיבון כך מנהג בשיבה שקרא אותן וקרא ותחר המתרגם ואומר את שמות הללו כתיקנן וכן ראובן שמעון לוי ויהודה וגם זולתן יש רובי פסוקי שמות המשלים פרישיותיו אף כאן צדו לקרות שנים בתורת סקרא ואחר בתורת תרגום ואלה אי אפשר לתרגמן כל עיקר אבל ברכת כהנים אפשר למתרגמה אלא גזירה היא משום ישא כהן ואפילו יחיד אינו מתרגם כי כן נהגו רבותינו אבל מעשה ראובן ומעשה העגל אין מתרגמן בצבור אלא שהמתרגם תחור וקרא את הפסוקים להודיע שלא משום עצלות אין מתרגמן אלא משום כבוד צבור ומשום כבוד ראובן ואשר שם לבו בלשון התרגום מתבונן לעצמו במעמיהן :

קע ובשבת מסדר כל הברכות כולן כמו בחול ומוסיף על פירשת התמיד פירשת שבת תרין פסוקי, ומסדר אידו מקומן, ומוסיף במומרים של תהילים כמה דבעי, ונהגו עלמא נמי לאוסופי בפסוקא דיימרא לאחר ברוך שאמר מזמור שיר ליום השבת ואע"ג דכל מאי דבעי אוסופי שפיר דמי לאוסופי מקמי ברוך שאמר כי היכי דלא לידלוג איניש בפסוקי דיימרא משום דתיקינו רבנן ברכה לפניהם ולאחריהם מימ במקומיני נהגו למימר מזמור שיר ליום השבת בתר ברוך שאמר וזיה העולם מקמי דליפתח בפסוקי דיימרא, ולאחר שמשלים את המזמור אומר פסוקי דיימרא כמו בחול חותם בתיריזו ישתבח ואחיכ אומר ויושע וזכי שפיר למיחתם על פסוקי דיימרא מקמי דליפתח השירה וכרבתבין בהלכות ברכות, ואע"ג דנהגו עלמא דלא למיחתם על פסוקי דיימרא אלא לאחר השירה ולאחר שאומר נשמת כל חי ואילו סינו וכי ואנן חיין לן דהאי מהנהג לאו דווקא אלא שפיר דמי למיחתם על פסוקי דיימרא לאלתר ישתבח ואחיכ אומר השירה ונשמת כל חי ואילו סינו, ומיבעי ליה לאיניש למימר נשמת כל חי כמו שנהגו עלמא למימריה בשבתות וכימיס טובים משום דנשמת כל חי מימי רבנן דדוראיה איתקין שדרי היא נזכר בתלמוד כמו דנרטינן בערבי פסחים [ק"ח] מאי ברכת השיר רב יודא אמר יהללך ורי יחנן אמר נשמת כל חי, וכתב רב נטרונאי גאון הכי ופסוקי דיימרא שאנו אומרין בכל יום כאן בשתי ישיבות אין רגילין לומר או ישיר משה אלא לאחר שחותם על פסוקי דיימרא לאלתר חותם ופורס על שמע וכן בבית רבינו ובשאר בתי כנסיות אומר ויושע וכל השירה בכל השבתות ובכל המועדים וכיחייב ואין ממחין בהן :

עתיס לבינה

להקדים עצמו לקרות פרישיות אלו עבוד שבתי יאמר וזוה א"ש הא דלא אסר לו זה גם מתלה כשרצה להניגא ובלבד שלא יקדים ושלם יאמר ולוה א"ש הא דלא אסר לו זה גם מתלה כשרצה להשלים בעיות"כ עבוד שבתי דכלה העבור, יען דבאמת רק במכון אין לו להקדים וזלא לאחר אבל כשנודמן שכבר לא השלים טוב עכ"פ להשלים אחר השנה, אבל לדעת רבינו המחבר נראה דעכ"פ אין לקבוע בצבור לעשות כן כהאי דאמרינן בגדלים כ"ג ע"ב שאין לעמוד ברא"ה ולומר כל נדר שאנו עתיד לדרו יהא כפל כדי שלא ינהגו קלות ראש בגדלים וה"נ יבאו ע"ז לנהג קלות ראש בקריאת שנים סקרא ותרגום כוסנה ע"י שיטטבו על הקריאה דר"ה או דליל ה"ד. (כה) רבי"ז לא נמצא בפוסקים שגם יחיד בקריאת שמו"ת לא יקרא התרגום של ברכת כהנים ורבינו העיר שכן נהגו רבותינו ונראה שטעמם כיון שאינו מתרגם כדי שלא יטעו המון לומר דהקב"ה וותרן ונשא פנים לישראל א"כ אין הברל לש"ז בין יחיד לצבור וכש"כ למעם הירושלמי פ"ד דמגילה משום דכתיב נת תברכו לברכה ניתנה ולא לקריאה כתרנגום ע"ש, ולא ידעתי לש"ז למה תרגמהו אונקלוס כיון דאינו מתרגם לא בצבור ולא ביחוד ומצאתי בפ"ק דברכות בתלמודי רבינו גבי עשרות ודיבון שכתבו דמצונו פסוקים אחרים שאין בהם תרגום כגון פסוקי ברכת כהנים ע"ש וסבואר מזה דהתרגום שלנו על ברכת כהנים הוספה מאוחרת ואינו מאונקלוס, ובנתינת לגר הביא

קעא ואומר שליה צבור ברכו את ד' המבורך ואומר הצבור בלחש ישתבה ויתפאר ויתרוםם וכו' ועונן הצבור (כו) ברוך ד' הלוי הא מילתא דהוה כל ישראל בכל בתי כנסיות לישוב בנוכר ראשיהן כפומין בשעה שאומר השיצ ברכו והן אומרין ישתבה ויתפאר ויתרוםם וכו' ולאחרי שאומרים ישתבה זה (כו) עונן ברוך ד' הלוי וכי נמי רב עמרם: נאן, ואע"ז דהוה עלמא הכי אגן שמיע לן מפומי דקצת חכמי דהוה דחוי לן נמי הכי לעניות דעתן דכל סאן דמרקק ומהדר על עצמו בתפלתו לית ליה למימר מידי (כו) בשעה שאומר השיצ ברכו את ד' המבורך אלא לישוב בנוכר ראש ושותק ומאזין מסי שיצ מה שדא אומר וענה אחריו ברוך ד' המבורך לעולם ועד והכי שפיר מסי דכר שמע אינש לשליה צבור שאומר ברכו צריך להאזין ולקבל עליו ולענות אחריו מה שדאוי לענות ואין לו לאדם להשיח בשאר קלוסין בשעה שדא שומע ברכו (כו) כלום יש עבד שמברכין לרבו ומקלסין אותו ואינו צריך לשתוק ולהאזין, ואפילו אם הוא רצה להדר ולקלס לרבו צריך לשמוע קילום המתחיל לענות אחריו כראוי ולקבל עליו בסבר פנים יפות ואע"ז דכתבינן מה דשמיע לן ומה דסביר לן לעניות דעתן ברא מילתא מימ מאי דהוה ברוב בתי כנסיות ישראל אין כח ביד אדם לזוז מאותו מנוג וכשיכ בני הא מילתא :

קעב ולאחר שעונן ברכו ו פותחין בפרסות שמע בשחים לפניו בא"י אמיה יצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הדל, ונהגו עלמא ברוב מקומות למימר בשבתות הכל יודך והכל ישבוחך עד שרפים עם אופני הקדוש לא' אשר

עתים לכינה

בשם אוהב גר שכתב שלדעתו לא הי' תרגום כלל על ברכת כהנים וחכמי וא"י מרלא מתרגמין וכתב הוא עליו דברותא היא דא"כ למח תרגום אונקלס מעשה ראובן ומעשה עגל השנית, וחנה לא ידעו גם שניהם דמפורש ברבינו יונה הנ"ל דלא הי' תרגום על ברכת כהנים ומח שדחה הרב נתינה לגר דא"כ למח תרגום אונקלס מעשה ראובן ועגל השנית אין זה דהוה דהגו לא מתורגמין רק בצבור משום כבוד ראובן וישראל ולזה ס"ס עשה תרגום כדי שיחי' כמו פירוש. ליתוד עצמו משא"כ ברכת כהנים שגם ליתוד לא מתורגם א"כ לא הי' לו לאונקלס לתרגמו כלל. (כו) בן ספורש בבביתא בספרי פ' האזינו פוסקא ש"ו ר"י אומר מנין לעמודין בביהכ"נש ואומר ברכו את וכו' שעונין אחריו ברוך ד' הלוי שנאמר וכו' ע"ש ומנן בכ"י סי' נ"ו לא העיו סקודו. (כו) מלשונו מוכח שה' עונין גם ברוך בישיבה כמו שהוכיח בתחלה שנתנו לישוב וכו' וכן היא במת"ל ודלא כפשיטות הפ"ו באו"ח סס"ו קמ"ז להצריך לעמוד ופ"ש שם בשם הירושלמי איברא שגם ברכי משה סימן ג"ז הכיזא בשם הגהות מרדכי ברכות [וכוונתו לשלשי הגבורים פ"ד] שכתב על הירושלמי קום כי דבר ר' אליך מכאן אר"א כד ענו איש"ר וכל דבר שבקדושה צריך למיקום על רגליו. אבל לא נמצא מאמר זה בירושלמי שאצלינו וגם פסוק זה קום כי וכו' לא נמצא ועמ"א שם ספ"ד, אך מ"ש הכנ"א שם ועוד אפ"ו קם מעצמו יש ללמוד ק"ז וכו', הגי' בגליון שם אבא מארי הגאון זצ"ל שכן היא ש"ס מפורש בסנהדרין דף ס' ע"א ויתכן אולי דצ"ל בש"ה הנ"ל קום בלך ושמע שכן נמצא גם במדרש תנחומא שם דא"ל אין אתה רשאי לישוב ודבריו המקום נאמרים ועפרש"י הפ"ו שם, ומה נראה לקיים המנהג לעשות הידור בקומה קצת גם בבהמ"ז אם מברכין בשם כשאומר נברך לאלקינו וכן העונין ברוך אלקינו כיון דהוי דבר שבקדושה שהוי אין אומרים בן כפחות מעשרה. (כו) כדבריו כ"כ ג"כ הסוד באו"ח סי' נ"ז מדעתיה דגמשיה ותחתיה שלא הביאו בשמיה דרבינו האמנם מ"ש רבינו שב"כ גם רב עמרם אסירות פסוקים אלו אפשר שכן היה הגוססא בסדרו שלפניו אבל לפנינו ליתא וגם הסוד שם כתב דרב עמרם לא כתב פסוקים אלו. (כו) כוונתו לש"ס כמסנה ס' ע"א שאמרו בן לענין ברכת כהנים שלא לומר פסוקים וכלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין ע"ש וכ"כ הסוד. ובאמת כי להלך ביניהם כמובן דהתם מצות העם רק לשמוע ברכת הכהנים אבל כאן הש"צ אומר להם ברכו וכו' והם מברכין מיד באסירות פסוקים אלו שהם ג"כ ברכה להשם. (ל) משה שלא זכר רבינו שגם השיצ אומר ברוך ד' הלוי ואח"כ פותחין בפ"ש וכו' משמע דרק החתל אומרים ולא השיצ וכ"כ כתבש"צ קמן סימן רנ"ב

שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב וכו' עד בשמים ממעל ועל כל שבת מעשה ידך ונומר את הברכה כמו בכל יום והיא מילתא הבין כתב מר רב עמרם דבי נהוג עלמא באתרין, ואנן לעניות דעתן חיי לן דהאי מנדגא אין לו עיקר ומעוואת היא ולא אשכחן בעולם בתיקן רבנן לאדכוויי של שבת אלא בתפילה בלחוד בברכה רביעית ובברדהמיו בבונה ירושלים וכל המזכיר של שבת בשאר ברכות פועה ולא יצא ייח מפני שדרא משנה מן המטבע שפבעו חכמים בברכות, והגו דמדכרין בתפילה כי נחית שיצ באבות ובנבורות ובקדושת השם פיוט מענין של שבת וכן נמי בשאר ברכות מעוואת היא כידודו ומצוה לדוכיחן על כך וכל הממעט באותן מנדגות ומתפילל התפילה לברה בלא תוספת ובלא גידוע כדרך שתקנה מאה ועשרים זקנים ובהם כמה גביאים שכרו שמור לפני המקום וכן נמי האי דנהגו למיטר בכל שבת הבל יודוך ומסיימי בה של שבת שהיא לאי אשר שבת מכל המעשים חיי לן דלאו חזקא ומאן דעביד הגבי סכמה אנפין מעה חרא שמוסיפין בברכה מה שלא תקנו חכמים [שלא תקנו חכמים] של שבת ועוד שמשירין הברכה כמו שהיא סדורה בכל יום ומוסיפין במקומה דברים אחרים, וכן מה ענין בברכה זו לשנותה בין בשבת בין בחול והלא ברכה של שבת היא ואין בה צורך שאלה כמו בשמינה עשרה וחייבין אנו לומר אותה בין בשבת בין בחול כמו שתיקנה חכמים, הלכך מה שראוי לעשות כהכל יודך מאן דבעי למיטריה, יאמר אותה לאחר ברכו קודם שיסתח ביוצר אור ומסיים הבל יודוך ואשר שבת מכל המעשים עד ומנחיל מנוחה לעמו ישראל ביום שבת קודש ואח"כ פותח בא"י אמיה יוצר אור ובורא הושך ומסדר הברכות כולה כמו בחול כדרך שתקנה חכמים בלא תוספת ובלא נרע ומאן דמצלי באתרא דנהוי למיטריה בתוך הברכה ואומר אותה שיצ בתוך הברכה ואין כח בידו למונעם על כך ורצה לדקדק על עצמו בברכותיו לא ליסתח הוא בהדי שלוחא דציבורא ביוצר אור אלא פותח בעצמו בהכל יודוך ומסיים בהדידו עד ביום שבת קודש וממדר כמעט ומסיים הברכה כמו בחול עד שמגיע בהדי שלוחא דציבורא והדר עני קדושא ומסיים כולה ברכה בהדיה והבין רגילין למיעבר וברכי נפיק איניש ידי חובתיה :

קנין והואיל ודקדקנו בהא מילתא בהכל יודך דנהגו רוב עלמא למיטר כשיכ שישי לנן לדקדק ולמעט (א) במנדגה פיוט ולמנוע שלא לאומרו בשום ברכה שבעולם

עתיס לבינה

אבל כרא"ש ברכות פרק שלשה שאכלו סיפן כ"ו הביא בשם רבינו המחבר לענין העולה לתורה ח"ל הרב ר"י אבריצלוני ז"ל כתב בשם רב סעדיה גאון שהעולה לס"ת אחר שאומר ברכו וענין השומעים ביה"מלו גם הוא יש לו לחזור ולומר ביה"מלו עכ"ל וצ"ל דרק בקה"ת ס"ל כן ולא בברכו שבפריסת שמע אולם ראיתי בסוד אור"ח סי' נ"ז הזכיר דברי רבינו [שהזכירו אביו הרא"ש הג"ל] לענין ברכו של פריסת שמע דגם הש"צ צריך לחזור ולומר ברוך יהל"ו וכתב הב"י דהמור לסד זה מדין ברכו של קה"ת וצ"ע. (א) ענין שבלי הלקט ענין תפילה סיפן כ"ח האריך בשם ת' הגאונים ורגמ"ה הדר"ת שהכחיכו לאסירות הפיוטים הנתקנו מגדולי הראשונים וענין ג"כ שו"ת רדב"ז היג סי' תקל"ב באירוכות וכן בספר הפרדס לרש"י סיפן קע"ד, אבל אזכיר על פיוט זה אשר נכנס בין הפיוטים הנהוגים אצלנו כפי מנהג פו"י הוא הפיוט, נשבת מלומדי מורשה" אשר לשמחת תורה לאומרו קודם נשמת כל חי ובראשי הדיונים רימו את שמו, מנחם ברבי מתית ונדרו על המסקנות תורת ד' תמימה עד צדק יחדיו ושוב הוסיף עוד ורוח, נשמת ועודים בארצות שבים שירוך מוירוך ירומך בעת תשיבם לצבי ערים" וזה חרוז מיותר ואין לו שייכות בעניני שם ושם מייסן זה לא נודע לי בין פיוטים הראשונים ושם אביו, מתית" מוכיח כי חי בוסן מאור בארצות פולין והתבוננתי על תרוז הנ"ל כי נחרו לדעתי מאד שהיה ארוק עם הרצים אחר צבי שבו שבתי צבי ימ"ש וזימזוהו בתיבות, תשיבם לצבי" וכל ענין החרוז שירוסטו עת יקבץ השיריים אשר מסוורים בשבי גלותם להשיבם לא"י כאשר חשבו כן אז עליו כי בסדרה

אלא לסדר כל ברכה וברכה כמו שתקנה חכמים בלא תוספת ובלא נידוע יען שפוסטין אלו שנרגו העולם למימרינן הוי לנא לרכותא שאמרו שלא נתקן אלא בשעת השמר בלחוד מפני שלא הוי יכולין להזכיר דברי תורה כי הוי נחרץ האיובים על ישראל שלא לעסוק בתורה ועל כן היו חכמים שביניהם מתקנין לחן בכלל התפילה להזכיר ולהזהיר לעמי הארץ הלכות חג בחג והלכות ימים טובים והלכות שבתות ודקדוקי המצות בדרך שבתות וזריות וחרמות ופוסקים והיו אמרי הכי עת לעשות לך דפרו תורתך אבל שלא בשעת השמר חזר הדבר לאיסורו האריך יעלה על לב איש שיניח ברכה ותפילה של נביאים כמו שהיא ויקח לעצמו דברי כל גדול שבעולם שיקום או פעום שיקום לעצמו ויוסף בדברי פוסטין או בדברי שבת לפני המקום בלא עתן כמו שאמרו רבותינו המספר בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם ועוד האומר הלל בכל יום היו מחרף ומגדף ועוד שפוסטין אלו מזכירין בברכה שהיא להבא לשעבר ובברכה שהיא לשעבר להבא וכן נמי בכל שבת מסיפין ומזכירין דברי צורך שאלה של חול הוא עקרו בשבת [תפילת] ייה מפני שיש בהן צורך דברים של חול והאריך נקח דברי פוסטין ונאמר בשבת דברים שאין ראוי לאומרין וכן נמי דברי להבא לשעבר ודברי לשעבר בלהבא והרבה חששו חכמים הראשונים לכל זה ואמרו (ג) כל דבר שהיא להבא אוטרו בעבודה וכל דבר שהיא לשעבר אוטרו בהודאה ולכך תקנו יעלה ויבוא בעבודה ועל הנסים בהודאה וכדתנן (ג) יצווק על העתיד לבוא ונותן שבת והדייה וכתיב נמי לעולם יהיו דברין מועטין לפני המקום. ואשכחן לרבינו האי גאון זיל (ד) דקאמר דלא גרילי רבנן בישיבה למימר הלין מילי כלהון כגון בהנחה ופורים כשם שעשית להם גם כן עשה עמנו שלא ננסים ונחן בריה ויהיב זכרינו לחיים ומי כמדך וכתוב לחיים ואם הלין מילי דרצוני רבים נינהו ונהניו בוד דרב ישראל למימרינן מימנעי בישיבה לאדכוויי שאר פוסטין כלהון דאינן דברי הבאי ודברי בורות אשר לא שערום אבותינו לא כשיב שמצוה עלינו למנוע שלא להזכירן. והאי דלא כתבינן דבא לפי הצורך בדברים אלו מפני שכבר הארכנו בכך בהלכות ברכות:

עתים לבינה

יקבצם וישיבם לא"י, וגם כהתרוו דשם חכמי חסדה תרו, „כשתי תמליך מודה“ וגם בזה ניכר שהתכוין אל התועב שרמו כתיבות „בשתי“ כשגויגם או כי לו המלוכה והמעטין הישב בכל הימים הנ"ל יראה כי היה שופה כתרזיים לתרו שם אויו פעמים שם התועב וביותר כתרזי האודרון הנ"ל גם כהראשי תיבות „ש-י-ד“ „ירומסך“ בעת „תשיבם וכן כתיבות בארצות ש"ב"י"ם תמצא בהם שם התועב וכל אלה לא באו במטרה ותמהתי על הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל בשערי תשובה סימן תרס"ט שמרח לתקן ולהגיה בפיוט זה ולא דריגיש כי פגול הוא לא ירצה וזכרו בעיני כי זכיתי לללות את הלום בזה ואולי ה' זה הפוסטין בנו של מחית בלאך שר"י אשר נדע כי הוא ה' מראשי האדוקים בו ביותר ויש לחפש במתחזיים וישנם ואולי תחברו האמת יותר. (ג) ירושלמי פ"ד ברכות ה"ג, והנה מ"ש מאמר רבותינו המספר בשבתו של מקום זכו' הוא בש"ס מגילה י"ט ע"א, וכן מ"ש האומר הלל בכל יום זכו' הוא בש"ס שבת קי"ח ע"ב והזבא ברי"ף פ"ג ברכות ועמ"ש בתר"י שם, אמנם מ"ש דעקרו כשבת תפילת שמנה עשרה מפני שיש בהם צורך דברים של חול הנה לש"ס דילן בברכות פ"א כ"א סע"א גם בשבת יכול להתפלל י"ח שליטתו אלא רלא אסרחוהו רבנן ע"ש אך גם לפ"י אם חשו רבנן לשרתא דציבורא לכסל תפילת י"ח בשבת וז"ל עי"ז כש"כ שאין להסרוח על הצבור גריבוי פוסטים. (ג) משנה ברכות דף ג"ד ע"א וצ"ל נותן הודאה על שעבר וצווק על העתיד, וכן מ"ש וכתיב נמי לעולם זכו' מ"ס וצ"ל ואמרו נמי לעולם יהא רביון של אדם מועטין לפני הקב"ה שנאמר כי אלקים בשמים וגומר על כן יהיו דברין מועטין עיון ש"ס ברכות דף ס"א רע"א ועיון ג"כ לבן דורו ואמרנו של רבינו האבן עזרא בקהלת שם ע"ט זה שקרא תגר נגר השייטנים כעין דברי רבינו פה יעוש"ב. (ד) עתו"ס ברכות דף ל"ד סוף ע"א שכתבו בשם רבינו האי תיפוך ממ"ש רבינו כאן בשמנו,

קעך ונהגו השתא נמי כאתרין בשבתות וימים טובים שמשכימין ישראל כשעומדין משנתן ונפנין ונוטלין ידיהן ומברכין על נטילת ידים ואשר יצר עד פרשת התמיד ומשלים כל אחד ואחד בביתו פרשותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואח"כ הלכין לבתי כנסיות ומסדרין תפילתן כלה על הסדר והאי מנהגא נמי לאו שפיר למיעבד הכי ומי שיש יכולת בידו למנוע את ישראל ולהחזיר למנהג יסא שברו שמר לפני המקום כי מנהג זה יש בו קצת איסורא כי כשמשכימין כל אחד ואחד מישראל משנתו יש לו לפנות ולרחץ ולתקן עצמו ולרוץ לביהביים ולהתפלל קיש ותפילה עם דמדומי המה אבל כשמתעבב כל אחד ואחד בביתו להסדיר הפרשיות מתאחרין הרבה עד שעובר זמן קיש ותפילה בענתה ופעמים שמתעבבין הרבה בימים טובים עד שתי שעות ומי שנהג מנהג זה אפשר שהיה משכים טובא בעמוד השחר ומשלים פרשותיו ומשכים לתפילתו ואפ"ה שפיר דמי להשכים לביהביים ולהשלים הפרשיות בצבור, אבל מה שראוי לעשות האידנא ומנהג מעולה ושנהגו בו בעירות ובכפרים שיש בהם חכמה להשכים לבתי כנסיות לדברי שירות ולמסוקי דיימרא ולהאריך בהן לפי הצורך כדי לקרות קיש בענתה ולהתפלל נמי תפילה בענתה ויורד שיצ לפני התיבה ועני קדושתא ומשלים תפילת יוצר וכרכת כגדים ומספירין בקדיש עד עושה שלום במדומיו ויושבין הצבור כולן ומסדרין פרשה דענינא דיומא שנים מקרא ואחד תרגום ואיה דמספיקין בקדיש ואיה בעי לעטוקי בתנאי אי נמי לאלתר מצאיין ס"ת ממקומו ועומדין מסניו וקרוין ומתרגמין ובאסורתא נמי ומשלימין תפילת הגוסף וכ"כ נמי מר רב עמרם, וכתב נמי גאון ונדגו העם להשלים פרשותיהם לאחר תפילת שחרית, ואמר מר רב מתתיה כיון שמשלמין פרשותיהן בעשרה אומר יתגדל ויתקדש, ותלמיד חכם אף על פי שהשקה [נפשו] לשנות בתלמודו בשבת ישלים פרשותיו עם הצבור, ואמר נמי מותר להשלים פרשותיו בפחות מעשרה ולא בעינן עשרה אלא לדבר שבקדושה, ואמר מר רב האי הגי בי עשרה דמקצתן גרסי ומקצתהון לא גרסו כיון דהגך דלא גרסו קרו אפילו ססוקי דיימרא ובא לציון גואל ואני זאה בריתי אותם עני קדיש ושפיר דמי ומבאא שמעית שמנהגם לקרוא ססוקי דסיידא בתר דגרסי, ואשכחן נמי בתשובה לרבינו האי בענין הפיים דכתב הכי אפילו פיים איכא אורחא דלא תלי בהצאות אצבעות אלא כיון שיועין ממי מתחילין אית לרו ססוקי וקרי ומכוונן מילתא כנגד אחד אחד כדרגילין השתא אינשי כד מכנפי ציבורא וצריכי למיתוי אי הוו בי עשרה לפרוס על שמע או לירד לפני התיבה או למעמד ומושב או לברכת אבלים וחתנים או להזמין על המזון בשם אי לא, לא הוו מני לרוין ראשון ושני אלא קרו ססוקי כנון ואני ברוב הספק אבוא ביתך וקרי ושני ומשלימין אי צריכין, ואנן חזי לן דדאי מנהגא מנהג מעולה הוא דכד מכנפין בני כנישתא ובעו למיפתח בצלותא וכעו למינדע אי הוו עשרה וקיימא לן דאסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה וכדרנסינן בסדר יומא בפרק בראשונה (ה) אמר רבי יצחק אסור

עתיים לבינה

וצ"ל דשם כתב כן רק ליישב מנהגינו שאומרים זכרינו וסי כסוך וכדומה דכל הגי שרי לפי שצורכי רבים הן זמ"ם כיוסבה לא נהגו לאומרים אע"ג דצורכי רבים נינהו ועמ"ש בשמו בחי' הירש"א שם וחידוש על רבינו שלא הביא יותר מרהלכות גדולות ס"ד דברכות שם שכ"כ מה"ט לא שבקי רבנן לסימך זכרינו וסי כסוך ע"ש ועיין הימב בסור או"ח סי' ק"ב ובסימן תקפ"ב ור"י. ומ"ש הבה"ג דלא שבקי רבנן לסימך גראה שכוונתו כמ"ש פה בשם רבני יוסיבה אבל צ"ע דבש"ת חסדה גנוזה סי' ק"ב בת' רב צמח גאון דמנהג היישובות. לומר כל הגי בתפילה וכ"כ תרב האיני בשערי תשובה סי' קנ"א. (ה) יומא כ"ב רע"ב. ועיין לדרכ מדרש"א בחא"ג שם המה

למנות את ישראל אסילו לדבר מצוה שנאמר ויפקדם בבוק הלכך כד הו' בני נבישתא ומסמקא להן אי הו' עשרה או לא כי היכי דלא לעיין חד בחבריה ולא ליתי ליתי חושבנא סתח קמא ואמר ואני וחבריה ברוב. וה' חסדך. ודי אבא. וה' בתיך וכן כלודו וכד משלמי האי סמוקא על הרין סידרא ידעי דאיכא בי עשרה. ואשכחן נמי באנדתא דמנן עשרה של בית הכנסת ואני ברוב ושני פעמים אל (ו) הרי עשרה מכלל דהאי סמוקא מוזמן היא לעשרה דבית הכנסת ועד השתא נמי מנהגא נבן רכל מאן דעייל לבי נבישתא קרי לי' להאי סמוקא בלחישא :

קערה ומנהג שזוה במקום ראשי ישיבות בהשלמת הפרשיות בן הוה הדבר שהיו מתקבצין בשבתות וקובעין מדרשות לריבוי תורה עד שתי שעות (ז) ששאלו

עתים לבניה

דלא מיימא מקרא שבתורה כי תשא וכו' ונתנו איש כופר נפשו לך' ע"ש, ודוחק לומר דסכאן רצה ללמוד דאפילו לצורך דבר מצוה אסור למנות שלא ע"י דבר אחר דכאמת גמ משה לא מנה את ישראל בשום מעם רק על מי מצות השם, ולדעתו נראה דמה שאמרה תורה להיות המנין רק ע"י דבר אחר ויזיק המנין בהם עעמך זה רק במנין כלל ישראל ועד"ו ג"כ אמככו' ר' אלעזר שם דהמנות איו ישראל עובר בלאו דכתיב והי' מספר בני ישראל כחל חים אשר לא ימד, אבל במנין איו מספר אנשים הנאמרים לדעת מספרם אין כזה אסור אבל כיון דהיונן גבי שאול דאף שלא מנה רק מספר אנשים אשר נאספו למלחמה ואמ"ה נזחר שלא למנותן רק ע"י דבר אחר ש"מ מזה דאמ"י ככה"ג יש חשש סכנתא במנינם שלא ע"י דבר אחר שלא יזיק עין הרע באלו כי שלישות העין בעת המנין תזיק באותו דבר הנמנה, ודאיתו בתוספת ר"ד ליומא שם שכתב דגם היתר מנין ע"י דבר אחר הוא רק כשתהי' לצורך דבר מצוה אבל שלא לצורך דבר מצוה אפי' ע"י דבר אחר אסור ראי"כ למה נענש דוד כשמנה את ישראל שהי' בהם דבר והיו הי' יכול למנותן ע"י דבר אחר ע"ש וכדברים הללו כתב גם הרמב"ן עה"ת ס' במדבר ע"ט תפקדו אותם ע"ש שכ' דרועק ששעה דוד ולא נזחר כמר דכתיב ולא יחי' בהם נגף בספקד אותם אבל גם דוד ירע מספרם שנמנו בשקלים ונענש למי שהי' המנין או שלא לצורך יעיין כדבריו ודבריהם תמוהים שוה נגד המפורש בש"ס ברכות דף ס"ב ע"ב שאמר ר"א דכאמת דוד נכשל בדבר שאמ"י תינוקת של בית רבן יודעין אותו דכתיב כי תשא את ראש וכו' ונתנו איש כופר נפשו ודודי רמנתו לא שקל סתם כופר ע"ש ומה זה רועק בעיני הרמב"ן שיטעה דוד ולא נזחר במה דכתיב בקרא להודי' והלא כמו כן אמרו בש"ס סוטה דף ל"ה סע"א כשתביא דוד הארון נכשל בדבר שאמ"י תינוקת של בית רבן יודעין אותו דכתיב עבורת הקודש עליהם ככתף ישאו והוא הכיב הארון בעגלה ע"ש כי לעונשו של דוד נסתבב כופר שהי' וכלם סמנו דבר פשוט כזה ויתעלה גם מכל חכמי ישראל מלעוררו על זה והתנצל בעצמו על כזה ואמר שניאות מי יבין, ויתכן אמנם לדעתו לתת פנים לשעות דוד בשתייהם אלו כי התורה שאמרה לתת כופר נפש בספקד אותם ולא אמרה סתם למנותן ע"י דבר אחר כי במנין איו אנשים פרישים לדעת עתה מספרם לאיוו צורך וספיק לטלך העין הרע שלא ישלוט בעת המנין ע"י שנמנה אותם ע"י דבר אחר אבל בספר כל ישראל גם ידעת מספרם היא שאפשר להזיק כמו שאמרנו שאין הברכה שורה כדבר הנמנה והמדוד ע"ש ב"ב דף ס"ב ע"א ותמזון הגדול בשיתוח מספר הרב של כלל ישראל אפשר שתיזיק להיות בהם נגף ח"ו ולזה יצרכו שתי' בנתינות כופר נפש, וכוה סע' דוד שהוא מנה את כל ישראל ומנה אותם ע"י דבר אחר אבל לא שקל מהם כופר שחשב דבמנין ע"י דבר אחר לבר הספיק, ובמשא הארון יתכן שחשב שאינו רק מצוה לשעה בהיותם במדבר וכמ"ש ג"כ בדר"ק בספר שמואל שם וכאשר לדעת המדרש במדבר רבה ס' ר' טע' דוד גם בטה שציוה לכהנים להיות נושאים הארון ולמי המקרא היא מעבודת הלויים ע"ש ולדעת הרמב"ם בס' המצות לא הי' זה רק לשעה במדבר ע"ש וכן הי' סעורו גם במשא הכהן. (ז) צ"ע כוונתו, (ז) עיין טור או"ח ס' ר"צ מ"ש בשם המדרש ומ"ש הבי"י שם בשם מדרש נתנומא ע"פ ויקהל משה לפגניו כל המאמר שהביא לא נמצא שם אך בילקוט ר"פ ויקהל הביאו בשם מדרש אבכור ועמ"ש כדברים יקרים הרב הסגיד פכ"ג ה' שבת סוף הי"ט, והנה ס"ש רבינו שהי' קובעין מדרשות עד שתי שעות משמע למו שהיונן ק"ש נמשכת עד סוף שלש שעות והיו קובעין מדרשות עד סוף שתי

מראשי ישיבות והתירו להן לאחר הקיש משעת הגין החמה משום ריבוץ תורה ולאחר כך היו מתפללין שהרית ויושבין ומסדרין מרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרגום ושוב קורין בתורה ומתרגמין (ומתפללין) ומספירין בנביא ומתרגמין ומתפללין ומשתהין עד שגופה היום. והיה הדבר קשה על בעלי בתים וחששו זקנים שקבלו מנטרונאי נשיא

עתים לכינה

שעת כדי שיקראו ק"ש כשעה הג' טרם שעבר הזמן ולא כיוולו רק זמן הנוחיתין לקרות בתנה"ה דלפי הברייתא בסמ' סופרים פ"ה טה"ס בשבת מקרימין כדי לקרות בהנה"ה ס"מ התירו להזכיר ראשי ושיבות לקרות אחר הנה"ה משום ריבוץ תורה, ובסדר רב עמרם גאון ראייה כזה דברים תמידים לא ידעתי לכוונם שכתב שם ברף ג' ע"א והקורא ק"ש בזמנה גרול מהעוסק בתורה בדתנו ר"א אומר עד הנה"ה ר' יהושע אומר עד ג' שעות והקורא סכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה ומסיק תלמודא כו' יהושע ומאי לא הפסיד שלא הפסיד ברכות ואע"ג דבסוף שתי שעות קא קרי לא מיבעי' ל' לשנויי בק"ש סבה דתקינן קמאי (פי' לחסר הברכות) והא דאמרינן רמצי אינש לקרות ק"ש בטר שתי שעות ח"ו לכתחלה לא שרי למיעבד הכי ומאן דעביד הכי בכונה שלא מחמת אונס ושלא מחמת עיוב כמידי דמצות מיתקרי פושע ומאי מוירי דשרוי מעבדי כגון שכתות ויר"ש ות"צ דמסתהי עד דמכנפין ציבדא דאי לא מתעבדי מימנעי רבוס מק"ש ותפלה א"נ תלמידים דיתבי וגרסי ואתו בעלי הבתים למשמע לסליף ספלאלייתו ודוחיקין מילתא דלא שכיח ולאן כ"ע מצי לכווני כוונתינן ואע"ג דאמר ר"י כגון אנו מפסיקין לק"ש היינו היכא דליכא תקנת אחרים עייש"כ והנה מתחלת דבריו שכתב דאע"ג דבסוף שתי שעות קא קרי לא מיבעי' ל' לשנויי בק"ש וכו' משמע דס"ל דעד ג' שעות דאמר ר' יהושע היינו עד תחלת שעה שלישית וא"כ כשקורא או הרי קורא אחר שעבר זמן ק"ש וכתב דס"מ לא ישנה בהק"ש לחסר הברכות [וכן מפרש דעתו בהערות שבסוף הספר שם]. אבל מלבד שזה פי' דריו' ו"י קשה דא"כ האיך קאמר שוב כותב להתעבב מלקרות ק"ש אחר שתי שעות עד שיחאספו הקהל או בשביל תלמידים שלומדים עם בעה"ב וזה היסוד וכי בשביל זה יהי' מותר לבטל לכתחלה לעבור כל זמן של ק"ש וגם סמ"ש אח"כ דוחיקין מילתא דלא שכיח ולאן כ"ע מצי לכווני לקרות כוונתינן משמע דרק זמן דוחיקין יכולין להתאחד כה"ס אבל לא לבטל כל זמן ק"ש, ועשו"ת ג"ב מתור"ק האיר"ה סי' ג' שנשאל שם בזה אם מותר להתאחד בימי הקיץ להתפלל בביהכ"ס עד אחר זמן ק"ש כדי שיוכלו גם שאר בנ"א המתאחדים לבוא לקרות ולהתפלל עמהם והשיב דפשוט דאין אומרים לו לאדם חמא אפי' הטא קל בשביל שיונה חבירו והרי המקריב וזויו משוכה ומתאחד פושע הוא עיי"ש. וליושב דבריו מוכרח לומר דמ"ש מראש ואע"ג דבסוף שתי שעות קא קרי וכו' ס"מ היא וצ"ל ואע"ג דבסוף שלש שעות קא קרי, ומ"ש שוב והא דקא אמרינן רמצי אינש למיקרי ק"ש בטר שתי שעות אין כוונתו למח דאמריו הקורא סכאן ואילך לא הפסיד אבל כוונתו למח דמסקינן כו' יהושע עד שלש שעות דש"מ דיכול להתעבב ולקרות בשעה השלישית ועו' כתב דלכתחלה אמור לעשות כן ומיקרי פושע דגמי וקורא בעוד זמן ק"ש ס"מ המתעבב מלקרות בשתיעה ומנה ומסתין עד קרוב לסוף הזמן מיקרי פושע וכו"מ בש"ס ברכות ד"ה ס"א גבי תפילת המוספין ועיין ג"כ פרש"י ד"ה מתפלל של שנתה, ולא הותר רק לצורך זיבור רבים או בשביל תלמוד תורה רבים דכיון דלקרות כוונתינן בלא"ה קשה לכוון יכולין להתאחד עוד עד שעה השלישית לצורך מצוה, וצ"ל דס"ל להגאון רב עמרם רבכה"ג שמתבטלין רק סמצות וזייון כה"ג שפיר אומרים לו לאדם חמא בשביל שיוכה חבירו כמצות ק"ש והפילה בצבור וזולתן ויש לי ראי' לזה מש"ס מפתח דף ג"ח ע"א דאמרינן אלא אמר רבא מצותו רתמיד להקריב משינוט צללי ערב אלא בשאר ימות השנה דאיכא דמתאחרי בגדרים ונדבות ואם יקריבו תתמיד יהי' אמר להקריב אח"כ שאר הנדרים ונדבות ולזה מאחרין ליה להקרות התמיד תרתי שעות וע"ש פרש"י ד"ה עליה שכתב דאע"ג דזייון מקרימין למצות ס"מ כדי שיהיו יכולין להקריב נדרים ונדבות המתאחריז ולזה מאחרין ל' להקריב תתמיד עד אחר שתי שעות ע"ש וה"ג בזה, ולפ"ז מה שנדחק שוב בהא דא"י כגון אנו מפסיקין לק"ש שזה היכא דליכא תקן אחרים מוכח דס"ל דהא דכגון אנו מפסיקין לק"ש היינו שצריכין להפסיק לתחלת הזמן וזל בתלמוד תורה רבים יכולין להתאחד אבל ס"מ רק עד שעה השלישית אבל לא לבטל זמן ק"ש לגמרי כן ג"ל מוכרח בדעתו בזה, וכ"מ ג"כ ברא"ש פ"ק רשבת דף יו"ד גבי ר"י הו' יתוב קפי' דר"ז ובת"ס שם דף י"א ע"א ד"ה כגון רגם במלמד לאחרים צריך להפסיק כשעבור

[כר] חכינאי והוא שכתב לבני ספרד את התלמוד מסוף שלא מן הכתב (ח) שיבא למריבות והשלימו ביניהן שיהיו עוסקין בתלמוד ומשלימין פרושיותיהן שנים מקרא ואחד תרגום כדאמר להם ריביל לבניהו (ט) וכן אמר להו אביי לבניהו אשלימו פרושיותיכו עם הצבור כי היכי דחירכו יומי, ומשמיה דרב האי אתמר מתור ללמוד תינותק של בית הבנסת אנב לימד תורה כתב ערבי וחשבונות (ז) אבל שלא עם התורה אינו נכון, ותינותק של גוים ללמדם שם כל שיכול לדתותן דוחין ואם הושיטין להרעומת אין דוחין מפני דרכי שלום (מא) ואין ממתין ביד עניי גוים בלקט שכחה ופסאה ומפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל ומבקרין חולי גוים עם חולי ישראל וקוברין מתי גוים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום, תנן במס' נדרים בפרק אין בין המורד מצד בענין המורד הגאה מתבירו ומלמדו מדרש הלכות ואגדה ולא ילמדנו מקרא אבל מלמד הוא לבניו מקרא, ואמרינן בגמרא מקרא מיס לא ילמדנו משום דקא מהגי ליה מדרש נמי קא מהגי ליה, אמר שמואל במקום שנוסלין שכר על המקרא ואין נוסלין שכר על המדרש, מאי ספקא, הא קמיל דאפי' במקום שנוסלין שכר על המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי למשקל, מאי שנא מדרש [דלא] דכתיב כאשר (אנכי) [ציוני ד' אלקי] מה אני בחינם אף אתם בחינם מקרא נמי בחינם, רב אמר שכר שימוד ר' יוחנן אמר שכר מיסוק פעמים, תנן לא ילמדנו מקרא בשלמא שכר מיסוק פעמים היינו ולא ילמדנו אלא למיד שכר שימוד נדול בר שימוד הוא בקמן קתני, אי בקמן אימא סימא אבל מלמד הוא את בניו מקרא ואי בקמן קמן בר בניו הוא, הסוירי מחמרא וזיק לא ילמדנו מקרא בקמן ואם הי' נדול מלמדו לו ולבניו מקרא, מתיב תינותק לא קראין בתחלה בשבת (נג) אלא למיד שכר מיסוק פעמים אמאי

עתים לבניה

וזמן ק"ש לגמרי ועיין ג"כ בב"י אר"ח ס' פ"ט בשם התר"י במגו' דאבא בניסין, אך דלפ"ז צ"ע פסק הרמ"א ס' ק"ו דמוכח דפוסק ראם אין השעה עוברת גם בלמוד לעצמו אינו פוסק ובלומד לאחרים גם אף אם יעבור הזמן אינו פוסק ועיין ג"כ בב"י שם בשם הר"ן בשם בעל המאור וכ"כ הב"י בסיון ע' בשם הרא"ש ושכ"כ ברובינו ירושתם בשם התוס' (והוא הדו"ס ורא"ש שבת הנ"ל צ"ל דחתם חיי כלומר לעצמו דרוק) וכ"כ בשו"ת בשמים ראש סימן כ"א דבמלמד תורה לאחרים יכול להתבטל מק"ש ותפלה לגמרי ע"ש וצ"ע אך מה שהוספתי שם עוד בבשמים ראש גם כמי שכותב חידושי תורה אינו מספיק לק"ש ותפלה ותפילין שחרי בזה לומד תורה לכל ישראל דבר תפוח הוא לומד כן ולדעתי בזה נודיף ספר בשמים ראש וזי נחתיב כלל לכתוב חידושי וגם היו יכול לכותבן אה"כ וצ"ע בכל זה, (ח) דכריום הללו כתב גם לקמן בשם הר"ש הנגיד ע"ש בסיון קע"ט ועמ"ש במבוא, (ט) ברכות ה' ע"ב ותיבות אלו וכן א"ל אביי לבניהו ליתא לפנינו ולקמן העתיק וכן א"ל רב אשי ועיין ד"ס, (י) מה שהחזיר עבוד התינותק שלמדוין שם בבית הבנסת י"ל כדאמרינן במגילה כ"ח ע"ב מאי כי רבנן ביתא דרבנן, וס"מ קשה דהא מבוואר שם דלחשוב חשבונות אמר בביתבג"ס, ואולי י"ל שזה מוקרי דכמו לצורך דבר מצוה שזה בכלל וללמדו אומנות ועיין רמב"ם פ"א מהלכות תפילה דלצורך דבר מצוה שרי ועיין ב"י אר"ח ס' קכ"א, (מח) צ"ל כדתנא אין וכו' עש"ס גיטין ס"א ע"א, (מז) נדרים ל"ה ע"ב ושם ל"ז סע"ב, (נ) צ"ל אבל שונין בראשון כשלמא לטר' שכר מיסוק פעמים היינו דאין קרין בתחלה בשבת אלא לטר' שכר שימוד אמאי אין קרין בתחלה ואמאי שונין בראשון, ולישעמך שכר מיסוק בשבת מן אמור וכו', ע"ש ל"ז א', ובעיקר הדבר דמשני הש"ס דהא דלא ילמדנו מקרא מיורי הדמדור קן הוא כתב הר"ן שם דאע"ג דקמן אוכל נבלות אין ב"ד מצוין להפרישו אבל לא סגינן ל"י בידים וכשלמדנו בחינם הרי מהננו, ותמיה לי דהא התנ"ס הקשו בסם' פסחים דף פ"ח ע"א ד"ת שח למ"ד שה לבית אבות לאו דאורייתא האיך מאכילין קמן מהפסח שלא למגווי ותר"י לא סגינן לקמן איסור בידים ותירצו דרוקא וזמא דשרצים ונבלות אבל כה"ג דאיכא חינוך מצות שרי יע"ש וכש"כ בתלמוד תורה דלאו מידי דאכילת איסור חיא ואיכא חינוך מצוה הרי לא הוי דמי' דשרצים ונבילה וסגינן גם בידים, שוב ראיתי להר"ן בנדרים דף ל"ז סע"א שכתב

אין קוראין בתהלה ואמאי שונן בראשון. ה'יעמך שבר שימור שבת מי אמור תבלעה היא ותבלעה מישרי שרי דתניא השוכר את הפועל לשמור את התינוק לשמור את המרה לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לסיכך אם אברו אינו הייב באחריותו אם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבת נותנין לו שכר שבת לסיכך אם אברו הייב באחריותו (אבל) אלא גבי שבת היינו טעמא דאין קוראין בתהלה משום דיפנו אבדתון דינוקא למצותא. [ושבתא] ואיביע משום דבשבת אוכלין ושותין ויקיר עלמא עלייהו כדאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים, ולמיד שכר פיסוק מעמים מיט לא אמר שכר שימור קסבר [בנות] מי קא בעיין שימור ולמיד שכר שימור מיט לא אמר שכר פיסוק מעמים קסבר שכר פיסוק מעמים דאורייתא היא דאמר רב איקא בר אבין אמר רב הנגאל אמר רב מאי דכתיב [ויקראו בספר תורת אלקים מעורש ושום שכל ויבינו במקרא] ויקראו בספר תורת אלקים זה מקרא, מעורש זה תרנום, ושום שכל אלו הפסוקין, ויבינו במקרא זה פיסוק מעמים, ואמרי לה אלו המסורות, אמר רב יצחק מקרא סופרים, ועיבור סופרים, וקריין ולא כתיבין, וכתיבין ולא קריין כלן הלאה למשה מסיני, מקרא סופרים ארץ ארץ שמים מצרים, עיבור סופרים אחר תעבורו, אחר תלך, אחר תאסף, קדמו שרים אחר נוגנים, צדקתך כהררי אל, קריין ולא כתיבין פרת דבלכתו, איש דכאשר ישאל איש בדבר האלקים, באים דונבנתה לה דפליטה, את דדגד דוגר לי, אלי דדגון, אלי דהשעורים הלין קריין ולא כתיבין, כתיבין ולא קריין נא דיסלה, זאת דמצוה, ידוך דהדוך, חמש דסאת נגב, אם דכי נואל, הלין כתבין ולא קריין (מד) אמר רב אחא בר אדא במערבא פסקין להדין פסוקא לתלת פסוקין ויאמר די אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן מה) ואמר מי רב האי בפירוש מקרא סופרים ועיבור סופרים שבאותן החרות היו רוב עמי הארץ וקורין בטעות ולא היו דייקא במקרא אלא סופרים ומיעוט היו ומקרא דייקא היו קורין לה מקרא סופרים וקאמר רי יצחק לאו סופרים תקנו דבי מלכותא אלא קבלה היא בידיהון מהלכה למשה מסיני (מו) שמים בדכתא כגון את השמים, ויקראו אלקים לרקיע שמים, ארץ ארץ ארץ, ועיבור סופרים לשון עשייה היא תרנום רק הבמות לא סרו לא עפרו והיא בלשון ערבי איל הדיף ואיל מחריף והגי ניתאני דהו קרי וסעדו לכבם ואחר תעבורו קדמו שרים ואחר נוגנים

עתיים לבינה

דאע"ג דאין ספח נאבל אלא למגוץ ה"ס בראויין להיסנות אבל קפניס דלאו בני הכי לית לן גה, ולפ"ו להדין א"צ. כלל לתירוח התוס' בפסחים ת"ל וס"ל להי"ן דבאמת גם בבב"ג ולא הוי דומי' דשרצים ונבלות ג"כ לא סגינן בידים, ולהתוס' בפסחים ת"ל ע"ל דתא דאמרינן כאן דאמור ללמד לקמן חיינו מצד המסלד שהוא אסור תנאותו על הקפן וכשילמדו וסדנתו קא עבר הוא על אסורו לא יחל רמב"ם מ"י סוף נדרים ה"ב [ועיין גם להגאון ר"ם אלגאוי בקדמי ח"א אות ר"ח שכתב לחדש דבאמור שברה מלכו כגדר ושבועה לא אמרינן ולא סגינן לוי בידים וכתב ליישב סוגי' זו ג"כ ע"ד שכתבתי ע"ש] וכוה א"ש נ"כ לדהתוס' בפסחים ת"ל כנ"ל נכון, (מד) קשה הא אמרינן בש"ס מגילה כ"ב ע"א דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן ליה ולמה הפסיקו פסוק זה לשלשה פסוקים, ונראה לפי המבואר בש"ס מגילה כ"ס ע"ב דהוה במערבא מטימין תהדה לתלת שנין ובירושלמי פ"א משבת ה"א ובבב"ס סופרים פ"א ה"י משמע שהיו מטימין בשלש שנים ומחצה כמ"ש ביום ש"ש טוף כ"ק בחילוקי ב"ב וע"ש בכסף חסדים על הס"ס ה"ה חצויין להפסיק לפעמים פסוק אחר לשנים ושלשה פסוקים דהוכי דמי אפשר בענין אחר אחר ע"ש במגילה, שוב מצאתי כן בשיטה מקובצת לנדרים שם ע"ש, (סא) וכ"כ דברים הללו בשם רב האי בשיטה מקובצת לנדרים שם ועיין בערוך ערך עיבור ב' כ"כ פתח ולפי הכבואר לקחים הם כיוצא ביוצא רב האי כרוכו כן ברוב המקומות להעתיק בתתם פסוירשי דה"ה או רב האי, (נו) תיבות ברזכותא וכן מ"ש אה"כ ארץ ברזכותא ארץ ארץ ארץ לא ידעתי כוונתו ובשיבת ספר העתיים.

צדקתך כהררי אל ומשמשך תנום רבה יוסיפו ויין וכי הוה חזו דמוסרים קא עפרי להני ווי הוה קרי להני מילי עיטור סופרים וארי יצחק דקבלה אינון והלכה למשה מסיני היא. ועד דורות קרובות הוה מישתבשי בפסוק לא ישמע על פך והוה קורין מזו לא ישמע על פך. ולא פירש מר רב האי קריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין ובמסורתא רבתי עשרה מילין דקריין ולא כתבין ותמניא דכתבין ולא קריין. גרסינן במגילה בפ"ק (מז) ארי ירמיה ואי תימא ר' חייא בר אבא תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מסי ר' אליעזר ור' יודישע ושל גביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מסי חני זכריה מלאכי. ובמעבדא (נט) כתב ר' ירמיה בשם (ז) בר בא תרגום עקילס הגר התורה לפני ר' אליעזר ור' יודישע וקלסוהו יסיפת מבני אדם ומקשינן מפורש זה תרגום ומפרקינן (נא) תרגום אחר היה ועורא תרגמו כדאמרינן במגילה רבה (נג) ותרגום של ארץ ישראל שיש בו תוספת הגדות זה הוסיפו חזנין שלהן מחמתן ואמרו שמתר לאמרו בבית הבנסת מפני שפירוש הוא :

קָעוּ ולאחר שמשלימין את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לאתר תפילת שחרית באתרא דנהינין להשלימן בצבור מספורין בקדיש. ואח"כ מצייאין סית ממקומו ועומדין מפניו עד שהיא מניע לתיבה שקורין בו. ואלתר יושבין ואין צריכין לעמוד (נד) לא עד שעונין הצבור יהא שמי רבא מברך ולא עד שעונין ברכו ואין בכך למעות בהאי קרא וכפתחו עמדו כל העם דאותו עמידה שתיקה היא דפרשישו רבנן.

עתיים לבינה

מקובצת שם וכן בערוך ליתא. ומ"ש והני ניתאמי נראה שהכוונת כמו אנשי הכפרים בעלי מקנה. (מ) ושעתו זה גם לפנינו בש"ס מנהדין ס"ג ע"ב. (מ) מגילה ג' ע"א ועיין מה שהעירוהו לעיל אות ח'. (נט) ס"א דמגילה ה"פ. (ז) צ"ל ר' חייא ברבא. (ז) הלשון תמום ולתירוק הגמרא במגילה שם שכתום וחזרו ויסדום בימי ר"א ור"י גם הסיום כדאמרינן במגלה רבה צ"ע כוונתו. (נ) כן היו קורין הקדמונים לתרגום יונתן בשם תרגום ארץ ישראל כי באמת מה דלפינו בשם תרגום יונתן ס"ס שהחליפו ה"ת של ת"י בשם תרגום יונתן והיא באמת תרגום ירושלמי כי יונתן לא תרגם התורה כלל. ותרגום ירושלמי זה מבור ברברי רבינו פה שתוספת חזני א"י היא שתסיפו מעצמם קצת דברי תורה ופירושים ועל כן מצינו בו כמה דברים שאינם מכוונים להלכה כי מלבד שאולי לא היו החוגים הללו בקיאים בהלכות זולת זה ידוע שבעלי אגרה אשר התכוונו לעיקר לעורר את העם למדות טובות וישירות לא השגיחו שיהיו דברי אגדותיהם מכוונים בפרטי ההלכה כאשר מפעם זה אמרו בפ"א דפאה כירושלמי שאין למדין הלכה מן האגדות וכבר מצינו במאמר הגדה במילי דהספידא שדרש ר' צדוק בש"ס יומא כ"ב ע"א שהיו דבריו נגד פרטי הלכות ואמרו בש"ס שם כרי לעורר העם בבבאי ע"ש ועיין ירושלמי ספ"ה דברכות ופ"ד דמגילה זאילין דמתרגמינן עמא בני ישראל כמה דאנא רחסן בשמיא וכ"י והיא לשון התרגום ירושלמי שלנו וזה מוכיח שהיא תרגום קדום והוסף בתרגום עמא בני ישראל וכן דרכו גם בשאר מקומות במקום שבא לדרוש שם איזו מדרש מוסר פותח לומר עמא בני ישראל כאילו בא לעורר השומעים שיסו אוזן לדבריו אלה וכתבתי מזה במק"א. ועיין ג"כ מ"ש הגאון מהר"צ חיות במאמר אגרת בקורת בענין התרגומים ועל התרגום יונתן ולא העיר סהירושלמי הג"ל. (נ) הם רברי הגאון רב שר שלום הכהן כן בשמו בס' המנהיג ובסוד או"ח סס"ו קמ"ו. ומ"ס המרכיב כ' בשם מהר"ם טר"ב וס"ל דצריכין לעמוד בשעת קה"ת ודבריו לכאורה נגד פשטות הגמרא מוסה דפרשי דהך עמידה היא שתיקה ובפורי זהב שם יצא לישע מתנ"ס דזוראי אין מקרא יוצא מריו עשוס דכתיב וכפתחו עמדו כל העם והיא עמידה ממש ולא דאומת העמידה צריכה להיות בשתיקה ע"ש ואני מצאתי בפרש"י בנחמיה ח' כמה דכתיב שם וכפתחו עמדו כל העם וגו' והלויים מבינים את העם להורה והעם על עמדם דפרש"י שם עמדו כל העם שתקו כל העם, עמדו לשון שתיקה ושוב כתב והעם על עמדם עמדו על רגליהם ע"ש, הרי מפורש וס"ל באמת דהוה עומדים על רגליהם בשעת הקריאה ואף כשהיו מתרגמינן ובע"כ רמה דפרשי תחילה עמדו כל העם שתקו חיינו שעמדו בשתיקה וכרמ"ס הג"ל. ויתכן לדעתי עוד דמה"ס הוסיף ר"ז בשם רב חסדא לחביא מקרא דזאנוי כל העם אל סוד התורה משום דמקרא דכתיב וכפתחו עמדו כל העם אכתי ליכא היכוחא גם אל שתיקה

ואסור לאינש לאשתעווי מכי פתחי ס'ת עד דסיימו לסקרי ביה דנרסינן כסומה סרקי ואלו נאסרין בכל לשון (ד) אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ס'ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר וכפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר והחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד, ר' זירא אמר רב חסדא מהבא ואוני כל העם אל ספר התורה (ט) קשיא לכו לכוותא הא דאמר הכא אסור לספר אפילו בדבר הלכה ובמס' ברכות (ו) אמרינן רב ששת מהדר אפי' וגרס אמר אנן כרדן ואיננו בריהו, וסריק בעל הלכות (ז) להאי קשיא הוים דאיכא עשרה דצריכין לס'ת

עחים לבניה

כיון דבע"כ עמידה דכתיב היינו עמידה ממש ובפרט לפס"ש התוס' ביבמות ק"ג רע"א דעסידה דלא כתיב מעשה אח"כ לבע" היינו עמידה ממש יש"ש וא"כ ליכא הנכחה גם אל שתיקה שיהי' אסור לספר ולזה הביא מקרא דכתיב שם ואוני כל העם אל ספר התורה ולזה שוב ש"ס דסה דכתיב וכפתרו עמדו כל העם היינו משעה שנפתח הס"ה עמדו בשתיקה וכן נשאר עד גמר קה"ת דכתיב והעם על עמדם כנ"ל וא"כ דעת מהר"ם נראה עיקר לדינא, (ח) מוסה ל"ם א', (ט) לשון הרי"ף מ"ד דמגילה ועיין ג"כ ברי"ף פ"א דברכות, (י) דף ח' סע"א ועיין ג"כ בתוס' ברכות שם ד"ה רב, ועתו"ס סופה שם שחירצו קשי' זו דרב ששת סגי גתור הוי והי' מסוד מקד"ת דרבוים שבכתב אסור לאומן בע"פ והיינו דאמר איגרו בירידתו ברכוים שבכתב ואנן כרדן ברכוים שבע"פ, וכ"כ בחי' הריסביא לקדושים דף י"ג א' ובאור זרוע הגדול ח"א סי' י"א ובחי' דרמ"ה מלוגיל לברכות שם, ולדידי קשה רתא כל הצבור שיוצאין ירי קה"ת בשמיעה בע"כ משום דשומע כעונה ולא הוי לדידה כקרוין בע"פ כיון ששומעין מתקרא מתוך הספר חשוב גם לדידה כעגוין מתוך הספר א"כ מסולא גם רב ששת הוי מחויב בשמיעה כשאר הצבור ויוצא משום שומע כעונה ולא הוי כקרא על פה, וצ"ל דס"ל לתוס' הרעמי' הג"ל דרוקא במי שראוי לקרות מתוך הספר מהני משום שומע כעונה אבל כסומא שאינו ראוי לקרות בעצמו לא הוי שומע כעונה דומי' דכל דראוי לבילה וכו', ומצאתי בשר"ת משאות בניסן סי' ס"ג שעלה על דעתו ג"כ להלק חילוק זה ושוב דתה לה ע"ש ולא הרגיש מדהתוס' הג"ל אבל משאר דראשונים שלא חירצו חירוק זה טעמא דס"ל כמ"ש וכן ג"ל נכון בסברא דאף לס"ש בשר"ת הריב"ש סי' סצ"א ולא מהני לצאת בשמיעה אלא היכא שהקרא הוא קורא מספר שיוצא בו, דבזה אמרינן דלא הוי השומע כקורא בע"פ כיון דשומע כעונה הוי גם הוא כקורא בספר אבל אם הוי קורא בעצמו לא הוי יוצא לא מהני לצאת בשמיעה ע"ש וכ"כ בחי' הריסב"א לסוכה ל"ח ובשבילי' חלקם דלא אמרינן שומע כעונה במקום שאינו ראוי לענות כמו כל הראוי לבילה וכו' ע"ש אבל אין זה דמיון לסוכה השומע מספק הקורא מתוך הספר דהא מה"ש שיוצא ע"י קריאת הפסק גם הוא יכול לענות ולקרות אחריו ומה שאינו יכול לקרות בעצמו אינו מצד פיסול בגוף הקריאה בספר אלא מצד שאסור לקרות בע"פ וא"כ כשם דשאר השומעין חשוכין כקרוין מתוך הספר ע"י שהקרא ששומעין מסגו קורא מתוך הספר ה"ג מהני לגבי הסומא והרי זה כוקן שאינו יכול לדאות בעיניו רק ע"י בתי עינים דלא הוי כקורא בע"פ ה"ג הרי חשוב כקורא בעצמו ע"י שהקורא קורא בספר כנ"ל נכון ודוק, (י) הם דברי הבה"ג ריש ה' צרכי צבור, ולכאורה קשה דמה בכך דאיכא עשרה דצייתי וזלתו אבל ס"ס גם הוא מחויב בקה"ת, וצ"ל כדאמרינן בירושלמי פ"א דברכות סוף ה"ב לענין קה"ת אלויהא דרשב"י כיון דזה שינון וזה שינון ואין במבלין שינון ספני שינון ואף לרבנן דשליגי היינו דיוקא כק"ש דהוי מצות עשה מיוחדת לעצמת אבל קה"ת דמתחלה"ל נתקנה אלא בשביל תלמד תורה כמבואר בש"ס סוף דף פ"ב ע"א ובוה שפיר אמרינן דאין במבלין שינון ספני שינון אלא דבליבא עשרה וזלתו כיון דרעוי מצוה דרכוים וא"א להתקיים עתה וזלתו שפיר צריך לבטל מת"ת עש"ס מ"ק ט' רע"ב, גם נראה לפס"ש הרמב"ן במלחמות פ"ק רמגילה לחלק בין קה"ת לקריאת מגילה דקריאת המגילה היא תובת יחיד שכל יחיד ויחיד מחויב לעצמו בקריאת המגילה אבל קה"ת אינו תובת יחיד אלא תובת צבור ע"ש ועס"ו סוכן דבאמת התקנת היתה שכל צבור קבוע לעצמת הם מחויבין קה"ת בשבת וב' וחי' והיכא שכבר נתקיים קה"ת בצבור ויש איוו יחיד שלא שמע קה"ת אין עליו שום חיוב מצוה לאסוף לו עשרה כדי לשמוע קה"ת כי אין זה תובת יחיד וכמ"ש אלא דכשתוא בבחיב"ס צריך כל אחד להטות אוניו לשמוע קה"ת שעל כל אחד מצוה שיתקיים מצות הצבור על ידו ולזה שפיר רב ששת הוה מהדר אפי' וגרס דכיון דהוי עשרה דצייתי וזלתו א"כ עכ"ס גוף מצות קה"ת של תובת צבור לא נתבטלה ובמה דרעי מיהר אפי'ת

אבל ליכא עשרה לא נח) רבותא אחריני פריקו להאי קשיא וקאמרי נגון רב ששת דאמנתו זו תורתו נח) אבל כיע לא ומסתברא כותיידו, אבל להורות לאדם ששואל לפי שעה או לפרש דבר אסור אמילו למי שתורתו אומנתו ונרסינן נמי בפרק מאימתי (ס) אמר ר' חייא בר אבא משמיה דעולא מיד ועובי ד' יכלו זה המניח ס'ת כשהוא מתוח ויחגא, רבי אבהו נפיק בין נברא לנברא בעי רב ספא בין פסוקא לפסוקא מאי תיקו (סג) וכל תיקו דאיסורא לחומרא הלכך אסור למיפק בין פסוקא לפסוקא, נרסינן בפרק ואילו נאמרין ככל לשון (סז) אמר ר' תנחום אריביל אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס'ת ושמואל אמר עד שיצא, ולא פליגי הא דאיכא פיתחא אחרינא הא דליכא פיתחא אחרינא, אמר רבה, בר אהונא אסברה לי אחרי ד' אלקיכם תלכו ואיתשיל רב האי נאון (סח) בהא מילתא וששאלתם הא דאמר ר' תנחום אריביל וכו' מאי שינטל ומאי שיצא דברים הללו שאמר שמואל במקום שאין מניחין ספר תורה בבידבנים אלא מצד בידבנים או שיש עמו במכווי בית ששומרין בו ס'ת, ודרי תנחום אריביל בכל מקום קאמר כששיצ' אמר עושה שלום אחר נמירת התורה (סד) אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס'ת להצניעו והופיף שמואל כי במקום שמוציאין אותו מבית הכנסת להצניעו אין רשאין לצאת עד שיצא וילכו אחריו ויעשו לו הירוד

עתים לבינה

כאילו אינו סכלל הצבור וכיון דלא הוי תובת יהודי שפיר הוי רשאי להציאו עצמו מן הכלל דתלמוד תורה ריליה עריפא לי' ספי והבין, נח) גם זה לשון תרי"ף שם במגילה ובברכות הג"ל וכו"כ הרמב"ם פ"ב מה' תפילה ה"ט ועיין למרן ככ"ם שם שכתב דלא אשכחן רלותיו רב ששת תורתו אומנתו ספי משאר אסוראי יעו"ב ומצאתי לאבא סארי הגאון זצ"ל שהעיר שכן מפורש בש"ס פסחים דף ס"ה סע"ב דרב ששת כל תלתין יומין הוה מתיר תלמודיה ואמר תראי נפשאי לך קראי לך תנאי, ועיין ס"פ סוף ר"ה ובפרש"י שם ר"ה מחלתין, ומפורש דרב ששת תורתו אומנתו הוי ספי, נח) כן הלשון בריו"ף מגילה הג"ל אך בריו"ף ברכות הלשון דווקא רב ששת דתורתו אומנתו אבל אדם ששאל וכו' אסור ע"ש והתירו"ם במעדני יו"ם שם ס"ק סוף סימן ז' אנת ב' האריך לחסוב כונת תרי"ף דס"ש אבל להורות לאדם ששואל וכו' היינו כמי' שאין תורתו אומנתו אבל בתורתו אומנתו גם להורות לאדם שרי כמו לומר לעצמו עש"ב וזה נגד המפורש בנוסחת רבינו מה שספיים להדיא אמילו למי שתורתו אומנתו אסור, ט) ברכות ח' שם סע"א. (ס) לשון זה היא לשון הבה"ג ביו"ב ח' צרכי צבור הג"ל ועיין רמב"ם ז"ב מה' תפילה ה"ט שפסק ג"כ לתתיר רק בין נברא לנברא והשמים בין פסוקא לפסוקא ונמשך אחר דברי הבה"ג הג"ל ועיין בתר"י ס"ק ברכות שם שכתב ותיקו דאורייתא לחומרא, וזה תחת דהא קה"ת רק מדרבנן ונראה דצ"ל ותיקו דאיסורא לחומרא כלשון הבה"ג, ומחבה"ג הללו סוכה להדי' דס"ל דתיקו דאיסורא גם בדרבנן לחומרא וכרעת תהמ"י בשם הרא"ם שהביא הבה"ג באו"ח סי' תל"ב וכו"ס באור דרוג ח"א ספי' שס"ה וכן נראה משפסות דברי הש"ס ברכות ז"א סע"א וכן מצאתי בבס"י סופרים פ"ג לענין מחלוקת אם לומר נאמן אתה ד"א בעמידה כתב שם הו"ל ובכל מקום שנהלך שני תנאים ושני אסוראים ולא ברק לן הלכתא כהר מניייתו אוליגן בטר מחמיר ע"ש וצ"ע דבריו"ף פ"ז שכתב ובס"י וכן בחשובתיו ס' רצ"א כתב דתיקו בדרבנן לקולא וכן נראה דעת הרמב"ם והרא"ש שכמה מקומות וכו' שהאריך גם הרב בספר יד טלאבי [לא הדיגיש מכל הג"ל] ואולי י"ל בכאן לדעת הרמב"ם כפי מ"ש בכ"ם פי' מה' ס"ת ה"ב באיבעי' דלא איפשמא במכירת ס"ת ואף שהיא בדרבנן מ"ם מפני חומר קדושת ס"ת פסקי לחומרא ע"ש, ועוד י"ל בזה כיון דאסמכי אקרא דעובי ר' יכלו הוי כדבר של סכנת דהמירא מאיסורא עש"ם תולין דף ט' רע"ב ועיין להרב ברבני חסודות פ"ק ברכות סי' ז' אות ל"א שבסח"כ לא הדיגיש מחבה"ג וסכל מ"ש רצ"ע ועמ"ש הבה"ג באו"ח סי' פ"ג לענין תיקו דיש יד כבית הכסא וכו"ש בזה ג"כ בפרי חדש שם ס"ק ב' ובמנחת יעקב כלא א' ס"ק ו' עיי"ש. (כ) מוסח ל"ט ב' ב', (ג) מצעתק תשובת זו בשם הגאון בריו"ף מיד דמגילה, (ד) בריו"ף שם הגירסא אחר נמירת התפילה ועיין ב"י או"ח סי' קמ"ש בשם סהר"י אבוהב מה שנתקף לפרשו, ואך לפי הנוסחה ברבנו רבינו מה נראה הכולנה פשוטה אחר סיום הקדיש שאומר הש"צ אחר קריאת התורה שהיו נהגו לומר קדיש שלם ככל קדיש שאחר

סס) אמר רבה בר אבהו אסברה לי אחרי דא תלכו, וליעכו סית עד דנסיק
(סו) והו אהוריה ולא נינסיקו מקמיה ואי איכא פיתחא אדזינא רשאין :

קעז וקריין שבעה נברי בתורה כהן לוי והמשה ישראלים ואי בעו לאוסיפו מוסיפין
כמה דבעו, ושמע לן דאין מוסיפין בשבת יותר משה דאינן יין ובירס נמי
מוסיפין ד' כדי שלא יהא התוספת יותר מן העיקר, והא מילתא לא ידעינן לה עיקר
שהרי שנינו במירוש במסך הקורא את המגילה עומד סז) בירס ה' ביזיכ ו בשבת
ד אין פותחין מהן אבל מוסיפין עליהן ולא קא משוי חילוק בתוספת עד כמה מוסיפין
אבל סתם קאמר אבל מוסיפין עליהן, ומסטיירן בנביא, הפותח ההותם בתורה מברך
לפניה ולאחריה, תנא סס) פותח מברך לפניה הותם מברך לאחריה סס) והים
בראשונה אבל האידנא קא מברכי כולו כל מי שקורא בתורה לפניה ולאחריה והיינו
עתים לבינה

קריאת מומד וכיוצא כנ"ל, סה) כ"כ גם הרמב"ם סוף פ"ב מה' תפילה ובלתם סגנה שם הקשא
על הרמב"ם דמ"ל שצריכין ללווה לעשות לו הידור דבגמרא סתם אמרו עד שיצא ע"ש ועלם
סגנו שהם דברי היר"ף תג"ל בשם הגאון, ועיין ספירש במסכתא ספירש פ"ד סוף הי"ד כך היו
גקי הדעת שכדורשלים ערשין כשהיו מצויאין את התורה וכשהיו מחזירין אותה היו תולכין אחריה
סגני כבודה ע"כ ועיין ים של שלמה סוף ב"ק בחילוקי בני בב"ל ובני א"י שהביא זה במהלכות
ב"ב ובני א"י ע"ש בדבריו, סו) עכ"ו סי' קט"ו ובפ"ו שם מ"ש לפרש כוונת דבריו אלו, סז) מגילה
כ"א ע"א, ובגמרא שם דכ"ג סבואר התכוונת מספר הקראים בכל החגים הללו כנגד מי נתקנו
ע"ש וסוזה מוכח דהך שנתקן כנגד מספר סבואר אפ"ה רשות גם להוסיף על המספר ולדעת רבינו
שה אין שיעור בהתוספת כמה דבעי, ולפ"ו קשה לי על הרמב"ן במלחמת סוף פסחים שכתב
דאיסור שתיה בליל א' דפסח אחר המעודה משום שלא יהי' מוסף על מספר הארבע כוסות ע"ש
ולא ידעתי מה איסור יש בתוספת עליהן דמשום כל תוסף לא שייך בזה כמו שאין איסור לאכול
בלנה זיתו סגה וכמ"ש התוס' והרא"ש פ"ק דר"ה דבעשיות סגה אחת כמה פעמים ביום ליכא
בל תוסף ואי משום דארבעה כפי תקנו חכמים כנגד ד' לשוני גאולה תרי מה"ש ליכא איסור אלא
שלא יפתח אבל לא נאסר שלא להוסיף כרתנן חכא במגין הקראים וכ"כ להדי' ברא"ש פ"ד
ד"ה סיסן ג' בשם הראב"ה דאין קריאת בתוספת אף דסבואר כנגד מה נתקן והביאראי' מהכא
ע"ש וכן כתב הרמ"א באו"ח סי' רס"ג לענין ב' נרות דשבת ע"ש, אבל קשי' לי לפ"ו בש"ס
ברכות כ"ה דאמרו תרי י"ח ברכות כנגד מי והקשו שוב על ברכות הסינין שנתוסף ביבנה כנגד
מי נתקן ע"ש ואם אין איסור בתוספת מה קשי' לה על ברכה זו כנגד מי כיון שראו צורך לתקן
להוסיף אין קריאת בתוספת וכן בהנחת ל"ט ע"א המוסיף לא יוסף דבר ועיין ב"ש ברכות ל"ד
דששה אחרים מוכח נ"כ דאסור גם להוסיף על הנתקן כנגד איזו דבר ועיין בש"ס ברכות ל"ד
דהבא לשחוח לבד מבאבות ובהדאא מלמדן אית' שלא ישחה והקשו התוס' וישחה רמה בכך
והירצו שלא יבא לידי עקירות תק"ה אם כל אחד יוסף כמו שירצה ע"ש והכוונה שלא ירעו
שוב להבדיל בין רשות להרבה ויחשבו שוב גם על התוכה שהיא רק רשות [וזה ענין לא תסיפו
משום לא תגרעו] עיין סוזה בש"ס עירובין י"א ע"כ אי הכי בעלת גרבה נמי גיטא שיר ומשני
בשם סנין תרבה ע"ש וסוזה בראש כתרמב"ן ודלא כתרמ"ש והרמ"א וצ"ע בזה, סח) טעם תקנה
ראשונה כפי מה"ש לעיל בנ"ה שאין קה"ה תוכה ויחד אלא תקנתו תוכה צבור ואין
הקריא סקיים מצוה לעצמו בעלותו לקרות אלא שנתקן להיות נתחלקת הקריאה לשבעה הפסקות
או ג' או ד' או ו' ובכלל היא מצוה אחת סו"ס של ח בת צבור והברכה דלפניה ולאחריה היא
כמו שברכין על כל ס"ע סו"ס וכמ"ש הרמב"ם בפאר הידור ותוס' ר"ה ל"ג ע"א ולזה לא שייך
ברכה רק להזותח לברך לפניה ולהחותם לברך לאחריה [בכל מסבע ארוכה] ועמ"ש עוד בזה לקמן
אות מ', ותנה שם דף כ"ב ספ"א הביא הש"ס דרב איקלע לבבל בתענית ציבורא קם קרא בספרא
פתח בירך התם ולא בירך נאל כ"ע מאנפיותו ורב לא נאל על אפיה ואמרו שם דרב כהגמא
קרי ע"ש, ואמנם יקשה מס"ג אם ה' זה לפני תקנה שכל עולה יברך לפניה ולאחריה מה היודש
אשמעינן בזה הלא כ"ע אין סברין לאחריה, ואם ה' לאתר תקנה מדוע באסת לא בירך לאחריה
ואמנם האיר ד' עיני ומצאתי בירושלמי פ"ו דברכות ח"ג אמרו שם ר' זיורא קם מיקרי כהן במקום
לוי ובירך לפניה ולאחריה ובעין מישתקניה א"ל ר' חייא בר אבא אריסינה, דכך אין נחזון
בבית"ה ע"כ והיינו דר' זיורא עלה סבבל לא"י [עש"ס ב"ם פ"ד סוף ביבנות] וכשכא לא"י ועלה

מעמא דתיקנו רכנן גזירה ט) משום הנכנסין והוצאין, וקורא כהן ראשון דגרסינן בפרק הגיוקן ע"ג) אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום וכו' ותניא וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ע"כ) ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, אמר אביי נקמינן אין שם כהן נתרודה החבילה, אמר אביי נקמינן אין שם לוי כהן קורא כלי כמקום לוי ע"כ) אמר ר' יוחנן כהן אחר כהן לא יקרא משום פנים ראשון, לוי אחר לוי לא יקרא משום פנים שנייה ע"כ) שלחי ליה בני נלילאה לרי אבדו אתריהן מי קורא לא היה בידה, אתא שיליה לרי יצחק נפתא א"ל אחריהן קורא תלמידי חכמים הממונים על הצבור ואחריהן תיה הראויין למנות פונטק על הצבור ואחריהן

עתים לכינה

לתורה בידך לפנייה ולאחריה ורצו להשתיקו ואמר רחב"א שכן נהגו בבבל, ונתבאר מזה דגם אחר התקנה שהותקן במדינות ככל להיות העולה יברך לפנייה ולאחריה ט"ס נ"א החזיקו במנהגם קדום דק הפותח והתומם מברך ולזה כשבידך ר"ז לפנייה ולאחריה ה' זה הו' לאנשי א"י והשבתות כמקום עד שאמר להם רחב"א שכן נהגו בבבל, ומעתה א"ש לנכין האי עובדא דרב כי רב כ"א מא"י לבבל וכא"י ה' גזרינן דק הפותח והתומם מברך ועשה כמנהגו והי' זה חידוש שם בבבל שכבר נהגו שכל העולה מברך לפנייה ולאחריה, ובאופן זה יאמר לנו גיב הא דרב לא גמיל על: אמרי והש"ס מתוך בכמה שנינו, אמנם א"ש ע"י הסבואר בירושלמי פיר דמטה ופ"ד דע"ו ובס"א דשביעית ה"ה דר"י אמר לרחב"א בבליא תרין ס"לי סלקין מן גביכון מפשיטותא דתעניתא וערבתא דיומא שביעיא, פ"ד דר"י אמר לרחב"א שהי' יליד בבלי דאלו השני דברים עלו לא"י מבבל שקבלו אנשי א"י מנהג ככל נפילות אפיים במישוט ידים ורגלים כיום התענית והיבוס ערבת כיום הישיר ולירושלמי זו נתכוונו התוס' בסוכה מ"ד סע"א (וקיצרו בהעתקת המאמר ע"ש) ורב כ"א מא"י טרם שנתפסם שם מנהג זה דבבל ולזה לא גמיל הוא על אפיה והיינו חידושא שראו אז ממנו כשני ענינים אלו (ומה דהש"ס לא תירץ כן י"ל דרצו ליישב מדוע שם בבבל לא עשה כמנהגם כשם] נג"ל נכון בס"ד, ט) תימה גדולה בעיני דב"י האין יתקנו להרבות כל כך ברכות שאינן צריכות בשביל גזירה דרעקה כזו שמא יצא איזו איש קודם שקרא הססים ובידך ויחשוב שאין ברכה לאחריה ולקמן שם כ"ג ע"א אמרו דיוצאין לא שכיחי דמתי ס"ת וגמפי וקיי"ל בכ"ד דמילתא דלא שכיח לא גזרו ב' רבנן אפי' במקום חשש איסור כש"כ בזה דמה בכך אם ישעו צדון לחשוב שאין ברכה לאחריה כק"ת וכי בשביל חשש ביטול ברכה בשוא"ת יתקנו לעבור על ברכות שאינן צריכות כק"ע לתרשבן ע"י חשש קל כזה לברכות צריכות וגם הרי אין זה חשש שאפשר שידרסן לחיד בכוונה לעולם אין קח"ת רק בצבור וכשהיו אלו החידושים שיצאו מע"א קדם שבידך הוחתם ויבאו בשבת הגאה וישמעו שהתותם מברך ויתמרו על זה ויאמרו להם שאר הצבור שכן הדין והם טעו בזה לפי שיצאו, ורחוק מאוד להתקבל שיהי' חשש גזירה זו עיקר מעם הדינה וכגוראם שאיזו מעם עיקר צפון שהי' להם בזה שלא רצו חכמים לגלותה וגילו רק מעם טפל שיש עוד בזה וכאשר כן עוד בכמה גזירות שהעלימו בהם מעם תיקור, ע"ג גיטין נ"ט סע"א וצ"ל א"ר אמרו מפני ד"ש כהן קורא ראשון ואחרי לוי ואחריני ישראל ותני' וקדשתו וכו'. וכן ברי"ף פ"ד דמגילה ותיבות וכו' ברי"ף שם ט"ס ע"ש, ע"כ) עפ"ש"י שם שכתב לפתח ראשון בס"ת ולברך ראשון כמקומו וכסוף מ"ק פ' ולברך ברהמ"ו, ובגדלים דמיב רע"ב פ"י ברכת המוציא וברכת הכהן וקשה על ב"ש"ס ברכות דף מ"ו ע"א דעבור ר' אבהו סעודה לטולתו רבנן לעבור ר' זירא כי מסא למשרי המוציא א"ל לר' זירא לישרי לן מר והשיבו דבעה"ב בוצע כי מסא לברוכי א"ל ליברך לן מר והשיבו דבוצע מברך ור' אבהו ס"ל דבעה"ב בוצע ואורח מברך יעו"ש [ועיין פתרי"א שם שנתקשה דא"כ מתחלה למה אמר לר' זירא שיברך המוציא יעו"ש] וקשה לי דבירושלמי פ"ג דברכות ה"א ובס"ח שם ה"ה ובפ"ו דשביעית ה"א ספורש שם דר' זירא כהן ה' וא"כ ממילא ה' היוב מן הדין לתקדמו לברכת המוציא ולברכת המזון, וצ"ל ולפי הסבואר כש"ס גיטין שם דבסעודה אם רצה לחלוק כבוד למי שגדול ממנו הרשות בידו וא"י הג' דיכול לחלוק כבוד לבעה"ב ולזה ר' אבהו שא"ל לר' זירא שיברך המוציא היינו לפי שהי' כהן ור"י השיב לו דכיון דבעה"ב בוצע ויצע הוא ולפ"ו אי הוה ס"ל לר' אבהו דבוצע מברך שוב לא ה' צורך לו עד לומר לר' ליברך לן מר ולזה הצריכו לומר דס"ל דבעה"ב בוצע ואורח מברך כש"כ בר"ז דכהן ה' כנ"ל ליישב בדוחק, ע"כ) צ"ל ודוקא אותי כהן שקרא ראשון הוא שקרא שנית במקום לוי דאמר ר' יוחנן וכו' וכן הוה ברי"ף פ"ד דמגילה, טו) גיטין שם סוף ע"ב ולפנינו ר' תלבר

בני תלמידי חכמים שאנוחותיהן סמונין פרנסין על הצבור ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם, רבה רב יוסף דאמרי תריווהו אין קורין בתושבין בבית הגנבת מפני כבוד הצבור. זה שלא הארכנו הנה בהגוי עניני משום דכבר כתבין מובא בהלכות ס"ח ומאן דלא די ליה במאי דכתבין הכא, לעיין התם, גרסינן בגדלים כפרין אחרין (פה) שלחו מתם הדרו בערבוביתא, הדרו בתבורה, הדרו בבני עניים שמחן תצא תורה שנאמר יל מים מרליו מרלים, שמחן תצא תורה, מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת תורה מבגידים אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה להם, רב שישא בריה דרב אידי אמר שלא יתגדרו על הצבור (עו) מר זוטרא אמר מפני שהם מתגדרין על הצבור, רב אשי אמר משום דקרו לאינשי המאר, רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודא אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבין את זאת וגו' דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשוהו הקביה בעצמו שנאמר ויאמר ד' על עזבם את תורת וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודא אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה, איכא מאן דמירש שאין מברכין על התורה בעת שקורין, והאי פירושא לאו דווקא אלא שאין מברכין בתורה תחלה כספר תורה (עו) כי תזכה היא על התלמיד חכם להרד את התורה ולעשות לה כבוד ולקרוא הם ראשונה בתורה, כדאמרין לעיל אחריהן מי קורא וכדגרסינן נמי במגילה (פה) אמר רבה בר בר חנה ארי' יתגן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנאמר כל משנאי אדבו

עתיים לבניה

וכ"ה ברי"ף, (עו) גרדים פ"א ע"א, וכתב אבא סארי תנאן זעיל על הגליון שם מה דשלחו לאנשי ככל לההירם על ג' דברים אלו לפי המבואר במ' בג"ר פל"ו דבבבל לא ה' להם מרחצאות ולא הוהויו אותם על כיכוס בגדים והמיפה והחיפה הראש משום ערבויותא שמבויאן לירי עירא דאבאן נפש דשכיחין בבבל עש"ס גרדים כ"ב סע"א, וכן הדרו בחבורה דת"ח שבבל סתבליום זה לזה והי' עסקין בר בר עש"ס מטהרין כ"ד ע"א, וכן הדרו בבני עניים רבבל העניות שכיח ביותר עש"ס קירושין מ"ס ע"ב ושבת קמ"ה ע"ב, אשר על כן הדרו באלו הג' דברים נתיץ ביותר לאנשי כבל כע"ד פת"ח, (עו) נראה דלא ניתא למי זוטרא כדברי רב שישא כדאמרין בע"פ שבת ק"ה ע"ב כדי שיזכה ערובא שקלי מיני' בתמי' אלא מפני שלא בכה ע"ה ח"ג כנאן אבל אם אינו מתגדר הרי האב זוכה לבנו בחכמה כרתגן פ"ב דעריות, (עו) קיין מרש"א בתא"ג גרדים שם שפירש בן מדעתו' דנפשו' וזכה לכהן לפי' רבינו פה ועפ"י י"ל דהיינו דכתיב על עזבם את תורתו דאת לרבות תלמידי חכמים וזה דקאמר ולא הלכו בה שע"י שרואן כביון ת"ח גורמים שנחמטפו הרלכי ביהם"ד והתורה נעזבה, (עו) דף כ"ה ע"א דרש"י מ' שם על ברכה בסעודה, ולפי' רבינו ז"ל הא דלא קאמר בגדלים הג"ל סתם שאין מברכין תחילה שהיו גם בסעודה יש להרד לפי' שיוברך הת"ח תחלה לפי שבסעודה שאינו כל כך פרסם רבים או מינכר משא"כ בביתו כנ"ס, והרמב"ם בפת"ח גיטין שם קרא תנא על מנת ע"י אהרם שלעלה הכהן קורא וראשון אפי' הוא עם הארץ וכתב דהאי דכהן קרא ראשון היא רק בזמן שכולן שוח בערך אחד אבל בלא"ה הרי אמרו בסוף הוריות דסמור ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה וכתב שם עוד אח"כ דהכהן הראוי לקרות ראשון אם התיר לישראל שהוא כמותו או פורת מפני הושות בידו אלא שאמרו חכמים זה מפני רזכי שלום יעוש"ב והעתיק כל דבריו בשו"ת המיוחסת להרמב"ן סימן ר"ד, ואמר תמה שהרי לפי הגמרא בגיטין דף ג"ס ע"ב מוכח שם להדי' דגם לרבו או לפי שהוא גדול מפני אמרו לתת רשות לקרות ראשון וא"כ נראה ג"כ מנהג ערי ארזם ואולי מ"ס בדבריו ופ"מ י"ל דס"ל להרמב"ם דדווקא אם הכהן ת"ח קצת בזה אינו יכול לוותר נגד אחר מפני רזכי שלום אבל אם הכהן הוא עם הארץ בזה אין לו משפט קרימה כלל נגד תלמיד חכם, ומ"מ קשה לי הא דקאמר הש"ס דכהן קרא ראשון סה"ת דכתיב וקראתו אלא דיכול לוותר וליתן רשות לקרות לאחר החכמים אמרו זה מפני רזכי שלום דהרי מבואר בברייתא בפסא פ' אמרו והטבא בש"ס יבמות פ"ה ע"ב וקראתו בעל כרתו ואם לא רצה דפנו וא"כ אם גם הא דקרא ראשון הוא סה"ת מכלל וקראתו האב והי' יכול לוותר בזה על קראתו והרמב"ם עצמו כתב בן כספר המצות מצות

מות אל תיקרי משנאי אלא משניא ופרישו קנת רבותא מס) דהאינא כון עיה קדם לישראל תלמיד חכם מפני דרכי שלום. אמר מי רב מתורה במקום דאיכא כון עיה וישראל תיה ומבקש לחלוק לו כבוד בשבתות וימים טובים מפני שרבים מצויין שם אין רשאי כון עיה לחלוק לו כבוד להתיה על כי רבים מצויים שם באין ליה מריכה אבל בשני ובחמישי רשאי:

קעח קורא כל אחד ואחד מאלו השבעה בתורה לעצמו ומברך תחלה וסוף. (ט) ומה שעשין בני הדור שקרא החזן ושותק העולה לקרות אי נמי קרי ביהדי לאו שפיר הוא ולא נסיק ידי חובתו המברך בתורה בקריאת החזן ולא אשכחן דכתיב יכול איניש לשוויה שליח ואעיג דכתבינן לעיל בהלכות ספר תורה דהתירו רבותא לחזן לסייע את הקורא בין בקל נמוך בין בקל רם אכן לא חיז לן לעניית דעתן שיכול החזן לקרות עבוד המברך על התורה מפני שלא מצינו בכי האי מילתא יכול אינש לשוויה שליח שקרא אחר עבדו ועוד דאם איתא דיכול לשוויה שליח בכי האי מילתא לישוי נמי לברכה ויברך החזן וקרא עבוד כל אחד ואחד מן העולין לקחת דהאיך יהי זה מברך חוה קורא. ואית מי שאינו יודע לקרות האיך יעשה אם

עתים לבינה

ל"ב גם על הא דאמרינן וקדשתו לפתוח ראשון ולברך ראשון וקדשתו בעל כבוד ע"ש דמיתי להמדרכי גיטין רמז ת"א שכתב דהא וקדשתו בע"כ היינו רק לענין נשיאת נשים פסולות אבל במה ולא הוי אלא כבודו כגון לפתוח ראשון ולברך ראשון יכול להחיל ע"ש דבריו נגר דבדי הרמב"ם בספר המצות הנ"ל ועיין ס"ז אר"ח סוף סימן קכ"ח בענין אי סתני מחילות כון להשתמש עמו שנעלם מסנו כל זה, וסמאית לאכא מארי תיב הגאון זצ"ל שהתמלא על הראשונים הנ"ל שלא העירו מתוספתא ספורשת רפ"ד דמנהגין דס"ל לת"ק דאם רצה כון גדול שירצו אחרים עמו במרחץ הרושות בירד, רבי יהודא אומר אם רצה לנהוג בזיון בעצמו אין שומעין לו שנאמר וקדשתו על כבוד ע"ש דרי ספורש דות מחלוקת בין ת"ק ור"י אם הא וקדשתו על כבוד הוא גם במה שנוגע לענין כבוד הכהן ולדעת התיק תישות בידו לזוטר על זה [ועיין ברכי יוסף אר"ח סי' קכ"ח כמ"ש שם אי סתני מחילת הכהן כסידו דהיא ככלל בזיון ולא יאה התוספתא הנ"ל] ודמב"ם ס"ה מה' כלי המקדש ה"ג פוסק כת"ק וצ"ע שזה מתנגד לרבנו בספר המצות מצוה ל"ב ע"ש ועיין להם משנה פ"ב מה' סליכים ה"ג וצ"ע עב"ד אבא מארי זצ"ל. (ט) ב"ב גם הרמב"ם פ"ב מחלכות תפילה וקצת צ"ע לפ"ו מה שפירש רבינו תחלה הא דכל מה אברהם הארץ שלא בירכו בתורה תחלה אין הו"ו על ברה"א אלא על שלא עלו לקרות בעל"פ בתחלה ואם כן תחלה גדול על אבודת הארץ הארץ נתיב לן זה עתה ע"י עלילה כל דהו ולמה לא דן אותם השי"ת גם אז לזכות שעשו זה מפני דרכי שלום. ואולי התם הכוונה שגם אחר עליות הכהן לוי בשאר הקריאות היו מצויין לע"ה לעלות לפניהם תחלה אבל זה דוחק רא"כ לא יתכן לשון ברכו שהרי אז לא הוי מברך רק הפנתח והתעטם ואולי השי"ת תפס הלשון ברכו כפי מנהגם והכוונה שלא קראו, ועיין בשבלי הלקט השלם סי' ה' שהביא בשם הרמב"ד שכתב מהלכות רבי יהודה ז"ל דהא דאמר שלא בירכו בתורה תחלה אין הכוונה מברכת התורה אלא שאין עליון ראשונה לקרות בתורה ע"ש ובוריא נתכון לרבינו הסובר זכ"ס בדבריו שם סימן ס"ח ע"י"ש. (ס) כל לשון זה העתיק ג"כ בשבלי הלקט סי' ל"ז עד סוף הסימן וסיים כה דברי הרב זצ"ל, וצ"ל הרב"ר יהודא בר ברזילי, והנה דבריו רבינו כ"ב גם היא"ש במגילה פרק הקורא עומד סימן א' ושם בספי' יו"ד הביא ג"כ דרמ"א מהתוספתא שהביא רבינו זיל [וחי' שלא הוזכר כל זה בשם רבינו שרגיל להביאו בכ"ס] והב"י באו"ח סי' קמ"א דהה דבריו דרמ"ש רכיון דרשומע כעונה שפיר יכול העולה לברך על מה שהצ"צ קרא והוא סמוך לכו לברו ע"ש ובס"ו שם סק"ג תמה על הרמ"ש שלא זכר מהתוספתא וירושלמי שגילה דאיתא דר"ם קרא מגילה בביהכנ"ס ונתנה לאויר לברך עליה והקשא הירושלמי זה קרא וזה מברך ואי"ו מכאן ששומע כעונה והיונו כתב"י ע"ש ובמס"כ מלכד שלא עיין דבהגהת אשרי במגילה שם תרגיש ע"ד הרמ"ש מהתוספתא זו, וזל זה נעלם מסנו דברי המדרכי פ"ז דחולין רמז תרג"ז שהביא מבינו שכתה דהרגיש מירושלמי זו וכתב וז"ל מיהו נראה דהתם טיורי בכרבה שלאמרייה אבל בכרבה שלמניה אין נראה שאמר מברך ואחד קרא שפירא היא שכשם שחבירו ויצאו מידי קריאה כן יכול להוציאו מידי ברכה עכ"ל ועיין בתוספת ר"ד

לא יקרא החן עבודה מי שאינו יודע לקרות בתורה כלל האי ססור מלקרות בתורה כלל ואף אינו רשאי נמי לעלות ולקרות בתורה ואם איתא דמי שאינו יודע לקרות יכול לעלות ויקרא אחר עבדו איכ למה שנינו בתוספתא (ס) בני הכנסת שאין להן מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא וישב ועומד וקורא אפי' ד' פעמים (הל'א) הואיל ויכול לקרות אדם [אחר] עבדו כל העולין יעלו מבני הכנסת עד שבעה ויקרא החן עבדו כולן, ואיך נמי איכא רבים דמתביישין מן צבורא אית ליה לאיניש למינס סשיה ולא לבייש מן צבורא מפני שלא הביישן למד, ואיך שיקרא הקורא ויסייע אותו החן בקול רם כדי שיקראו שניהן ביחד אמן לעניות דעתן לא חיז לן שיכול נמי לעשות [זה] שהרי בפירוש שנינו במגילה בפרק הקורא את המגילה (פג) קראה אחד קראה שנים יצאו ואמרין בנמרא (פג) תנא מה שאין כן בתורה ותיר בתורה אחד קורא ואחד מתרגמן ובלבד שלא יהיו שנים קורין ושנים מתרגמן ובגביא אפילו אחד קורא (פד) ושנים מתרגמן ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמן ובמגילה והל' אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמן, ואין לך אדם בעולם שיוכל להתיר מדברי רבותינו שיהי' שנים קורין אבל אם אינו יודע לקרות העולה בדקדוק (סו) יסייע החן בלחישא כגון אדם שלוחש לחבירו ולא לישמענו צבורא כי היכא דלא ליסודרי בתרי קלי דתרי קלי לא מישתמע אלא לימא ליה החון לקורא אי לא נמיר שפיר כל תיבה ותיבה בלחישא והקורא יקרא אותה בקול רם כדרך כל הקוראין כי היכי דלישמענו צבורא ובהכי נפיק ידי חובתיה ומאן דלא עבד הכי לא נפיק ידי חובתיה ומי שמעמס במתנות משונים כאלו שנהגו בתן רוב העולם שכרו שמור לפני המקום :

עתיס לכינה

סתח"ק מגילה דף כ"א שהעתיק נוסחת התוספתא כיון שגמרה נתנה לאתר וכו'ך עליה ע"ש וזה הי' גם גירסת הרבינו שמתה ולשון התוספתא מורה כן וצ"ע בפרדכי סוף ד"ה רבו תסכ"א וחיבואו גם הב"י בסימן תקפ"ה ע"ש, ואולם בגוף דחיות הב"י משום דשומע כעונה אפי' אם נאמר דמתני גם בברכה שלמניה גבי מגילה הגה באמת לדעתני גבי קד"ת נכונים הסה דכרי רבינו המחבר והר"א"ש לפס"ש תרמ"ב"ן במלחמות פ"ק דמגילה דאין קה"ת מצות יחיד כמו מגילה ותק"ש אלא מצות צבור היא והארכתי כזה לעיל בסימן קע"ו אות נ"ו, ולזה מטיק דידין רק העמות הי' סבך לפניה והתרתם בידך לאתויה כי הברכה שהיא על מצות קה"ת בצבור אין עוד שום שייכות בריכה להקוראים האמצעים שהרי כל קריאה היא רק השלמת חלק מן המצוה של מצות צבור וכבר בידך הראשון וכשתתקן שוב סמום גזירות נכנסין ויוצאין שגם האמצעים יוכרו אבל שאי הצבור אף ששומעין הקריאה מ"ס משימא שאין שום ענין כלל שיתחייבו גם הסה לברך או להתכוין לצאת בברכה העולה כמו דצריכין בקריאת מגילה או בתק"ש כיון שאין זה מצות כל יחיד ויחיד כסקרא מגילה ותקיעות שופר וכמ"ש ושוב סמילא טובן דאין ענין לושר בקה"ת שומע כקורא כיון שאין עליו חוב מצוה כלל שיהי' כקורא אלא מצות הצבור היא ומצות הצבור היא דווקא קריאה בפה ע"י שבעת בני אדם הקוראין ואם גם נתקן שהש"צ יסייע לקרות עם כל העולה כדי שלא לבייש מי שאינו יודע אבל אם אינו קורא בעצמו עם הש"צ א"כ מה נ"ם בשימעתו שהאחד שומע כקורא הרי אינו עולה בשביל מצוה עצמו ויכול הי' לעמוד בין הצבור כשאר הצבור והסביעים והוא עולה לקרות דווקא אינו מחשבוע מצוה הצבור וכשאינו קורא על מן התול ברכתו הוא אינו קורא והש"צ הקורא אינו מחשבוע קריאים [שבברכתו יספור את הש"צ] ואם נאמר דהש"צ בקריאתו פוסק מצוה הצבור א"כ יברך הש"צ ולזה שפיר כתב דה"א"ש דהיי ברכתו של העולה ברכה לבטלה אם אינו קורא בעצמו ואינו דומה למגילה כמ"ש וכאמת גם התרת אש"י לא כתב להשיג על דה"א"ש והסעיין בלשונו יראה דיש חסרון שם וצ"ל "אבל במגילה" שפיר רמי וכו' וכן ספורש באור דודע סוף ה' מגילה כנ"ל ברור בס"ד, (ס) תוספתא פ"ג דמגילה, (פג) כ"א ע"א, (ס) צ"ל ובלבד שלא יתא אחר קורא ושנים מתרגמן ובגביא אחד קורא וכו', (ס) עין סנה שבת דף י"א החון רואה היכן תינתק קדיין וע"ש פרש"י ועיין בגמרא שם דף י"ב ס"ב לא לסדר ראשי פרשיות ופרש"י שם ח"ל שמתוך שראשי פרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכלה לסדר ומסייע את שבעה הקדיין בנקודתיה ומעמיה בלחש עכ"ל וזה עולה כדברי רבינו מה דעת"ם

קעמ וקורא כל אחד ואחד מן הקורין בתורה פסוקא פסוקא ומתרגם עליו המתרגם כל פסוק ופסוק כדתגיא בפרק הקורא פו) הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים ולא יקרא למתרגמן יותר מפסוק אחד ואם מתרגם על כל קורא וקורא מתרגמנו כי היכי דליהוי ד' קורין חי' מתרגמן על כל קורא חד תורגמן שפיר ואי מתרגם [אחד] על כולו שבעה יגמי הרשות בידו, ואמר רב נטר נאי נאון אלו שאין מתרגמן ואומרין אין אנו צריכין לתרגם תרגום אלא בלשון שלנו בלשון שהצבור מבינים אין יוצאין ידי חובתן מי' דהדין תרגום דרבנן על קראי היא ואסמכורו רבנן אקרא דאמר רב איקיבא אבין אמר רב חיננא אמר רב פו) מאי דכתיב ויקראו בספר תורת אלקים ונני וזיון רבן היא אי אפשר דלא מתרגמן בהדין תרגום דרבנן ודקדקו חכמים בדברי תרגום דאמר ריש בן פזי פה) אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא מי' דכתיב משה ידבר והאלקים יענו בקול שאין תיל בקול ומה תיל בקול בקולו של משה ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם ואם אין המתרגם יכול להגביה קולו ימעך הקורא קולו ויקרא הא למדת שמצוה מן התורה לתרגום, אפילו מי שהתחיל לתרגום ועדין הקורא לא סיים מקרא שלו אינו רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא שישמענו העם קול המתרגם דאמר ר' יודא אמר רב הסרא פט) אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם, וכן במשנה שנינו (ז) קמן קורא בתורה ומתרגם הלכך הייבין

עתיים לבינה

ב"ב ט"ז ע"א סוף ד"ה שמונה פו) מגילה כ"ג ע"ב וצ"ל כדתנן, ולזה ג"כ אשכחן בכתובות כ"ח דע"ב וגיטין ט' ע"א או שקרא ג' פסוקים בביהכ"ם לפי שזה שיעור המעבב בקריאת ביהכ"ם דעיון ג"כ בש"ס ברכות כ"ב סוף ע"ב ר' מאיר אומר אין בע"ק רשאי לקרות בתורה יותר מג"פ ופרש"י כגון בבית הכנסת שאי אפשר לפתוח כדתנן הקורא בתורה לא יפחות מג"ס. וזהו סובן ג"כ הא דרש"ס קידושין דף מ"ט ע"א דס"ל לר' מאיר במקדש אשה ואמר ע"ס שאני קרינא כיון שקרא ג' פסוקים בביהכ"ם מקודשת והיינו משום דא"א שם לפתוח מג"פ לתוכת קריאה ולכך נקיים בבית הכנסת ותמה אני על החלפת סתוקק באהע"ז סימן ל"ח ס"ק מ' שסתפק באומר ע"ס שאני יודע לשנות אי מני במשנה אחת או דצריך לשנות ג' משניות כמו בע"ס שאני קרינא דצריך ג' פסוקים יעו"ש ובסמ"כ כי אין זה דמיון לקרינא דהתם הצריכו לפתוח ג' פסוקים שזה שיעור המיעוט שהיב הקורא לקרות בביהכ"ם לא פתוח מג"פ אחריו דמיתא נה. לא יצא וכמ"ש משא"כ במשניות שאין שיעור מתיוב בשינונה וז"ל ועשו"ת מהר"ק שורש קע"ז נתתק אם שיעור ג"ס מעכב גם בריעבר ומלבר שכ"ס במקומות הג"ל כ"ס להדי' בירושלמי מגילה שם פ"ד הלכה ה' יעו"ש, אבל לכאורה נראה דזה תליא בשני תירוצי הש"ס ב"ק פ"ב ע"א מעיקרא תקנו וכו' עיו"ש. פו) צ"ל הדין תרגום דרבנן על קראי אסמכורו רבנן דאמר ר"א כי אבין אמר רב הננאל. אמר רב וכו' עש"ס מגילה ג' ע"א וכל לשון זה מסדר זה עמרם גאון דף כ"ס ע"א. פה) ברכות מ"ה ע"א ועש"ס בעירובין דף י"א סע"א דרשם יליף כברייתא משה דכתיב בקול עוקר שירה מה"ת ע"ש וצ"ל ורש"ש בן פזי יליף עיקר שירה מקראי אחריו דמיתא נה. פז) משה דף ל"ט ע"ב. ז) מגילה כ"ד ע"א, ובסדר רב עמרם שם נשכח במעות המעתיק כל המאמר, אבל אם אין מתרגמן להכעיס בני נדוי הן ואם מפני שאין יודעין לתרגם כי עבר המעתיק מן לתרגם עד לתרגם שני ועיון מור אור היום סימן קמ"ה, ומ"ש ואם יש סקום שרוצין לפרש לזן וכו' כפי הנראה חי' או מנהג בקצת מקומות שארתי קד"ת היו ספרשין התורה לפני העם וזה ג"כ דברי המסכתא מופרים פ"ה וז"ל וכן הוין היא לפרש לעם לנשים ותינוקת כל סדר ונביא על שבת לאחר קריאת התורה וכו' מארעין לצאת כרי שישמש פירוש של הסדר אבל ביו"ש אין מן הדין לפרש להם דאמרינן רב לא מוקים אמורא מיומא שבא לחברוי' ע"כ וסו"ס זה דאמרינן רב לא מוקים אמורא וכו' היא תמוה בעיני דהתם אתר המערה מיירי משום שכרות הדראה עש"ס כיתות י"ג ע"ב ואין זה ענין לקדם יציאה מביהכ"ם. לו) עיון רמב"ם בפ"ה פ"א דהרולין מ"ב וז"ל דע שסמורו ביריגו מאבותינו בקבלות דברים רבים מרבים שזכרינו זה בזמן הגלות

להתרנם אבל אם אין מתרנמן להכעיס בני נידוי הן ואם מפני שאין יודעין להתרנם ילמדו ויתרנמו והן יוצאין ידי חובתן ואם יש מקום שרוצין לפרש להן יעמוד אהר הוין מן המתרנמם ויפרש להן כלשונן, ונשאל מרבינו האיי נאון נהגו אנשי ספרד להניח התרנום כלל, ואנו מוצאין בכמה מקומות מהתלמוד שהיא מצוה, השיב הדבר ברור שלא בתלמוד לכד מצאנו מצות התרנום וחוקותיו אלא אפילו במשנתנו [כדתנן] הקורא בתורה לא יפחות מני' פסוקים ולא יקרא למתורנמן יותר מספוק אחד ובגביא שלשה ועוד ביאור דברים שנקראין ומתורנמן ודברים שנקראין ולא מתרנמן ועוד קמן קורא בתורה ומתרנמם וכמה דברים במשנתנו וביאורן בתלמוד אפו כל אלה דברי תורה הן חיו והלא כל הגביאים תקנו אלו לישראל ואנו לא היינו יודעים שבספרד מניחין התרנום עד עכשיו, וכתב הנגיד הכי אמר שמואל הלוי איה מרבנן דאמרי חלילה חלילה לבני ספרד שיניחו את התרנום כמו שאמרו שואלין הללו שבספרד מקום ריבוץ תורה ויהי מזמן [בית] ראשון מנלות ירושלים עד עכשיו והנחת התרנום דרך מינות היא ולא נמצאת בהם מינות מעולם, אלא במקצת כפרים הממונים לארץ אדום שמרננין עליהם שיש בהם צד מינות כסתר והן כופרים בכך (ל) וקדמונינו הלכו מהן אנשים שאמרום למלקיות ומתו מתוך הלקאה והאיך יניחו התרנום כלל והלא כולן משלימין פרשיותיהן בצבור בכל שבת ושבת שנים מקרא ואחד תרנום ומעולם לא הגיחו התרנום ולא דבר אחד מטעמי תלמוד שהיו ערוכין בסידה מצדק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי דשכיב בספרד בין קורטבא לאספמאי (נ) אלא כך היה הדבר שהיו מתקבצין בשבתות וקובעין מדרשות לריבוץ תורה עד כמו שתי שעות ושאלו מראשי ישיבות והתירו להן לאחר קיש משעת הנין החמה משום ריבוץ תורה ואח"כ היו מתפללין שחרית וירושבין ומסדרין פרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרנום ושוב קורין בתורה ומתורנמן ומספירין כנביא ומתורנמן ומתפללין ומשתהין עד שנומה היום וזה הדבר קשה על בעלי בתים וחששו וקנים שקבלו כמטונאי נשיא בר הכינאי והוא שכתב לבני ספרד את התלמוד מפיו שלא מן הכתב [שלא יבא] למיביבות והשלימו ביניהן שיהיו עוסקין בתלמוד ומשלימין פרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרנום כראמר להו (ז) ריביל לבניה וכן אמר להו רב אשי לבניה אשלימו פרשיותיכי עם צבורא שנים מקרא ואחד תרנום כי היכי תתורכי יומי, וכבר שדר מר רב מתתיה ת"ח אע"פ שהוא תושב לדרוש בתלמוד אל ישעיה מלהשלים פרשיותיו אע"פ דלענין סידת רב ששת מהדר אפיה ונריס (ח) והן נוהגין בכך עד עכשיו והן

עתים לכינה

שאינ בו דיני נפשות אין זה אלא בישראל שעבר עבירות מיתה אבל האיסקורסים והצדוקים כפי רוב רעותיהם תורגין אותן לכתחלה כרי שלא יפסידו את ישראל ויאבדו באכונה וכבר יצא מזה הלכה למעשה כאנשים הרבה בארצות המערב כולן עכ"ל. (יג) עמ"ש על זה בבבוא. (יד) ברכות ח' ע"ב וס' וכן אמר להו רב אשי לבניה ליתא לפנינו ועיין בד"ס. (טו) זה דבריו הנגיד להשלים מה שהחיל לומר אלא כך הו' הדבר וכונתו לפי שהשואל כתב לרב האיי נהגו אנשי ספרד להניח התרנום לגמרי אשר זה שמענו שלא היו מסדרין גם פרשיותיהן לומר עליו התרנום ועל זה אמר הנגיד שאינו כן רחם נהררים בזה לומר התרנום עכ"פ בקריאת הסדר שנים מקרא אלא שעובו באיזו זמן מלתרנום גם בשעת קריאת התורה שהיו נהגו גם בזה מתחלה לפי שקבעו אז עת לעסוק בתלמוד וגם להשלמת סמו"ת ולא נשאר עוד עת להאריך גם לתרגם בשעת קה"ת וכן לתרגם הנביא של מספיר וכתרו יותר לבטל מלתרגם המתורנמן בשעת קה"ת שאינו כל כך חובה והיו איכא דוכתי שאין נוהגין בזה מלהתבטל מעסק תלמוד תורה שקבעו אז שזה דבר חיותר גדול כמ"ש גם לבסוף והרי ק"ש ומצותה עם הגה"ח וכו' ועי"ז נשאר כך המנהג עד עתה אחר שכבר חקלו מעליהן מלתרנום המתורנמן שוב קשה להחזיר דבר התבטל כרוב עתים ואינו

הקלו מעליהן תרנום של ספר ונביא ברוב עתים שהרי אמרו (ט) מקום שאין מתרגמן דאלמא איכא דוכתא דליכא מתורגמן, ובירושלמי (ו) כתב התרגום מעכב ארי ימי מן מה דאנן חמינן רבנן נפקין לתעניתא וקרי ולא מתרגמן ידעת שאין התרגום מעכב ארי יוסה אעינ דהיכר אין התרגום מעכב טעה מחזירן אותו, וזרי נשאל מבר רב האי המסמיר בכל שבת למה אין מתרגמן עליו כקורא בתורה החשיב לא ידענו את המנהג הזה בבבל אלא מתרגמן על המסמיר בין שקורא בתורה בין שקורא בנביא ובמשנתנו שנינו ולא יקרא למתורגמן יותר מסוסק אחד ובנביא שלשה אם היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד, ושםא נהנו קדמונים בדבר זה לדבר תקנה שהיה שם אלמא ככהיו (ז) מתקן ולבסוף אמר ולא נאה לתרגם על התורה ולשתוק בנביא או דבר אחר, ובמקום ראיכא חתן וביום טוב בנביא של ימים טובים, וביום הסיום הרבה עומדי, ומתרגמן משום הודור והאיך יאמר אדם שיניחו התרגום אבל שאין מתרגמן תדיר תקנה היתה כדאמרין הרי קיש דמצותה עם הגהיה והתירו לשדותה משום תלמוד תורה וכמה מצות הקלו (ח) בהן מפני האורחים ומפני המורת ומפני בטול בית המדרש אבל האומר בשבילם שהגיתו תרגום כל עיקר שלא כדונן אמר ובאיסור עומד אלו דברי הגניד, ואנן לעניות דעתן חזי לן דהאידינא ברוב מקומות שרם פושעים לגמרי ואין מתרגמן כלל בצבור עד ששכחו רוב העם ועיה שבוח מצות תרגום מצוה להותיכם על כך וגם ראו לתקן להם אם הם מניחין מפני מורת צבור להניח שאר דברים כגון בשבת הרבה שעוסקין ברוב תפילה שהן מאריכין בתפילתן אי נמי בדרשות שדורשיין מן הענין ומצוה להגיה כל אותן הדברים שמאריכין בהן כדי שיעסקו בתרגום ולא תשכח מצותו כי מצות התרגום בעונתו יותר חמור היא מן העוסק בתורה ואין לזלול האידינא בתרגום וכל מי שיחמיר בדבר להסיר את ישראל ממנהג משונה ולהחזיר הדבר ליושנו שכרו שמור לפני המקום :

ק"ב ואמר מר רב מעדיה הקורא בתורה לא ישען לכותל (ט) לא לעמוד וכן המתרגם, ונשאל ממר רב שרידא ומר רב האי מהו לתרגמי תרי על חד זה אחר זה כגון שקרא אחד בתורה ותירגם אינש עליי פסוקא ושתיק הדר תירגם עליו אינש

עתים לבניה

כל כך תובה, זו כוונתו ובוה תבין כל המסך דרבינו ודברי רבינו המסבר, (א) מגילה כ"ג רע"ב ועת"ס שם וגם הרא"ש שם כתב בסימן ס"ז מכאן משמע שגם בימי חכמי הש"ס יש מקומות שלא היו מתרגמן מכאן מסבר למתרגמינו שאין אנו רגילין לתרגם עכ"ל, ועינין בש"ת תשב"צ ה"ג ס' קכ"א ושם כתב השואל שנהנו אצלם לתרגם המסורה של פסח ושל עצרת יע"ש ומנהג זה מצאתי גם בכתוב' מגילה כ"ד ע"א ד"ה ואם ע"ש מ"ש השעם, (ב) מגילה פ"ד ה"א, (ג) הלשון מנומנם וכנראה הם דברי הגניד שהוכיח מדברי רב האי שנתבטל לפעמים שיתרגם המתרגם לצורך איזה תקנה, (ד) כוונתו פתום ונראה דצ"ל הקלו בה כדתנן מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש וכוונתו ראשכתן שהקלו בכמה ענינים מפני בטול בית המדרש (שמה"ש הקלו אז הזקנים האמור למעלה לבטל המתורגמן כמבואר לעיל) כדתנן בשבת דקכ"ו ע"ב מפנין וכו' מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש, וכן במשנה ס"ז דמגות דף ע"א עמוד א' וקוצין מפני נסיעות וכו' מפני בטול בית המדרש, וכן בברכות דף נ"ג ע"א מפני בטול ביהמ"ד ע"ש, (ט) עתוס' וזכיום דף י"ט ע"ב ד"ה עמידה כתבו ונראה כשקורין בתורה שלא לסמוך דאמרו במגילה דף כ"א דבתורה בעי עמידה ובירושלמי גמי אמרינן דאסור לסמוך משום דכשם שניתנה באימה כך נוהגין אותה באימה עכ"ל וירושלמי זו מצאתי במגילה פ' הקורא עומד ה"א איתא ר"ש בר רב יצחק מעל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם וסמוך על עמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה באימה וביראה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה וביראה ע"כ וראיתי במדרכי פ"א דברכות רמ"ו כתב אסור לקרות בתורה כדאמרינן בירושלמי ר' יוחנן אילקע להאי אתרא חזי גברא דהוה קרי כסמיכה אמר ליה אסור לך שנאמר ואתה מה עמך עמדי א"ל בעל בשר אנו והתיר לו עכ"ל כנראה ש ה עבדא אחרת מעובדא דרשב"י הנ"ל אבל לא מצאתי כעת ירושלמי זו שהוכיח המרכיבי

אחרים. והשיבו לא על דרך זה אמרו חכמים שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין אלא בזמן שעומדין שנים יחדיו הוא שאמור מפני שאין דעת צבור מכוונת לשנים אבל בדבר זה ששאלתם אין בו אלא משום ודרך ארץ כי כשהעמידו אחד מתחלה אם מתנין עמו שמתרגם קצת מה שקרא הקורא ויושב ומעמידן אחר מכוונת היא דבר זה ויש בו מנוח על הראשון אבל אם מזדמן לו דבר ושחק ועדין הקורא לא הגיע זמנו לסיים שפיר דמי שעמד אחר ויתרגם. אבל אם קרא זה בתורה ותרנום דמתרגם עליו ומייד ואח"כ קרא שני בתורה או שמשפיר בגביא מעמידן אחר לתרגם ואין בכך כלום. ואמר מר רב מתתיה לאתר שקורין בסית אומר יתגדל ויתקדש. ואנו שמענו דאיכא מאן רסבר ליה דאין חוכה למימר קדיש לאחר קריאת התורה. כי לאמטורי בקדיש על כל מה שאדם קורא בזמן דהו עשדה משום חיזוק והיא דברי סופרים צריכין חיזוק (ק) ואין דברי תורה צריכין חיזוק. ומימ נהגו ישראל לאמטורי בקדיש בק לדברי תורה בין לדברי סופרים:

קמא הכל עולין למגן שבעה (קא) אפילו אשה אפילו קמן אבל אמרו אשה לא

עתיים לבינה

בירושלמי שלנו ובאמת יש הגדל עוד בין שתי עבודות אלו דלגופא הירושלמי שלנו י"ל דאף דבעינן עמידה בקה"ל כדכתיב ואתה פה עמד עמרי מ"ם גם סמיכת חשוב כעמידה עש"ם ובחיים הג"ל וברמ"א ת"ם סימן י"ז בשם תיב"ש לענין ערות ולזה קאמר עליו רק מטעם דצריכין לנהוג בה באימה וביראה וע"י סמיכת מיתו כקלות ראש אבל לפי גורסת הסדרכי דאמיר עליו משום דכתיב ואתה פה עמד עמרי מוכח דס"ל דסמיכה הוי כישובה ואולי י"ל כיון דפלוגתא היא אם סמיכה כעמידה אף דבעלמא חשוב כעמידה לקולא אבל הכא שזה נוגע בענין כבוד השם ותורתו אולינן להוציא לכתחלה דסמיכה אינו כעמידה כראיתא כה"ג בסכתא סופרים פ"ג ה"י לענין אסרת נאמן אתה תוא ר"א לוכד בעמידה ע"ש ובכסא רחמים. ועפ"ו מיושב קשיות המגן אברהם ס' קמ"א סק"ב ע"ש. ועיין בירושלמי שם תוא דהקרא בתורה מחיוב לעמוד היא משום כבוד הצבור ולזה ה"י כוונת רש"י במגילה כ"א ע"א שם ד"ה מה שכתב שאין קדין בתורה, כצבור מיושב, והמגן אברהם רס"י קמ"א עשה מחלוקת בין רש"י להגור והגהמ"י וע"ש במתה"ש ואישתמיס מינ"י במח"כ שכן מפורש בירושלמי הג"ל דמשום כבוד צבור היא, והיינו דבאמת אע"ג דכתיב ואתה פה עמד עמרי מ"ם תא סימנת ר"ג דיררה חולשה למדין תורה כיושב, וכדאמר בירושלמי שם דאלי"כ תוא מתעצל ואינו קורא, והתורה מוחלת על כבודה לצורך עיקר הלימוד כעון האי דאמרינן בש"ס מנחת צ"ט רע"ב פעמים שביטלה של תורה זו יסדה כדכתיב אשר שברת אבל בביתאב"ט משום כבוד צבור מחיוב לעמוד והבין, ועכ"פ דברי רבינו סעודה כאן מקורם בירושלמי הג"ל (ק) ר"ה י"ש ע"א. (ק) מגילה כ"ג ע"א, ובש"ו"ת מצול"א מה"א הספרדי סימן י"א נסתק אי סתני בהו מחילת הצבור וכן בכל מה שאמרו משום כבוד אי מהני כשהצבור מחלו על כבודה ע"ש [וקצ"ע דקה"ת דצורך שיהי' בגנית א"כ יש לאמור משום שמיעת קול וכו' של אשה עיין אור"ח סי' ע"ה] והנה מהא דהצרכי להתיר לכתן גדול ביה"כ לקרות ובעשור בע"ס לפי שאין גוללין ס"ה בצבור כשום כבוד הצבור עש"ס יוסא ע' אף דלכני כה"ג ככתאי גזונא כסתמא הצבור יסחלו על כבודם אין מה היתכח דלא סתני דו"ל דהתם גם כבוד התקן גדול אינו להמתין עד אתר שיגללו דתוא יותר להתיר הקריאה בע"פ ועמ"ש המג"א בסימן קס"ד סק"ג ולפ"ש א"ש ועיין סי' ס' ג"ג סק"ב דמשימא לוי' דל"ס כחילת הצבור, והנה מדקתני באשה דחקא משמע דבקמן אין לאמור משום כבוד הצבור וכו"ס כמגילה כ"ד רע"ב גבי קמן פותח קאשה לי דבמשנה דף ע"א שם תנן קמן קורא בתורה וסתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני החובה ואינו נושא את כפיו ופרש"י דאינו פורס על שמע ואינו עובר לפני החובה לפי דמי שאינו מחיוב בדבר אינו מציא אחרים ידי חובתן ואינו נושא את כפיו שאינו כבוד של צבור להיות כשופין לברכה, ואינו מבין דא"כ למת קמן עולה למגן שבעה וקורא בתורה ומתרגם [ובכוס הש"ס כל העולה ה"י קורא בעצמו] והרי תוא אינו מחיוב בדבר והאיך מציא הרבים במיע ס"ים של קה"ת וגם יתי' סמל משום כבוד צבור כמו מציאת הפנים שיהיו חסה וסקים לקריאתו ותרנומו. ודאיח' כמורי אבן דכ"ג שם שתמה על זה מציא הברכה האיך יצאו הצבור לברכתו ע"ש ולא ודעתי למת נוחא לוי' גוף הקריאה והרי ברכה אינו מעכבת ובפרט ברכה

תקרא בתורה מפני כבוד צבור ובירושלמי (ק) ר' זעירא בשם ר' ירמיה העבד עולה למנין שבעה. ואמר מר רב צמח ובפסוקות (נמי קג) שיעלה למנין שבעה בעיא היא ולא אפשיטא ועבדינן לחומרא ואינו עולה היא דאיפסיק ביתגדל בין קורא בתורה למפיר רכין קדיש איפסיקא ליה דאמור רבנן (קד) מפסיר צריך שיקרא בתורה תחלה משום כבוד תורה ובהא פליגי רב הונא ורב יהודא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה אבל קרו שבעה באורייתא ולא קדישו שביעי עולה ומפסיר ודקא קשיא לן קרו שיתא בענינא דיומא ההוא בדלא איפסיק ובסדר דמר רב עמרם אין המפסיר עולה לא למנין חמשה ולא למנין שבעה. ואמר מר נפרונאי כי מקלע ריח ניסן ושבת אדר בשבת קרו שיתא בפרשתא דשבתא והדר קרי חד ומפסיר במאורע. ואמר מר רב שלמו דהכי פסקו רבנן סבוראי דהויא דקרו שיתא ואיפסיקו בקדישא והדר אפסירו אין המפסיר עולה מן המנין וצריך למיקרי שבעה מקמי קדישא והויא דקרו שיתא ולא איפסיקו בה בקדישא ואפסירו כי לא קדישו מפסיר עולה למנין שבעה. ואיתמר נמי משמיה דרבנותא אין המפסיר עולה למנין חמשה ששה ושבעה אבל עולה למנין שלשה במנחה של יוה"כ. ובטיב ובתענית צבור עולה למנין שלשה. ואמר מר רב האי תניא (ק) טיב שחל להיות בשני ובחמישי קורין שלשה ומפסיר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפסיר אחד ר' יוסי אומר לעולם קורא אחד ומפסיר אחד ועמא דבר דלא כר' יוסי ושלשה קורין ואחד מפסיר וערף הקורא השלישי להיות מפסיר בנביא מפני כבוד הבריות אבל רביעי לא יקרא בתורה וכן במנחה של יוה"כ מנהג שלשה קורין בלבד בתורה ומפסיר בנביא. ואנן לענינת דעתן חיו לן הא מילתא בהדיא ממאי (קו) דרבנן בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפסירין בנביא ויוה"כ לא חמיר משבת שהרי בשבת קורין שבעה וביוה"כ שיתא ואיה איכ מיט אמרינן אפסרתא במנחה דיוה"כ דהא לא חמיר משבת התם לאו משום חומרא היא אלא מירי דהוי אמינתא דתעניתא דאמרינן אפסרתא. ואמרינן נמי בהדיא בפרק בני העיר (ק) ביוה"כ שחזית קורין אחרי מות ומפסירין כי כה אמר רם ונשא ובמנחה [קורין] בעריות ומפסירין ביונה ובברייתא תניא לענין טיב כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור וטיב קורין שלשה ושארין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים ומועד קורין ארבעה. וכיון דתנן הכא דבשני וחמישי (ק) במנחה אין מפסירין בנביא

עתים לבינה

דלאיתיה כי האיך יוצאין בקריאתו, וראיתי במג"א סי' רס"ב סק"י הביא בשם תשובת ב"י דרך למנין קדושים עולה אבל להיות הוא מקרא אינו יכול עד שיבא ב' שערות ע"ש ואינו סבין הדברים כלל דהא תנן להדי' דקטן קורא בתורה ומתרגם ועיין בהגהות הגר"א. ואולי נאמר דלמנחת קה"ת של חובת צבור יפסיק גם ב' ספוקים אלא שהי' תקנה שיתחלק לזוין גברי ולזה ככה"ג גם קטן עולה וקורא אבל זה דרוק גדול וגם עכ"פ למה לא נאמר גם בקטן שלא יקרא משום כבוד צבור וצ"ע בכל זה. (ק) דף דמגילה ה"ג, ויתר נראה דצ"ל ר' ירמיה בשם ר' זעירא דהרי ר' ירמיה תלמיד ר"ז הוי' (ק) צ"ל, "מפסיר" שיעלה וכו' ע"ש דכ"ג ותוס' שם ורא"ש. (ק) שם. (ק) תענית כ"ט ע"ב ומגילה כ"ב ע"ב ויש בכאן שיבוש וצ"ל ר' יוסי אוכר לעולם קורא שלשה ומפסיר אחד ועמא דבר כר' יוסי. וע"ש במגילה דברייתא פסיע לוי'. (ק) צ"ל ממאי דאמרי רבנן ע"ש דף כ"א ע"א. (ק) דף ל"א ע"א, ועמ"ש ותוס' שם למה ביוה"כ קורין בעריות ולדעתו י"ל לפי המבואר במשנה סוף תענית דהי' או יוצאין ביוה"כ בנות ישראל לתל במתולות גם בכרמים וכל מי שאין לו אשה נפנה לשם ולזה קורין בעריות להחזירם שלא יפגעו בערוה, גם י"ל לפי המבואר ביומא דף י"ט ע"ב אף בגבולין היו עושין כן אלא שתוסאין עוי"ש. (ק) צ"ל

הא דגרסינן בפרק במה מדליקין (ט) אלא להא דמאי דאמר רב אהרבי בר רב מתנה אמר רב מתנה אמר רב יום טוב שחל להיות בשבת המפסיד בנביא במנחה בשבת איצ להזכיר של יום שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום, דהויה היא ואנן עיינין במילתא ותמדין עלה ולא צריך לן למימר מענין דהווא שמעתא דדהויה היא דהא קא אמרינן עלה ולית הלכתא ככל רגי שמעתתא. אלא מיהו קשה לן טובא מיט לא אקשי בנמרא עלה דרב אהרבי מהא מתניתין דמגילה דקתני בה דבשבת במנחה אין מפסידין ומדלא אקשי עלי' מהא משמע עלאו דבין היא הממרא ועדיין קי' במילתא (ועדיין ומיהויה) דרבין הוי לשון נמרא בהא מימרא דרב אהרבי יום הכפורים שחל להיות בשבת המפסיד בנביא במנחה אינו צריך להזכיר של שבת שאלמלא שבת אין נביא במנחה בשבת ק"ה) והוי כמתניתין דתנן דבשבת במנחה אין מפסידין בנביא והני גירסא חזי לן נמי למקצת חכמי הדור דמתרצי ללישנא דנמרא הכי והכי מחויה מילתא לעניות דעתין ואין לנו בה תירוץ אחרת. אבל חזי לן דרבינו דאיי גאון דלא סבר דלא הוי לה הכי ואלו הן תורף דבריו הוא דאמר רבא יום טוב שחל להיות בשבת המפסיד במנחה בנביא איצ להזכיר של יום שאלמלא שבת אין מפסידין בנביא ביום טוב שמגיד היה בתחלה במקומות הרבה שמפסידין במנחה בשבת ועדיין יש ספרי אפסרתא שיש בהם ענין למנחה לכל שנה וקורין לה נחמתא אתר אפסרתא שתיית כותבין נחמתא בישעיה נחמתא בירמיה ויש מקומות בארץ עלים ואיי הים של סרס שרגילין בה עד עכשו. והא דכתיבנא דבא בלישנא דרבינו דאיי אמר. רבא. יום טוב שחל להיות בשבת. אפשר דהוי מעות סופר בשם רבא דמימרא דלבתר הא היא דאמירא בשם רבא דאמר רבא יום טוב שחל להיות בשבת שיצ הוורד לפני התיבה וכו' והא מימרא קמא אמירא בשם רב אהרבי. ומה דכתב רבינו דאיי בלישנא קמא יום טוב שחל להיות בשבת המפסיד בנביא במנחה וכו' לא בריר לן דהוי אפשר למדוי האי מימרא ולא אקשי עלה מתניתין דמגילה כדכתבינן לעיל ואנן כתבינן מאי דסבר לן מיהו לא אלימא דעתא דילנא למדחי למאי דכתב רבינו דאיי וכשיב שכתב ויש מקומות בארץ עלים ואיי הים שרגילין בה עד עכשו והלכך סמכינן עליה דידיה ועל מנהגא דעד עכשו ומספקא מילתא ואיכא עליה ועל מנהגא קושיא רבה כדכתבינן. גרסינן בפרק הקורא את המגילה תיר דבל עולין למנין שבעה אמילו קמן אמילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור איבעי' להו מפסיד מדי שיעלה. רב דונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה. ומאי דכתב רבי יצחק בהלכות דיליה והלכתא עולה דקאמר בפרק בני העיר ריח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אבי קרו שיתא בואתה תצוה עד ועשית כיון נחשת וחד קרי מבי תשא עד ועשית והיינו

עתיים לבינה

ובשבת. (ט) שבת כ"ד סע"א. קי' צ"ל ועיינן במילתא ומה שהקפתי מ"ס. ק"ה) צ"ל שאלמלא יום כפור אין נביא במנחה בשבת כמובן. ועיין להדו"ה בעל המאור שהביא גירסא זו וכתב גם תשובה זו דרב האיי ז"ל ומנהיג ספרים שהגיהו לשבש הספרים יו"כ וכו' מעות הוא ור' יכפר בעדם ועיין ג"כ בחי' השב"א ומאורי שם ועמ"ש התוס' ליושב דהכוננה על נביא של כתובים כדאמרינן בשבת קפ"ו ע"ב דבגהרדעא ססקי סידרא ככתובים בשבת בסתה ולפי דבריהם שהכוננה על הפסודה בקה"ל למנחה לא ידעתי מה תקנו בזה כיון דמ"ס איכא מפסיד בשבת בהנחה והאיך נקים לה התנא כמשנה דמגילה כ"א ובשני ובתמישי ובשבת במנחה אין מפסידין בנביא כיון דבשבת במנחה מפסידין בנביא של כתובים משא"כ בב' ור' דאין מפסידין כלל ועמ"י דרבי הרב האיי גאון יותר נראה דבאמת חלוקי מקומות היו בזה דבא"י לא היו מפסידין כלל אבל בכבל היו מפסידין ובאתר' דרב היו מפסידין בנביא ובאתר' דששאל היו מפסידין בכתובים וזה לא תקשא הש"ס מהאי סתני' כדאמרינן רבינו המהר"ם דפשיטא להו דמקומות מקומות יש והדיכא דבריו

מפסיר אלמא מפסיר עולה למנין ז' וכן הלכה הרר ביה מהאי מימרא בתשובה וכתב
 זבי ומה שתמצא בספק הקורא את המנילה אלמא מפסיר עולה וכן הלכה (קינ) תוסף
 בדבר אלא מיהא אשכחן לרב נטרונאי גאון דאמר משמיירו דרבנן סבוראי דבתר
 הוראה דהיבא דקרו שיתא ואפסיקו בקדישא מקמי דליקרי מפסיר הפטורה אינו עולה
 למנין ז' וצריך למקרי ז'ין מקמי קדיש והיבא דלא אפסיקו בקדישא מקמי אפסורה
 עולה למנין שבעה ופעמא דמסתבר היא. והאי דכתיבא בלישנא דהלכות דיליף מינה
 גאון מעיקרא מקמי דהדר ביה ללישנא דכתיבא בדלכות ליבא למינמר מינה כלל.
 דכתיב בלישנא דיליה ריה אדר שחל להיות באתה תצוה ואם איתא דריח אדר חל
 להיות בפרשת שקלים וראוי תלחא ספרי למיסקינן ובזמן דמסקינן תלחא ספרי חמשה
 קרו בענינא (קינ) דיומא וחד בריח וחד בפרשה (קינ) ומההוא ליבא למינמר מינה ומה
 דכתב בהלכות ריה אדר שחל להיות באתה תצוה טעותא היא ומה דנמיר הרב מינה
 למאי דסבירא ליה מעיקרא אליבא דנירסא דנמרא קא נמיר מינה דהיא חל להיות
 באתה תצוה ואין בלשון דנמרא ראש חודש אלא חל להיות כלומר בזמן שחל להיות
 פרשת שקלים באתה תצוה ובסוף רבינו קא סמיך אנמרא אסברא (קטו) דמר רב
 נטרונאי גאון וכן עמא דבר :

קפב תוספתא (קטו) בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא
 ויושב. ועומד וקורא ויושב אפילו ז' פעמים ואית מיש דתסלי (קפ) פוסק
 ואפילו באמצע ברכה וסידוקא כיון דכתיב והגית בו יומם וילילה כל אימת דקרי קיים
 מצות והגית בו והייב לברוכי מקמי המצוה אבל תסלה כיון דצלי לא מחייב ליה
 לצלויה כל יומא ועוד דבתורה כל חד וחד מיהייב בברכות דתלחא גברי ובשבת
 נמי דשבעה גברי והכין פסיק מר רב נטרונאי גאון כי הא ברייתא דאי קרי חד
 שבעה ומני היבא דלא ידע אחר וזלחו לית בה משום מוציא שם שמים לבטלה.
 קסן מתרגם עיי גדול אבל אין כבוד לנדול לתרגם עיי קסן שנאמר ואהרן אהרן יהי
 נביאך. ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא (קס) שאין
 אדם מכובד לצמא. חזן העומר לקרות אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא. כיצד זקנים

עתים לבניה

יש שהם מתלוקי בני בכל ובני א"י. (קינ) וכן נתקן ברו"ף שלפנינו, ומה שתמה רבינו על גירסתו
 שגורס ר"ח אדר שחל להיות באתה תצוה הנה גם הרמב"ם גרס כן כפי"ג מה' תפילה הכ"ב
 ותמיהה רבינו תמה מקומת וצע"ג שלא העירו בזה הפשרים ועיין בחו' הרשב"א שם דף כ"ב
 שגורס ג"כ ר"ח אדר שחל להיות באתה תצוה ועיין חו' האמריי שם כן שוב ראיתי בספר קרבן
 נתנאל סוף מגילה שם אות מ"ח הרגיש גם הוא ע"ד הרי"ף והרמב"ם הללו וכתב דהכל גרסם
 בשעתו וסיים בצ"ע רבי וכן מצאתי בתוספתא ר"ד מהר"ת בחו' כגילה שם שהרגיש בזה ועיין
 ג"כ בבח"ג ובחו' ר"צ גאות שגרסתם חל פ' שקלים עיי"ש. ב. (קינ) נראה דצ"ל שיתא קרו וכו'.
 (קינ) צ"ל בפרשות שקלים. (קטו) צ"ל אנמרא מרבנן סבוראי. (קטו) פ"ג רמגילה עד סוף הזמן וכן
 ברו"ף שם. (קינ) פ"ג בנזכר שכבר התפלל עיין ברכות כ"א סע"א. (קינ) וזו כוננת הסדרש בב"ד
 סוף פרשה ע"פ אפי' חזן הכנסת אינו נוטל שורה לעצמו, והכוננת לפי שבזמניה העולה לתורה
 הוא קורא בעצמו ואמר שאין לו לקחת לו עלי' מעצמו להיות אחד מהזוין קרואים עד שיאמרו
 לו אחרים שאין לו לאדם לקחת לו שורה לעצמו בהיות תחת ידו, ואין זה ענין לש"צ הקבוע
 לקרות בתורה עכ"ל כל העולם כאשר אצלינו שיהיו צריך תלחה שיאמרו לו אחרים קרא דזה
 שהוא חזן המבונה על זה א"צ נטילת רשות וכ"כ המור באו"ה סימן ג"ג דש"צ קבוע מעצמו
 יעבור להתפלל וא"צ נטילת רשות וע"ש בכ"י ועיין שו"ת בנין ציון סימן קע"ד שנשאל מחכ"א
 ששזה נגד הש"ס עיוכין דף י"א ע"ב דאכרינן מויד דהוי אשליחא דציבורא דם מליך ע"ש ותמה
 לא הרגיש בזה שום כהנר. ולא ראו שכבר קרס בזה בשו"ת יד אליהו סימן ל' ובתשובה

יזשין מניהם כלפי העם ואחוריהן אל הקודש קיט) נשמעוין התיבה פניה כלפי העם ואחוריה כלפי הקודש, וכשהבגים נשאין נסידים מניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי הקודש קט) שנא' ותקהל העדה אל משה אהל מעד, אין סותרין פתחי הכנסת אלא כלפי מזרח קבל) שכן מצניו בהיכל שפתחו למזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קרמה לפני אהי"ם מזרחת :

קפג ירושלמי בפרק אין עומדין להתפלל היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ואית ממקום שספק הראשון הספוקים הראשונים נתברכו לפניו ולא נתברכו לאחריו והאחרונים נתברכו לאחריו ולא נתברכו לפניו וכתבי תורת ד' תמימה שתהא כלה תמימה, תניא קכז) דמספיר לא יפחות מביא ספוקים כנגד ויין שקראו בתורה ואי סליק ענינא בכציר מעשרים ואחד

עתיים לבינה

כתבתי ליישב על נכון, קיט) בתוספתא וברי"ף הגירסא פניהם כלפי העם ואחוריהם וכו' אבל תרמ"ב כתב בפ"א מהלכות תפלה ה"ג ואחריו, התיבה" כלפי התיכל ופניה כלפי העם ועמ"ש בכ"ם שם ובכ"י סי' ק"ג, וזה עולה לנכון בגירסת רבינו פה כשמניחין התיבה פניה וכו' ואחוריה וכו' ועל התיבה קאי וברור שכן ה"ל לפניו הגירסא ברי"ף וכן לפני הרמב"ם הנמשך אחריו, קכ) וזמן הכנסת וכל העם פניהם כלפי הקודש שנאמר ותקהל וכו' כן היא בתוספתא הרי"ף ועיין היטב בכ"ם פ"א מה' תפילה סוף ה"ג כמ"ש שם אך כשהתיבה אחוריה וכו' ע"ש. קכז) פ"א במזרח ועיין ברא"ש פ"ג דבגילה סי' י"ב שכתב דזה ה"ל בימימם שהיו מתפללין למערב ואנו שמתפללין למזרח שאנו במערבו של א"י עושין הפתח במערב ע"ש ועיין ש"ס ברוכות דף ר' ע"ב, דהמתפלל אחוריו ביהבג"ם נקרא רשע ופרש"י דכל פתחי ביהבג"ם היו במזרח כרתני' בתוספתא דבגילה והיו מתפללין פניהם למערב והמתפלל אחוריו ביהבג"ם נקרא כנוצר כמי שהצבור מתפללין ועתה"ם ובתרי"ו שם והגה יקשה להבין אשר הלוינו לתוש לזה כל כך עד שקראתו רשע, ואליהו אמר לזה שראתו מתפלל אחוריו ביהבג"ם כד בר קיימא ושקול ספסרא וקסליה עבוד חשש דדוק כוח, וכן בברכות דס"א ע"א אחוריו עכ"ם ולא אחוריו ביהבג"ם בשעה שהצבור מתפללין ושם דף ה' אמור לאדם שיעבור אחוריו ביהבג"ם בשעה שהצבור מתפללין ופרש"י שגמא שמברית עצמו פתחה ביהבג"ם שבמזרח, ומזה כל דרעש הזה שחשו, ואמיתות הענין לדעתו עמ"י מה שבארתי בסק"א כי בזמניהם רבו חמינים אשר נתמקדו בדרשת כוכות נספרות בעניני מציאות העם ובחזרות והבטחות עקרי תורה והמשיכו אחריהם מרבית המוני עם בהפיצם לפניהם דעות הבלדות ורואו הו"ל לעמך בפרץ לגרוד גרד ולדעצוי מלב חמינים ובעיניהם התעוררות היו צופים על כל מה שראו איזו הנהגה כהמון אשר נחשד אצלם שנמשך מדיעות חמינים וער סדרה ראו לגרוד ולאוסרה ועיין ברכות י"ב ע"א אף בגבולין בקשו לקרות וכו' ובמשנה פ"ק הרולין שלא יתקא את חמינים וכמשה בגילה כ"ד האומר אינו עובר לפני התיבה בצבועים וכן האומר על קן צפור יגיע דרמך וכו' ע"ש ועד"ו יובן גם האי דהכא והיינו עמ"י הש"ס ב"ב דף כ"ה ע"א דא"ל רב ששה למעמי' לכל דוחתא העמידני להתפלל לבר סמרה ולאן משום דלית ב"י שכינתא אלא משום דברוה ליה מינים וע"ש פרש"י שהמינים מורין להתפלל למזרח דווקא, ועמ"י תבין כי זה שמתפלל ופניו הוא אחוריו בית הכנסת דהיינו למזרח ולא מיהדר אפיה לבי כנישתא לדיות פניו למערב הנה בזה גילה על עצמו כי הוא סבת חמינים שמדקדין להתפלל למזרח דווקא וכן העובר אחוריו ביהבג"ם בשעה שהצבור מתפללין אשר ניכר שמברית עצמו פתחה ביהבג"ם שבמזרח שלא יכנסו לשם ויצטרך להתפלל עם הצבור פניו למערב ולזה הוא עובר אחוריו ביהבג"ם להתפלל לעצמו פניו למזרח וגילה בזה רשעו דמכת חמינים הוא ולזה אליות כשראה לזה מתפלל פניו למזרח תבין בו כי סן החיצונים הוא [ושקיל ספסרי] וקסליה דחמינים מורידין ולא מעלין] וא"ש הבל בס"ד, ולזה ה"ל התקנה ג"כ לעשות פתח ביהבג"ם במזרח דוקא למען כאשר יבא לביהבג"ם וישתחוה פניו למערב ויהי' ניכר לכל שפונים בתפילה רק למערב דוקא ולא למזרח, ולזה ג"כ הצריכו שחון הכנסת וכל העם יהי' עמידתן ושבתם בביהבג"ם כלפי הקודש דהיינו למערב והזקנים וישבין ופניהם כלפי העם להיות עיניהם צופות למזרח עליהם למען לא יסתר איש להיות מחדר אפיה להשתחוה ולהתפלל למזרח וידבריים ברוי"ם. קכז) בגילה כ"ג ע"ב, זמ"ש רב נחמן בר אבא קמיה רב נחמן היא בגירסת הרי"ף, ולפינו רב נחמן בר אבא קמיה ספר העתיים.

כנגן עלותיכם ספו על זבחיכם לא בעינן עשרים ואחד ואי איתא תורנמן נמי לא בעינן ב"א [מסוקים] אלא אפילו לא קרא אלא יוד מסוקים שמיר דמי דתני ר' תחליטא בן שואל לא שנו אלא במקום שאין תורנמן אבל במקום שיש תורנמן מוסק ואמר רב נחמן בר אסא זימנן סניאין קאימנא קמיה דרב נחמן וכי הוי קרא יוד מסוקים במקום שיש תורנמן אמר לן מסיקו, ירושלמי (קנ) משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חודשים ובהושבנא שנאמר וידבר משה את מועדי ד' וגו'. עזרא תיקן שיהיו קורין ג' בתורה בשני ובהמשישי ובמנחה בשבת ושמיע לן משום חכמי הרוד דהיינו מעמא איתקין למיקרי בתורה קנד) במנחה בשבת משום דכריגים וליום קסא) עם בפני עצמן הן ישראל עם בפני עצמן דכתיב על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר וכי קרו ג' בשני ובהמשישי דהו להו ד' משבט לוי ושני ישראלים ובשבת ז' כהן ולוי והמשה ישראלים דהו להו בכל השבוע שיתא משבט לוי ושבע ישראל והוי ליי ישראל רובא הלכך מוסיפין במנחה בשבת שנים משבט לוי ואחד מישראל והוי להו מחצה על מחצה תמניא משבט לוי ותמניא מישראל:

קפד מתני (קנ) הקורא בתורה לא יפחות מני מסוקים ולא יקרא למתורנמן יותר ממסוק אחד ובנביא שלשה ואם הו' שלשתן ג' פרשיות קורין אחד אחד מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה עד כמה הוא מדלג בכדי שלא יפסיק המתורנמן. הקורא בתורה לא יפחות מני מסוקים כנגד תורה ניכ וכו'. ואם שלשתן של ג' פרשיות כנגן כה אמר ה' חנם נמכרתם כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאום ה' וגו'. כנגן אלו קורין אחד אחד. מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה הימ בשני ענינים אבל בענין אחד מדלגין. ואע"פ שהן מרוחקין זה מזה כנגן אחרי מות ואך בעשור ובנביא מדלגין אפילו בשני ענינים זה חה בכדי שלא יפסק המתורנמן כלומר שלא יתא בדילוג אלא כדי שישלים המתורנמן אותו פסוק ותניה מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשתי ענינות וזאן בכדי שלא יפסיק המתורנמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של י"ב מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר להתלחו. גרסינן בפרק בא לו כהן גדול לקרות (קנ) וגולל ס"ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי בפניכם כתב בו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. ואמאי תנלו ס"ת עד דמטי לחומש הפקודים ונקרי ביה אמר רב ששון זאת אומרת (קנ) אין

עתים לבינה

ר' יוחנן. (קנ) לשון הר"ף שם והוא כירושלמי פ"ד שם ה"א ובס' סופרים פ"ו אך מ"ש עזרא תיקן שיהיו קורין שלשה בתורה וכו' תיבת שלשה ליתא שם ועיין ג"כ ירושלמי פ"א דמגילה סוף ה"א וכנראה הוסיף הר"ף זה עמ"י הש"ס דילן ב"ק פ"ב ע"א דלדעתם קריאת ב' וה' היא מזמן תקנות משה ובית דינו ועזרא תיקן שיהיו קורין שלשה (וכן תקנות הקריאה בשבת במנחה כמובן לסעיין שם) אבל כירושלמי באמת מוכח דס"ל דיעקר הקריאה גם בב' וה' היא מתקנות עזרא, ובאמת גם מה שהכניס הירושלמי גם הקריאה דכל שבת עם קריאת המעידים דכתיב וידבר משה את מועדי ד' וכו' הנה זה נגד המסנה דסוף מגילה דתנן וידבר משה את מועדי ד' מצותן שיהי' קורין כל אחד בזמנו וספק זה לא יתכן על קריאה דכל שבת דבקריאה רשבת לא שייך בזמנו כי אין קריאת הפרשה מוכן שבת, וזה מוכח כש"ס דילן בב"ק ה"ג דקריאה רשבת זב' וה' נתקן שלא יתבטלו ג' ימים בלא תורה ועמ"ש תוס' ברבות י"ג ע"א דהא עזרא תיקן קה"ת וצ"ל דהא משה ועזרא תקנו זמן הגיוסא כהוגן בשיסה סקובצת לברכות שם ועיין ברבי יוסף אור"ח סי' קל"ה. (קנ) קע"ע דהא ספורש הסעם בש"ס ב"ק ה"ג משום יושבי קרנות וע"ש פרש"י. (קנ) בעת לא מצאתי בש"ס לשון זה דכהנים עם בפני עצמן וע"ש הוריות ו' סע"א כהנים קא אמרת שאני הכהנים דאיקרו קהל דכתיב על הכהנים ועל כל עם הקהל והכוונה לפ"י דאיקרו קהל בפני עצמן אבל ראב"י דחה דשבט לוי לא איקרו קהל וע"ש קידושין דע"ג רע"א דמתלקות תנאים היא או צריך קהל כמ"ע לכהנים או כהנים וליום סחד קהל נפקי וצ"ע. (קנ) מגילה כ"ד א'. (קנ) יוסא דף ע' רע"א. (קנ) סלות זאת אומרת

גוללין ס'ת בצבור מפני כבוד הצבור ונתי ספר תורה אחרתא ונקרי ביה אמר רב הונא בריה דרב יהודא משום פגמו של ראשון הוימ חד נברא בתרי ספרי היא דהוי פגמא אבל תלתא נברא בני ספרי קנט) כנגן ריה שחל להיות בשבת לא דוי פגמא. אמר עולא קל) מפני מה אמר הקרא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה, ונשאל רבינו האי גאון לענין נברי דמיכנפי בשבת פרשת שקלים וניצאו בה ולא מצאו הפסוקה הראויה לאותו ענין ומצאו הפסוקה של אותו שבת נירידתא והשיב אם רצימ קורין בהפסוקה של פרשה ואם רצימ מניחין קל) שהפסוקה נוסף אינו מצוה שחייבין להוודי בה. ותימדהא רבה דוי לן על שאלה זו דאיתשיל עלה גאון וכי אפשר שלא מצאו הפסוקה הראויה לאותו ענין הלא ההפסוקה סודות דין אצלנו לכל שבת ושבת, וכמו כן כתב רב מעדיה ואם יהיה שבת שאין לו ענין ידוע מה שראוי לקרות בו בענין שבת הגני ממסיר לכם לחם מן השמים, וכמו כן היא מליאה אצלנו האידך היא שבת שאין לו ענין ידוע הלא הפסוקים סודות לכל השבתות של כל השנה ואפשר דהוי גני מילי כלהון כגון דהוי בי עשרה באורחא והקא ולא בריר לדון במה היא ענינה של אותה שבת :

קפ"ה ונשאל רבינו האי גאון מיט לא קרינן מוסף שבת כשבת בס'ת. והשיב קל) אם אתם מקנתרין על דקדמונים בכך יאריך הדבר [אלו] יאמרו למה עזבו קריית עשרת הדברים כמו שהיה במקדש זה יאמר למה הגיתו מעשה בראשית [מלקרות] כדרך שהיו עושין במעמדות זה יאמר למה אין קורין בכל יום בס'ת או אפילו בשני ובחמישי בפרשת התמיד. עלינו להתנהג בתיקונים שתקנו אותם גדלים מדורותינו בהכמה ובמנין ואין לנו לשנות. כתוב בתוספתא קל) אין משירין בסוף

עתיס לכינה

ליחא לפגניו שם ולא כמסוה מ"א ע"א ועיין ירושלמי מגילה פרק הקרא עובר ה"ה דריש לקיש הוכיח זה מהא דתנן שם אין מדלגין בתורה. (הכט) צ"ל כגון ר"ח סבת וע"ש דהש"ס הצריכו לתרין בן סבד הקישיא שהקשו על ר"ח ברי' דר"י והנה רש"י פי' שם משום פגמו של ראשון שלא יאמרו חסר היא, וקשיא לי דהוי ער סתחלה דקאמר הש"ס רמה שהוי צריך הכתן לומר יותר כמה שקייתי לפגנים כתוב כאן שזה כדי שלא יאמרו דס"ת חסר היא וא"כ אפי' אם נאמר דחד גברא בתרי ספרי שייך פגמא תרי כבר נתקן ההשש במה שהוי' אומר יותר ממה שקייתי וכו' ובאמת לולא פרש"י הייתי אומר רענין הפגם לפי שזה ביונין לס"ת בחד גברא שהתחיל בו הקריאה ותהי' השלמת הקריאה בס"ת אחר ועל כן לא קאמר בכאן הלשון שלא להוציא לעז על ס"ת כדקאמר תחלה אלא משום פגמא וענינו הורדת כבוד חס"ת שתהי' ההשלמה בס"ת אחר כהאי דהגן בברכות מ"ב רע"ב והוא אומר על הסוגר. קל) עיין כ"י סימן קס"ה שכתב הכל בפרק הקרא עובר כ"ד ע"א ובאמת לא נמצא זה שם, ובכסף משנה פי"ב מה' תפלה הוי"א כתב על זה ירושלמי תניא: הרי"ף ואין זה בירושלמי ובמח"כ מין עגלם ממנו לפי שעה שהיו בש"ס דולן סוף מגילה דף ל"ב רע"א. קל) פי' שאין חיוב דווקא לומר ההפסוקה של פ' שקלים שיכולין לומר ההפסוקה של פרשת השבוע. קל) הובא גם בספר האשכול ה' ר"ח סי' א' ע"ש ותעוט' תענית דף כ"ו ע"ב ותוס' מגילה כ"ג סע"א מ"ש טעמים על זה [ומ"ש הס"ז בס'י רפ"ג סק"א ענין דף כ"ו ע"ב ותוס' מגילה כ"ג סע"א מ"ש טעמים על זה [ומ"ש התעט' שם לתרין לפי שקורין רק בקרבנות שהם מכפרין אבל קרבנות שבת אין באין לכפרה וכזונתם לפי שהן עולות צ"ע דהא גם עולה מכפרת נמי על עשה ועל לאו הניתוק לעשה כמבואר ביבסא דף ל"ו ע"א ועיין תנחומא פ' לך, וצ"ל דכוונתם משום רעיקר לאו לכפרה אחי כדאמרינן בש"ס בברכות כ"ו רע"א והוינו כדאמרינן בש"ס זבחים דף ז' ע"ב עולה דרון היא כיון דעשה תנפחה כחשובה לכך [ובגליון הש"ס בברכות שם העיר אבא מארי הגאון וצ"ל דהדבר תמיה דלא שפוט לוי' מכשנה עורכין דף כ"א ע"א וע"ש בפרש"י ר"ה מסשכנן עכ"ל ואני כתבתי מזה במק"א ועשרות שונים ח"ג סס"י ע"ן] ועמ"ש ברמב"ן עה"ת פ' ויקרא ע"פ זנרצה לו. קל) סוף מגילה

הספר אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו שבעה וקראו ששה קורא שבעה מחומש אתר אין משיירין בסוף התורה אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו שבעה וקראו ששה תחד לתחלת הענין וקורין שבעה. ואמר מר רב מעדיה שאין חזרין בדילוג וקורין סמוך לכל התורה כולה אלא פרשת ראש חדש בלבד. ונשאל מרינו האי מי שקורין בס"ת מהו שיעמדו אחרים וידלגו ויקראו אותן סמוקים כשצריך שיצ' לדטסקי בנברי על גנין הראוי לאותו היום כנון שבת או יו"ט שיש בו התן דומה לו. והשיב מנהגא דכל ישראל למיעבד דבי ואין גנאי מי לא תגינן קלו) ואמרת להם זה האשה וקרנן נשיאים וקרנן התג וכמה ומני חזינן דקרו ולקחתם לכם ביום הראשון עשרה גברין, ולאשר אמר ברוך מבנים אשר שלשה יארבעה וחמשה ינוקי ולית בהא מלתא למיהוש כדחשישותו לברכה שאינה צריכה קלס) דכל מאי דאורחיה היא ברכה צריכה היא :

קפ ספר העזרה קלו) היה נגלל לסופו וס"ת נגלל לאמצעיותו ומעמא מאי ס"ת דעלמא [קורין בו] תמיד יש בו שני עמודים ושתי כריכות מפה ומפה ומקום הנרתיק רתבין הלכך נגלל לאמצעיותו אבל ספר עזרה שלא היו קורין בו תמיד אלא מונה היה במקומו שנאמר ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' נגלל לסופו ועוד שהיה מקומו דחוק הרבה כמו שפרנסת ארון קלו) לארכו ולרחבו. אמר ר' קלח) שפסאי איר יוחנן הגליל ס"ת יעמידנו על התפר תניה הגולל ס"ת גוללו כנגד התפר קלס) אמרי לה שלא יקרע ואמר מר רב פלמי גוללו כנגד התפר אבל לא כנגד היריעה המהדק לא יהדקנו מתוכו אלא מאחוריו והנותן ס"ת לחבירו לא יתנונו אלא בימין והמקבלו לא יקבלו אלא בימין קט) שנאמר מימינו אש דת למו. ואיר שפסאי אמר ר' יוחנן הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ואינו גוללו מבפנים וכשדוא מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ וכפירושו למר רב פלמי שדרך יהודק כל הספרים מבנים אצבע בתחלתן או בסופן ומציאן לתחלת הגלל ומהדק וחחר ומכניכו ואין עושין כן בס"ת דדויה לה דרך בזיון אלא אווחו כשדוא גולל ומנהג בחיקו ומניה שתי ידיו על תחלת הגלל אחת מכאן ואחת מכאן ומותח ומהדק. ואית דאמר פי' מהדקו מדבקו ולענין הירוקו בתפירה מבפנים קא עסיק. ועשרה שקראו בתורה גולל שבגולל גולל ס"ת דאמר ר'

עתיב לבינה

והכל לשון תרי"ף. קלו) פי' כפלינן. קלס) ראה זה חדש היא ובוה מיושב תמותה המג"א ססי' תרס"ט ועיני מה שחזיותי על זה למעלה בסופן קמ"א אות ס"ט ע"ב המהרי"ק שורש ט' ועיני בספרי שו"ת דברי יעקב סימן ע"ח שהארכתיו לבור ע"ג עיני זה רבוכה שא"צ. קלו) ב"ב דף י"ד רע"ב ושם איתא לתחלתו היא נגלל ורש"י פי' שם ונגלל מתחלתו לסופו ועולין דברי רבינו כפירושו ודלא כהתוס' שם דף י"ג סע"ב ע"ש. קלו) עש"ס כ"ב שם ותבין. קלו) מגילה ל"ב ע"א ר' שפסאי. קלס) כן תנ"ה עד שלא יגרע כל זה ליתא לפינו שם ודק שם ברי"ף כתב השעם שאם יקרע יהיו נקרע בתפר וע"ש ברי"ף. וס"ש בשם רב פלמי כן הלשון במסכתא סופרים פי"ג ומ"ש מהדק לא יהדקנו מתוכו לא ידעתי הנונה והא אודכא סייתא אח"כ מהדקו מבפנים איבוא דלשון זה איתא גם בספ' סופרים שם ובכסא רחמים שם מגו' דצ"ל לא יהדקנו מבחוץ וכי' עפ"י הגמרא דבספד וצ"ע. קלו) גם זה במסכתא סופרים שם [ועיני רמ"א או"ח ססי' קל"ד כתב בשם המהרי"ל שיש לחזיק ס"ת בימין] ובכס"ס שם איתא שכן התורה ניתנה בימין שנאמר סימינו וכי' וכן צ"ל בדברי רבינו וכן היא בש"ס ברכות דף ס"ב ע"א ועש"ס ברכות נ"א סע"א בכוס ברהמ"ו דאיתא כן מהקבלו ביסין וכן מבואר בבבוייתא ברכות ס"ג ע"ב כהביאו לפניו שסן ויון ולב"ש אותו השמן בימינו היוין בשמאלו ומברך על השמן ואח"כ על היון ובה"א אותו חיון בימינו וכי' מברך על חיון וכי' מבואר לכ"ע על מה שהוא מברך אווחו בימינו וזה השעם ג"כ בכוס ברהמ"ו ועיני ב"י או"ח ס"י רי"ב בשם דראבי"ה ושם ברהמ"ו שאלו אם שמאל ססייע ליסין וצ"ע אם כן היא גם בתחזקת הס"ת ועיני ג"כ בכוסה דף ל"ז ע"ב ולולב צדק

הושע קמ"ג) עשרה שקראו בתורה הנגלה המ"ת נוטל שכר כולו. א"ר ינאי בר בריה דר' ינאי סבא משום ר' ינאי רבה תגלל המספחת ואל תגלל ס"ת ופירש מ"ר רב עמרם הנגלל ס"ת נולדו במספחת שלא יגללו ערום וא"ת נכנסת המספחת בין נו"ל לנ"ל ונגללת עם ס"ת וצריך להוציאה מבין הגילוף ויש בכך לס"ת כעין כיוון מטוב תגלל המספחת ואל יגלל ס"ת, ובמקום אחר נאמר בשמו כיון שגלל ס"ת מחנלה ואל יגלל אותו במספחת ולא יראה ערום ולא יתוש שמא תגלול המספחת עם הספר ושמא תקרע דשמא ישמיט אותה ויהיה בויון לס"ת אלא תגלול המספחת עם ס"ת והציאה בידו ואל יגלה, ורבינו האי"ל כתב האי שמעתא משבשתא היא א"ת דגרסי תגלול המספחת ואל יגלה ס"ת ומפרשו בה שגללין מספחת עם ס"ת בסתר שלא בפני הצבור עד סוף הפרשה שהן עומדין לקראת שכשפחתין אותו ופחתין בפרשה וטללין עד סופה אין ס"ת נגלה וה"ל תגלל המספחת עם ספר התורה ואל יגלה ס"ת, וא"ת דגרסי מטוב תגלה מספחת ואל תגלול ס"ת ולפום הדין גירסא דמ"א לפלוגתא של רישא דאמר כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וקאמרין ע"ה והכא דלא מיתקן ס"ת בשושפא דמיכסי בה מטוב להיות ס"ת מגולה מן המספחת ולא יגלל ס"ת ותמצע קריאתו, וא"ת דגרסי תגלל המספחת ואל יגלה ס"ת ומפרשי לה כמה דפרישנא תגלה המספחת לא מרתק :

ק"פ המסמיר בנביא לא יסחות מ"א מסוקים וה"ל דלא סליק ענינא אבל סליק ענינא פוסק קמ"ג אע"פ שלא קרא כ"א מסוקים ואפילו היכא דלא סליק ענינא נמי דא תנא ר' הלפתא ב"ר שאול לא שנו אלא במקום שאין מתורגמן אבל במקום שיש מתורגמן פוסק ובירושלמי כתב קמ"ג במקום שאין מתורגמן קורין נ' א"ר חלבו קומי ר' אבדו והא קמיה ר' יוחנן קרו תלת אמר ליה לא יחא ר' יוחנן כמתורגמן ואמרי רבוחתא מקום שאין מתורגמן אם להכעיס הן עושין בני נדוי הן, ובשני ובחמישי ובכל זמן שקורין בתורה מתורגמן קמ"ג) ואמר רב האי"ל מצוה לתרגם בביהמ"ד על הקורא בתורה ועל המסמיר והלכה זו ירדשה היא מימות דגביאי"ם, ועוד אמר מנהג בבבל משלימין הפרשה ומחזירין ס"ת למקומה ואמר יתגלל ואח"כ גושאין אותה וקורין מסוף הפרשה או בספר אחר אם הרמסרה מקום אחר ומתורגמן עליו ונתנן לו המסרה של נביא ומבדך וקורא ומתורגמן וכן בימים טובים קורא המסמיר תחלה בתורה במסוף

עתיים לכינה

לאוחזו בימים וצ"ע הא דתנן בפ"ג דבכורים דעדותה הטל על כתיבו ה"י קרא פ' בכורים ולמה לא יתחייב לאוחזו בשעת קריאה בימים כמו בכל המצות ואולי משום דדרך נשיאת סל היא על כתיבו משא"כ בדבר שדרכו ביד בזה הקמירה שה"י בימים ועיין ב"י מ"א ס' ל"ב לענין כתיבת ס"ת"ם, קמ"ג) מגילה שם וצ"ל ר"י בן לוי, קמ"ג) שם כ"ג ע"ב, ומבואר שם דשיעור כ"א מסוקים כנגד שבעה הקרואים והא"ת בס"ו סימן רפ"ד שכתב שנתקן בשעת השמר שגורו ולא לקרות בתורה ותקנו לקרות בנביאים כ"א מסוקים מענינא של פרישה וגם היו מברכין אנביאי"ם ז' ברכות כמו אלו שהיו קורין בתורה דמברכין ויין עיי"ש והנה רברים הללו לקח מהלבוש שכ"כ שם ואני תמה כי חפשי בכל ספרי הראשונים והגאונים ולא מצאתי דבר מזה ומחזיקן נודע זה להד"כ הלבוש, וגם מ"ש דהיו מברכין אנביאים ז' ברכות כמו הקורין בתורה דמברכין ויין וע"כ בהג"ה שכתב דל"ה א"ש מה דהן פותחת בברוך כיון דנתקנו כנגד ה"י הקרואין שה"י כ"א מברך, הם דברים תמוהים דהא להפסיד בנביא אחר קה"ל סוכר ע"ד כמסנה וברייתא ובוסגם ה"י מברך רק הפותח והתחת והאמצעים לא היו מברכין כלל, ומצאתי במסר לבוש של אבא מארי הגאון צ"ל שהנ"י על הגליון וז"ל עיין בספר החשבון אות, מסר הג"ה כן שמצא כתב שזה ה"י בימי אנטיוכוס הרשע עכ"ל אבא מארי, ואנכי לא ידעתי היכן מצא זה בעל החשבון כי זה לא היו שחקי הגאונים הראשונים להחזירו, קמ"ג) פ"ד דמגילה ה"ג, קמ"ג) ת' הגאונים ל"ק סימן

של אותו יום ומעמידן עליו מתרנם ובמקום שאין מתורמין שיתרנם נבניא אין קורין אצלנו אפסרתא נבניא וקשיא על מנהגא דכתב נארי [מהא] דתני ר' ה. פתא בן שאול, ואמר מר רב האי קמט) אין אנו יודעין שיש מעלה לתרנום של תורה על תרנום של נביאים אלא כרי מה שיש מן המעלה לתורה נוסף על הנביאים נוסף ותרנום של תורה אנקלוס הגר אמרו מטי ר'א ור'י קמו) ותרנום של נביאים יזנתן בן עזיאל אמר מטי חני זכריה מלאכי. המסמיר נבניא דנא פורס על שמע ואם היה קפן אביו או רבו עזבין על ידו מים אמר רב ספא משום כבוד קמו) רבא בר שימי אמר משום אינצוי :

קפח וכל היכא דמסקין תרי ספרא קרי המסמיר בספרא בתרא ומסמיר באותו ענין וכן נמי בריח סבת וריח אדר שחלו להיות בשבת דמסקין תלתא ספרי מסמיר קרא בבתרא שהיא פרשת חנוכה ושקלים ומסמיר בדחנוכה ובשקלים ביהודע דאמר ר' יצחק נסחא ריח אדר קמט) שחל להיות בשבת מוציאין ג' תורות וקורין באח בענינו של היום ואחד בשל ריח ואחד בשל חנוכה, ואינצורכינן לפירוש בשבת חתן משום דאיכא ביה מנהגות טובא איכא אתרין דמסקין תרי ספרי וקרו חד בענינא דיומא חדו בפרשת חתן דנא ואברהם זקן קמט) וקרי מסמיר בהמסורה של חתן שוש אשיש, והאי מנהגא מעולה מדולתו וכבר פירשנו זה בהלכות ספר תורה ולכך לא התצרכנו להאריך טובא, ויש נמי מקומות דלא מסקינן תרי ספרי אלא חד ספרא וקרו ביה בענינא דיומא שבעה וקרי חתן בתר כהן ולוי וכד משלים חתן למיקרי קרו על סה ואברהם זקן מידו כלהו קרו כואמרינן בתענית קנ) נכנסין לביח הכנסת וקורין אותה על סה בקורין את שמע ובמסורש בירושלמי קנא) שאין יחיד רשאי לקרות דברי תורה על סה בצבור והא מלתא כבר ביררנה בזי סית, ובאתרא דלא נהיני לאפוקי אלא חד ספרא איכא מנהגא בהמסורה דאיכא דלא קרו המסורת קנב) חתן כלל אלא המסורה דיומא ואיכא דקרו המסורות חתן הדר המסורה דיומא ואנן אמרינן אליבא דגני דקרי המסורת חתן ולא קרי המסורה דיומא מים עבדו הכי אי משום דמי המסורת חתן להמסורה דיומא וכדאשכחן כהני מרשות דמי לענינא דיומא וקרי

ערים לבינה

פ"ד. קמט) תשובות הגאונים שם. קמו) מגילה ג' ע"א. קמו) שם כ"ד ע"א. קמט) ז' ע"ד ר"ה שבת ע"ש כ"ט ע"ב. קמט) עיין ערוך ערך חתן כתב שקרא ג"מ בענין היום ואח"כ גולל ס"ת וקורא מאברהם זקן ג"מ בעל סה, ועיין ג"כ בשו"ת השב"צ ח"ב סי' ל"ט ומה שנדחק בסעם המנהג יפה כתב בזה ברבינו בחיי עה"ת פ' הוי שרה עיי"ש ועיין אריכות בשו"ת מים רבים האו"ח סי' ז' ח"י. קנ) כ"ז ע"א. קנא) ט"ס וצ"ל וכמפורש בביריותא ע"ש בגמרא דף כ"ח דהובא ברייתא ובמנהג יחיד קורא אותה על סה אר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על סה בצבור אלא כולן נכנסין וקורין אותה על סה בקורא את שמע ע"ש ולא ידעתי מהיכן פשיטא לוי לרבינו המנהג כ"י יוסי דהא קיי"ל דאין הלכה כ"י יוסי כתביו וז"ל הלכה כות"ק ות"ק ואמנם כבר העירונו למעלה בספרי זה באיור מקומות ריש פסקו גם כ"י יוסי מתבירו וכן כבואר בתוס' העניית שם כ"ח סע"א דר' יוסי ניוסוק עכו ומסתברא כותיה בכל מקום ואפילו מתברין [ונעלכו] דבריהם מרוב יד מלאכי אות ר"ל אבל רוב הראשונים ס"ל דהלכה כות"ק נגד ר' יוסי ועוד דהא סתם סתנינן ביומא דף ע' דבעשור שבתווס המקדים קורא כהן גדול בצבור בעל סה, וגם אם נאמר כדברי התוס' ישנים שם והוס' חסורה י"ד דווקא בקריאה שהוא להוציא את הצבור אין היחיד יכול לקרות בעל סה אבל בקריאה יחיד שאינו להוציא את הרבים כותר לכ"ע לקרותו בע"מ ע"ש א"כ מסולא גם בקריאת ואברהם זקן שאין זה להוציא את הצבור שהרי קורין שבעה בענינא דיומא ואין קריאת ואברהם זקן אלא לשמחת חתן שקרא לעצמו או להקבירו על בתורת ויז הגון כמ"ש הרבינו בחיי א"צ להיות כולן קורין רשמי חתן בעצבו יכול לקרותו בע"מ כנ"ל. קנב) נראה דצ"ל דלא קרו המסורה דיומא כלל אלא המסורת חתן,

בהסמרת שקלים או בזכור או בפרה או בהודש וכן נמי בהנחה או בריח שחל להיות בשבת איכא למימר התם היינו דדחינן לאסמרתא דיומא וקרו בהנחה או במשיחה משום דמסקינן תרי ספרי דבספרא בתרא קרינן ביה ברהנחה או ברפשיה או בהדיח ומסמיר קרי בההוא ספרא ומשיה מסמיר בענינא דספרא דקרי ביה אבל הכא מסמיר בענינא דיומא ולא מסקינן אלא חד ספרא היכא שביק ענינא דיומא ומסמיר בדתן וכן נמי תמדינן טובא על הגי דקרי הסמרת חתן ואסמרתא דיומא ובזדאי מעותא היא דהיכא אשכחן דשרי רבנן לאסמורי בתרי ענינא ועוד מעותא רבא היא דהא קא מדלני מנביא לנביא ואשכחן דאסרי רבנן לדלוני מנביא לנביא והכא זמנין טובא דמסמירינן ביחזקאל או בחד מרגביאים ומסמירינן נמי בישעיה בשוש אשיש והוי לזו מדלנין מנביא לנביא ועוד אם איתא דשרי רבנן בכהני לאסמורי בתרי ענינא ריח שחל להיות בשבת מיט לא מסמירינן בתרי עניני דהא מסקינן תרי ספרי ונמסיר מעניני דתרוידי ואנן לא מסמירינן אלא בדרה וכן נמי ריח סבת ואוד שחלו להיות בשבת דמסקינן שלשה תורות נמסיר בכלוד אינן נמסיר בתרי עניני מבת בדיח ובדהנחה, ובאוד בדיח ובזכור, אלא ודאי דאי מנהגא בשבתא דחתן לא דייק, אבל מאן דבעי לאסמורי הסמרת חתן משום שמתת חתן באתרי דלא מסקי אלא חד ספרא חוי לן לעניות דעתן דהכי שפיר למיעבר לאסמורי באסמרתא דיומא ולברוכי עלה כדתנינן בכל יומא וכתר הכי קרי מסמיר בשוש אשיש ולא צריך לברוכי תחלה וסוף דהוי ליה כקורא מנביא בכל יומא בלא זמן אסמורי באסמרתא דלא צריך לברך דלא חשבינן ליה כמסמיר מנביא בזמן מצותו דצריך לברך אלא כקורא מנביא בעלמא, והאי דקרי בשוש אשיש אי אית בהדיה דמסמיר ספרא דכתב ביה שוש אשיש וקרי ביה שפיר דמי ואי בעי למיקרי שוש אשיש בעל פה לא ליקרי דאין חייד רשאי לקרות דברי תורה בצבור בעל פה ועוד דדברים שנכתב קנא) אין אתה רשאי לאומן בעל פה אלא אי קרי האי מסמיר על פה לשוש אשיש ליקרי צבורא כולוד בהדיה ושפיר דמי כדקרו כולוד ואברהם וכן על פה היכא דלא מסקי אלא חד ספרא ואי בעי נמי למיקרי הסמרת חתן ולדגית הסמרת היום הרשות כיד ואין בכך כלום כי קריית ההסמרה ליתא מילתא קביעותא כל כך קנא) שאין קנא) דחזין אותה כפי הצורך, אלא מיהו כדכתבינן הגי מיהו שפיר ספי ודגי מילי כולוד כתבינן לזו לעניות דעתן לתרצוי ולתקוני באתרא דלא מסקי אלא חד ספרא אבל המנהג המעולה באתרי דנהני לאסוקי תרי ספרא ולאסמורי בבתרא דהיא הסמרת חתן שוש אשיש :

קפ"ט ולאוד שמסמירינן מנביא ומתרגמינן אי איכא דיומא דדריש בדברי תורה שפיר דמי למידרש מקמי דליהדר סית למקומה דכבוד תורה היא למידרש בדברי תורה קמי סית דהור מסמיר בקידושא דאנתא והדר סתח בתהלה לדוד ומהדרי סית למקומו ואיכא מקומות טובא דנהגי שלוהא דצבורא לברוכי לצבורא בסית ולמבעי עליהון רחמי כפי הזמן והצורך ואנן לעניות דעתן חוי לן דאי לאו דפשיט האי מנהגא טובא בעלמא לאו שפיר דמי למיבעי רחמי בשבתא דהא י"ח דאיתקן עיי מאה ועשרים

עתיים לבינה

כ"ש אה"כ ואנן אמרינן, קנא) לדהתו"ס תמורה ד"ר ר"ע"ב אין להקפיד רק על מה שכתב בתומשי תורה לא מנביאים כתובים ע"ש. קנא) עיין לעיל סי' קפ"ד ש"כ"ב רב האי גאון ע"ש. קנא) ז"ל שדרי.

זקנים ובהם כמה נביאים (קנו) ואיתקן ברוח הקדש החינן להו בשבת משום דאמר לשאול שום צורך בשבת או ביום. מיהו מאי דנהוי גני שלחא דצבורא למיעבד איכא מיד דאעינ דאמרי רבנן ייה לצלוי יתרון בשבתות ובימים טובים משום דהני תפלת קבע אבל מילי דאיתן עראי כגון גני מילי דנהוי גני שרי ואעינ דלעניות דעתן לאו דוקא האי סברא מימ זוכה עלינו לאחרי ראיות לכל סברא דהוי לנא דרשמעי לנא לאפשרי ולבחרוי כל מילי ולהרויח כרו טובא שיראה המתלמד ויסיף לקח וקרוכ להיות האי דרטינן בתענית בסי' קמ) סיוע להא מילתא איל אביי ושאלה ביום מי איכא איל אפשר עי תורנמן וכי תורנמן שואל דבר שאיז לצבור אלא מתורתא כדעולא ופי' ריה הבי ומולא דחי לה ואמר מי איכא תורנמן בצלותא שימ דבי דינא דוו מוקמי תורנמן ושאל מילתא דהו צריכה להן לפיכך אפשר להתוא לשאול בערבית ובשחרית של יום ידים ידים היא שתתן מל וממר על סני האדמה. ולאחר שאומר תהלה לרוח מחורין ס'ת למקמו ועומדין לתפלת המוספין ונהגו נמי למימר כשמתחורין הס'ת למקמו הני פסוקין ברוך ה' אשר נתן מנחה וכו' ה' ה' עמנו וכו' לא ימוש ספר התורה וכו' הלא צויתוך חזק ואמץ וכו' ואומר ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון וכו' ואומר ממור לתורה הבו לה' בני אלים כל המזמור ובתריה עאו שערים ראשיכם וכו' ושפיר דמי למיעבד דהי ואיכא מנהגות טובא בכל גני מילי מיהו לא התצרכנו להאריך בכל גני מילי כי המנהגות ידועות הן כמאי עמא דבר :

כ"ב גרסינן בפרק תפלת השחר (קנו) ושל מוספין כל היום רבי יהודא אומר עד שבע שעות ואמרינן בגמ' ושל מוספין כל היום איר יוחנן ואעפי'כ אם עיבב כל כך נקרא פושע (קנו) ר' יהודא אומר עד ו' שעות אריביל כל המתפלל תפלת המוספין לאחר ו' שעות לרי' יהודא עליו התנבא אומר נוני ממועד אספתי. איר יוחנן אמר לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור אמר רב ובצבור שנו. ולאחר שמתפללין תפלת המוספין עובר שיצ לפני התיבה ואומר קדושה ומסיף בה פעמים באהבה שמע ישראל היא ה' אחד ואומר נמי להיות לכם לאלהים אני היא ואחיב אומר ימלוך ה' לעולם. ומה מעם תקנו רבנן לאוסופי בקדושה דמוסף שמע ישראל שהיא תפלת קיש וכוף הפרשה מפני שהוא אומר אני היא מה שאין אנו עושין בתפלת יוצר של שבתות וימים טובים ולא בתפלת המנחה היינו טעמא דעבדינן הכי מפני שנגזרה גזירה על שונאי ישראל שלא לקרות קיש כל עיקר היה אומר אותה שיצ בהבלעה בעמידה בכל תפלת רשחית בין בחול בין בשבת וכיון שבפלה הגזירה והיו פורסין על שמע תתקנה ומתפללין בקשו לסלקה כל עיקר שהרי חזרה קיש למקומה ודקדקו חכמים שבאותה הור' וקבעו אותה במוסף שאין בה קיש מפני שני דברים אחת לפי שאין בתפלת המוספין קיש כמו בשחרית ותקנו שישלשו אף במוסף כדרך שישלשו הקדושה בקדושה דסודא ועוד עיקר התקנה כרי שיתפרסם הגם לדורות והאין נתבטל השמר

עתים לבינה

קנו) בגילה י"ז ע"ב. קת) דף ד' ע"ב. קנו) ברכות כ"ח ע"א. קנו) פירוש על עולות הקרוב לפשיעה וכן דרכן לכל המתעלים שאינם חרידים להזהר בקריכות חזון לומר על זה לשון מושע עיני ברכות שם כ"ג ע"ב וביצה ס"ז ע"ב וב"ב ג' ע"ב וחגיגה ו' רע"ב ופסחים ו' סע"ב וביצה ס"ז ע"ב ופסחים צ' רע"ב ועוד בזולת מקומות ועל אופן זה מה שאמרו בעירובין ד"ש ע"א דאין גיהנם שולט במושעי ישראל דמושעי ישראל מלאים מצות כריסין וע"ש שאין הכוונה על עוברי עבירות שבתורה ובמילין מן המצות אבל הכוונה על אלו שהם עצלים ואינם ריווח לקיים מצות הש"י בעיקר זמן הנרצה ועי"ז באין לפעמים לביטול שונג שזה שונג הקרוב

זהמפעם קס) במסמין לבד כראמירין וחיבי נמי כתב מר שר שלום נאון, וכתב נמי שאף ביהי"ב בנעילה נהגו לומר מעמים לדחות לכם בשיבה ובבבל כולה ואשכחן בפסקא לנאון הכי מי שאומר מעמים לדחות לכם כמסופי שבת וירש וירח ותשיט שמיר דמי ואין בו איסור ולא כיעור ולא סגס ובכמה מקומות בבבל שאומרים אותו אבל בשיבה ובבידבבנים של רבינו לא נהגו מעולם לאומרו לא בשבת ולא כיו"ט ולא בזולתה והאי דכתב האי נאון ולא נהגו לאומרו לא ידעתי מיט לא :

קצא ולאחר שמשלים שיצ המלה המוסמין אומר קדיש ונמפרין העם לבתיהן מידו נהגו רבנן והן כל נכסיות דאית בהו בני תורה ולא נמקי מבי כנישתא לאלתר עד דקבעי פירקא ומקדשי עלוי קדושא דאגדתא ומניהו נמי דנהיני למימר בתר פירקא ובא לציון ואני זאת בריתי אותם וקדושא דסידרא והדר מקדשי קדושא דאגדתא קסא) והאי פירקא דקאמרי מאי רבעי רבנן דההוא אתרא קבעי ניה פירקא כסום מאי דהו מענינא דיומא ויש נהגו לעסקו בפריקים של שבת ועירובין כולה שתא כי הכי דלידי מענינא דיומא, ובריסתקי קסג) דרבנן ובני תורה קא עסקי בכלה תלמודא קרו בכל שבתא ושבתא תרי פירקי משנה או תלתא כסום מאי דבעו וקא מספרי בקדושא דאגדתא וקא משלמי שיתא סדרי משנה דאינן קסג) תתקפיו סרקי בתלת או בארבע או בחמש שנין, והדר הדרי לרישא וכן תהוין הלילה בתלמוד לעולם. ואנן לעניות דעתן הוי לן לתקוני פירקא דלידו קבעותא למיתני כיה בכל שבת ושבתא היא פרק מסכתא מנחות שתי הלחם נלשות אחת ונאסות אחת אחת לחם דפנים נילש אחת אחת ונאסות שתיים שתיים וכדפוס היה עושה אותה כולה פירקא והדר תני שמעתא דקדושתא כדגרסינן לה בשדושת חולין בתהלת פרק ניד הגשה קסד) כי הוי דליסיים בקדוש שבחיה דקדושא בריך הוא והדר לימא קדישא ומקמי דליפתח בשתי הלחם קרי האי פרשה ולקחת סלת ואפית אותה שתיים עשרה חלות כולה פרשתא עד סוסה חק עולם והדר סתה שתי הלחם וכך קרי דני פסוקי לא צריך לברוכי עלייהו שכבר נפטר באהבה רבה דמאי דמברכינן בצפרא על פרשת התמיד מסני דאכתי לא נפטר באהבה רבה וכבר פירשנו זה בהלכות ברכות. ואית היכי קרינן האי פרשה בעל פה [והא] דברים שבכתב אי אחת רשאי לאמרו על פה. והיא הא אשכחן דשרו רבנן בכמה דוכתי משום צורך צבורא וכן בפרשת תמיד ובל

עתים לבניה

למשיעה אבל מ"ם בדרך כלל הם מלאים מצות ועיין היטב תוס' סוף הגיגת. קס) הלשון קצת מוכחה וסתום וכנראה דצ"ל ולזה המפעם קבעוה וכו' ונראה שהי' כוונתו רבמה דבעינן לפרסום לכל היא יותר במסמין שאו נאספום כל הקהל יותר מבסחרית עש"ס ר"ה דף ל"ב ע"ב מ"ס דבמוסף מתקיע משום דכרוך עם הדרת מלך ועיין היטב בירושלמי שם ועיין בבעל המאור ריש תענית הביא מדרש אגדה שאין דעתו של אדם מתישבת עליו אלא בחפילה כוסף ולזה מוכיחין הגשמים בכוסף ותוקעין ת"ש במסופ ע"ש. קסא) עש"ס במסופה מ"ם ע"א עלמא אמאי מקיים על קידושא דסידרא ואיהא שסיה רבה דאגדתא וע"ש פרש"י. קסג) מ"י במקום קיבוץ חכמים והיא מעיני דיוסתקא דמהוא בב"ס דף ס"ג ע"א ועש"ס שבת קכ"ד ע"ב ברייתקא דמהוא וט"ס וצ"ל בריסתקא ועיין ערוך ערך ריסתק וחי' שלא הביא מהקדום בש"ס זו. קסג) בוודאי מ"ס יש כאן והנה הרמב"ם בהקדמתו לזרעים כתב שהם תקי"ג פריקים ובהקדמת ספר החינוך כתב שהם תקי"ב וכסוף ספר סס"ג כתב הקב"ר ואף כי בפרטן שם הם תקי"ה אבל באמת הפרק ד' של סס' בכורים אינו בחשבון כאשר בראש כתב שם מספר זרעים הם ע"ד פריקים וכשתחשב הפ"ד של סס' בכורים הם ע"ה ולזה לרמב"ם הם תקי"ג כי הוא אינו חושב גם הפ"ו רכ"ס אבות שנחשב בסס"ג שם, אבל מספר תקי"ב שכתב החינוך לא ידעתי לכוון ובע"כ צ"ל תקי"ג ונתחיי סימן ולמדתא א תם אית ב'צ"י'כ. קסד) דף צ"א ע"ב. קס"ה) תענית כ"ה ע"א.

דומיהן דכיון דנולה צבורא קרי אעיג [דקרן] בעל מה דרי ליה כקורין את שמע
 וכמפורש בשלשה ספרים קסט) והיינו דהוי לן למיתני האי סירקא ככל שבתא עם
 מרשה דלילה משום צורך הקרבן [היא] ואית ביה תרתי הזכרת הקרבן בעונתו וכשעתו
 ועסיקא בתגוי והזכרת הקרבן וקרייתו בעת שהיו עושין אותו במקדש דבר גדול היא
 וכבר פירשנו זה בברכות. ועוד דנרטינן בסוף מנחות קסו) ובכל מקום מוקמר ומנוש
 לשמי ומנחה מהורה בכל מקום סיד אלא אלו תלמודי חכמים העוסקין בתורת הקרבן
 בכל מקום מעלה עליהן החתוב כאלו עוסקין בעבודה כלה שמעתא. וכן היג בדאי
 סירקא קרבן דלחם הפנים ועוד אשכחן דתקינן רבנן למקרי בכל הקרבנות בעונתן
 ובשעתן בכל ימים טובים לאפוקי סית ולמקרי ביה צורך הקרבן ולאדכורי נמי בתפלה
 וסמכי אדאי קרא קחה לי עגלה משולשת וכדנרטינן בתענית קסו) הא תינה בזמן
 שבהמיק קיים בזמן שאין בהמיק קיים מאי איל כבר תקנתי להם סדרי קרבנות וכל
 זמן שעוסקין בהן מעלה עליהן אני כאלו הקריבום. והאי קרבן דלחם הפנים לא
 אשכחן דתקינן להו רבנן למקרי ביה ולא לאדכורי בתפלה ואפשר דהוי סעמא משום
 דלא הוי קבוע עיג המזבח כמו המוספין כי לא היה קרוב ממנו עיג המזבח אלא
 בדיני לבונה בלבד ולכך הואיל ולא איתקין לא בתפלה ולא בקהית שפיר דמי ומצוה
 דבה היא ומעמא דמיסתבר דלמיקבע עליה מרשה דלילה סירקא ולאדכורי בכל שבתא
 ולאפסוקי בקדושא דתלו במילתא מצוה טובא ואעיג דנרטינן בפסחים בפרק ואלך
 דברים קסח) אמר רבא אהל מודים בשבת דבעינן גמי לכם לאו משום לבטולי לנמרי
 מפירקא ומתגויי דהא נרטינן בהדיא בפרק השולח גפ קסט) אמר רבה בהגי תלת מילי
 נהוו בעלי בתים מנכסיהם דמסקי עבדיהו לחירו קט) ודסייירי נכסיהו בשבת ודקבעו

עתים לבינה

קסו) דף ק"י ע"א ולפנינו ליתא בתורה עבודה אלאבתדה סתם. וגירסת רבינו
 מתורת יותר וכן בסמוך שם צ"ל העוסקים בתורת עבודה בלילה והיינו דסיים מעה"כ
 כאילו עוסקים בעבודה וסוה ק"ל על מ"ש באו"ה סי' א' דפרשת הקרבנות לא
 יאמר אלא ביום לפי שאין זמן הקרבנות קרבנות בלילה הוא כגון סבואר רגם בלימוד של
 לילה מעה"כ כאילו עוסקים בעבודת קרבנות ממש ובע"כ צ"ל דכשם שגחשב הלימוד כאילו
 הקריב במקום הראוי הה"ד בזמן הראוי ואין זה רומה למ"ש הרא"ש כן בתמיד הלימוד יען
 דכתמיד הבוקר אין החיוב מתחיל אלא מבוקר ולזה אינו יכול לספור עצמו בלימוד הלילה
 מהחיוב של בוקר אבל שאר הקרבנות נתחייב בהם תמיד אלא דבלילה הם פסולין להקריבה וזה
 הינה בהקריבה ממש אבל בלימוד העולה במקום הקריבה שאין תורת הלילה גרוע משל יום שמי
 יצא י"ח גם בעסק בהם בלילה ותסוד לא כתב אלא דטוב יותר ללמד ביום אבל הה"ד דמהני
 גם בלילה כו"ל נכון. וראיתי דעברי על הא דשבת רי"ב שבת ריב"א על פנקסו לכשיבנה
 ביחמ"ק אביא המאת שמינה דלמה הוצרך לזה הא בזמן שאין בהמ"ק קיום הלימוד עולה במקום
 הקריבה ועיין בס' סנהה ראוון בחי' יומא פ' הביא זה בשם הופית וע"ש מה שנדחק ובאמת
 לק"מ דכ"ס שאמרו "כאילו" אינו השוואה גמורה ובזמן המקדש לא הי' מהני לימוד הקרבן
 שימפור עי"ו בסוף הגאון אלא דמקמיא מכפר הלימוד אבל לא מקובעא כעין מה
 דאמרין בש"ס וזתים ז' רע"ב וריב"א שהי' מצפה שבמחרה יבנה המקדש כתב על פנקסו שיבא
 המאת שבינה שיתכפר לו כפרה גמורה ודפ. קסו) כ"ז ע"ב ומגילה דף ל"א ע"ב. קסח) ס"ח
 ע"ב. קסט) גיטין ל"ח ע"ב. קט) עפרש"י דעברי אעשה דלעולם בהם תעבור. ולדעתי י"ל אף
 דמסתמא לא היו משהדרין אותן בחינם אלא לטובת עצמן ס"מ כיון דתורה צויתה לעולם בהם
 תעבדו אין רואין סימן ברכה בזה והר"ן כתב שם דאין איסור לשתרר עבדו אלא משום מתנות
 הגם כדכתיב בגימ' לא תהנם וכשעושה לטובת עצמו שרי. ועשו"ת שו"ם מהר"ד ח"ב ססו'
 ק"ב נתקשה בהא דרש"י גיטין ד"ב סע"א דאמרו ורבנן סבירי מאן דמחיה על בני תרין מרחם
 גמי על העכרים והרי אמור משום לא תתנם ותיריך דכיון דספרנטינן עניי עבד"ם עם עניי ישראל
 משום דרבי שלום שייך זה גם בעבד ואין בה"ג משום לא תתנם כעין מ"ש הר"ן הנ"ל ע"ש

סעודתיו בשבת בעידן בי מדרשא דאמר ריה בר אבא איר יוחנן שתי משמחתו
היו בירושלים אחת קבעה סעודתא בשבת ואחת קבעה סעודתא בערב שבת ושתידין
נעקרו מכלל דלית ליה לאיניש לבטולי מפיקא משום סעודת שבת אלא צריך לצאת
י"ה שתידין תצריך לאודוהי שלא יעבור רובו של יום בקדושה וכדגרסינן בהלמוד
ירושלמי פ"ג קמ"ג) ר' חייא ור' אבא בשם ר' יוסי אמרי אסור להתענות עד ו' שעות
בשבת אמר ר' יוסי בר אבא מתני' היא קודם להצות לא ישלימו עד כדון צפרא
הא לאחר הצות ישלימו שכבר עבר רובו של יום בקדושה:

קצב נרטינן בפרק כל כתבי הקודש קמ"ג מצילין מזון ג' סעודות הראוי לאדם
לאדם וכו'. ת"ר שכח סת בתנור וקידש עליו היום מצילין מזון ג' סעודות
ואומר לאחרים באו והצילו לכם כשהוא רודה לא ירדה במירה אלא בסכין ואעיני
רדדיית הפת חכמה ואינו מלאכה אפיה כמה ראשון לשני משנינין. ואמר רבא חייב
אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לקסו לחם משנה אמר רב אשי חזינן
לרב כהנא דניקט תרתי ובצע חדא אמר לקסו כתיב ר' זירא בצע אכילה שירותא
איל רבינא לרב אשי הא מתחוי כרעבתנותא איל כיון דכולי יומא לא קא עביד
הואידנא קא עביד לא מתחוי כרעבתנותא רב דימי ורב אמי כי מיקלע לזו ריפתא
דערובא שרו עלייהו בשבתא אמרו הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא אעביד ביה מצוה
אחריתי ולית הלכתא כ"י חידקא דאמר ר' סעודות חייב אדם לאכול בשבת אלא
ק"ל כרבנן דאמרי ג' סעודות דתלת היום כתיבי בהרי דאורתא וכן הלכה. אמר ריב"ל
משום בר קפרא כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות של גיהנם כתיב
הכא יום וכתוב התם יום עברה. וממלחמת גנו ומנוו דכתיב ביום בא גנו. אמר ר' יוחנן
משום ר' יוסי כל המענג שבת נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר או תענג
על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתך נחלת יעקב אביך לא כאברהם דכתיב
ביה קום ותהליך בארץ לארבה ולרחבה ולא ניצהק דכתיב כי לך ולזרעך אתן את
כל הארצות האל אלא כיעקב דכתיב ביה ופרצת ימה וקדמה וצפוניה ונגבה ר"נ בר
יצחק אמר ניצל משעבוד מלכות כתיב הבא והרכבתך על במתי ארץ וכתוב התם
ואתה על במתינו חרדך. אמר רב יהודא אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו
משאלות לבו שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך עונג זה אינו יודע מה
הוא כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה תענוג שבת. במה מענגו קמ"ג אמר
רב יהודא ברי' [דריש בר] רב שילת משמיה הרב ברנים גדולים וראשי שומין ותבשיל

עתים לבניה

ולא חוצרך להביא סמוכין כהר"ן שב"כ להדי' התום' בע"ז דף כ' ע"א ר"ה רבי אבל לעיקר
קשיותו אשר נהרק בזה במח"כ לא הציגה בפרש"י שם בניסין שכתב על עבר גמי מרחם
דשייך במצות כאשה הנה כבוואר שאין הטעם מפני ר"ש אלא רמזה לפרנסן כישראל וז"ל רבי
גרע עבר מגר תושב דכתיב קרא להרואי וחי עמך דמצוין וחי עמך כמפורש במסחים כ"א ע"ב
אף שלא קיבל רק שלא לעבור ע"ז כש"כ עברים שמצוין על כל הלאוין וז"ע כאשה כה אסור
לא תתנם שייך בהן, וז"ש הר"ן הג"ל דאסור לשתרר עבדו הוא משום לא תתנם באמת לכאורה
אין לו מוכן כלל וכמ"ש וראיתי להרשב"א בחי' גיסין שם הביא כן בשם הרשב"ן ותמה עליו
כמ"ש. והלילה להרשב"ן שישנה בדבר פשוט כזה ובע"כ צ"ל שכוונתו על ענין פירס השירודו
דכיון דלענין עבדות אנו מצוין לעבוד בהם לעולם בכל מיני עבדות כה דאסור באשה א"כ הם
לענין זה עדיין נגויים וכשם דאסור חתנות הינם נגויים משום לא תתנם ה"ז דאסור לשתררו
בחינם אבל לענין לפרנסו ולהחיותו ששיטא דהם כישראל וצוה לפרנסם יותר מלגר תושב וחי'
על הרב שר"ס ששנה בזה. קמ"ג) מ"ג דתענית הלכה יו"ד. ולפי"ו שם ר' אחא ור' אבהו בשם
ר' יוסי בן תינאי וכן היא בירושלמי פ"ח דנדרים ה"א. קמ"ג) שבת ק"ד ע"ב וק"ה. קמ"ג) עיין
מסחים ק"ס ע"א ושמתה בחגך בכה משכח אנשים כבשר ויין ונשים כבגדי צבעונין אבל ענג

של תרדן רב היא בר אשי אמר אמילו דבר מועם ולכבוד שבת עשאו זה עונג מאי דזא אמר רב סמא כטא הרסנא אמר ר' יהודא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המשמר את השבת כהלכתו אפילו עובד ערו כאנוש מחליק לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו אית מחללו אלא מחלו לו. אמר רב יהודא אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלמה בהם אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוש וכתוב בתורה ויבא עמלק. אמר ר' יוחנן משום ריש בן יוחאי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' וכתוב בתורה והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תלתי. אמר ר' אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לקטו לחם משנה. אמר רב אמי חוינא לרב כהנא דנקים תרי משום דכתיב לקטו לחם משנה ובצוע חרא כי היכי דלא ליתחדי כרעכתנותא ואיכא רבצעי אחתתונה ואיכא נמי רבצעי על עליונה ולא חוינא ביה פעמא בהא מילתא לרבנותא וליכא בהאי מילתא כולי האי למיטרח ולפרושי מעמא דהגי ודהגי :

קצב אמר ר' יוסי קטו) יהי חלקי עם אוכלי נ' סעודות בשבת והואיל ונ' סעודות מצוה רבה היא מכל הני אנפי דררשינן צריך איניש להית נודה בזה ולא ליפשע מלמעבדינהו. מיהו אצטרוכינן לפרושי דנהגו בזה עלמא בתרי אנפי. איכא מאן דנהגו למעבדינהו זה אחר זה כגון שיש לאדם שני חבשילין או כסום מאי דאית ליה ומקרב תבא ומשי ידיה ומקדש על הכוס במהיג בקול והיינו קידושא רבה ושרי

עתים לכינה

ושמחה תרי מילי נינהו עש"ס שבת ס"ב ע"ב ובשבת דכתיב ב' עונג ולזה שואל במה מענגו ועיין לוקיני חתכ"ש בככור שור סוף תענית שכתב לתרץ תמורת הפ"ז באו"ח ס' תקנ"ג שחממה עמ"ש הרמ"א שם שאסור ללמוד בשבת עט"ב רמ"ש מאכילת בשר ויין דמותר וכתב דר"ו דלק"ט דאכילת בשר ויין היו נמי עונג ואסור למנוע בשבת דכתיב וקראת לשבת עונג אבל לימוד תורה שמחה היא ולא עונג ובשבת נצמיונו על העונג ולא על השמחה ע"ש והיינו דאפי' אם נאמר דאין חובב בשבת לאכול בשר ויין כמ"ש התרי"ט רפ"ג דברכות אבל ס"ס סותר לאכול משום מצות עונג שבת כיון דאית ב' עונג אבל מה דהיא משום שבתה ולא עונג און כזה מצוה משום שבת דאינו מצווה על שמחה [וכרכויו כן נראה דהרי כיו"ח לתענוג אסור ומותר ללמוד כיו"ח אלא דיש לדחות ד"ל דגם כיו"ח כ"ס אין אסור אלא תענוג דה' עניינים אבל שאר תענוג שרי ועש"ס ויכא דף ע"ח ע"ב] ובגוף הדבר לכ"כ גם הב"ה בריש ה' אבל דהא רשבת עלה כו"י אכילת משום דעונג כתיב כ' אבל רגלים אין עולין משום דשמתה כתיב בהו וכן מצאתי גם בהלכות רי"צ גאות ח"ב צד ס' שכתב בשם רב האי גאון דביו"ט אינו אוסר צידוק הדין דכתיב ביה שמחה אבל בשבת כיון דענג כתיב ב' שמחה לא כתיב ב' אוסר צדוק הדין ע"ש וכ"י ספורש כדכרי דו"ו הבכ"ש הנ"ל וזכ"כ ג"כ המהר"ל ב"ה יו"ט מה"ס דאסור להתענות ת"ח ביו"ט אף דמותר בשבת ע"ש אצל צ"ע שמצאתי להר"ה בבעל הסאור בפסחים פרק אלו דברים שכתב דת"ח דמותר בשבת כש"כ דמותר ביו"ט ור"ח והוה"מ דזה ענג דילי ואינו בכלל תענות עיו"ט וראיתי בשו"ת חשב"צ ח"ג רס"ו רצ"ח שכתב ג"כ דלא משכתן רשבת איקרי יום שמתה אלא עונג כאכילה וכ"כ בתוס' ר"י התסיד בת"י בריכה משולשת דף ס"ט ע"ש ועיין בנימוקי יוסף ב"ב סוף פ' המזכר את הספינה שכתב אפילו שבת השמינין לשי"ח" ואלו ליגנא בעלמא היא וכונתו שאסור להתעצב בו אבל כספר המנהגי ה' שבת כתב דגם שבת איקרי יום שמתה כרתני' בספרי בהעלותך וכו' שמתחב אלא שבתות ע"ש וכ"כ בשבלי הלקט ועב"י או"ח ס' רס"א [ובאמת י"ל דאין מהספרי ראי' דהרי לא נתרבה גם שבת אלא כרוביו דוכיון כיון שעכ"פ מצוה על עונג ואסור להתעצב בו] ועיין שו"ת ח"ס חלק או"ח סימן קס"ח שנעלם ממנו כל הנ"ל ועיין ג"כ ביד שואל סימן רכ"ט סק"ב נעלם ממנו דרבה ספ"ש ועיין ג"כ בצל"ח ביצה דף ל"ה והרבה מזה העיר אבא מאיר הרב הגאון זצ"ל בגליון שו"ת חתם טופר הנ"ל. וראיתי בהקדמת הב"ה בסנין המצות שחשב ככלל מצות עונג שבת ושוב חשב עור, ולשמה בשבת" וזה תמוה דמותר לדבריו עצמו בהלכות אבל הנ"ל רשמתה לא כתיב בשבת ואולי כונתו לדרושות הספרי הנ"ל וצ"ע. קטו) שבת קי"ח ע"ב ור"י י"ן זה ער סוף

המציא אתרתי ריפתי כפרשישת דנקיש חרתי ונצע חרא ואכיל מאי דבעי ומשי ידה ופורס מפה ומברך ברהמיז והדר משי ידה ולא נהנו כ"ע לקדשי בפהיז על הכוס כדקדמיתא אלא משי ידה ונצע אתרתי ריפתיא כל עידן דאכיל בשבתא ואסילו כמד זימני ומייתא מן מאכלי דאית ליה ראצנע עד השתא ואכיל מה דבעי והדר מברך ברהמיז ומסלקי תבא, ואית דנהנו למעבדינהו כל חרא בפני עצמה חרא בלילא חרא בצמרא וחרא במנחה הרינו עיקר ג' סעודות ובהכי נסיק אינש ידי חובה דהיכי אפשר להגי דנהיגי למעבדינהו לתרתי דומא בתרא תבא אפשר יתיב ובדעתיה למיכל ותבא ותבשילי קמיה ומססיק סעודתיה ומברך ברכות שאין צריכות לו קטנ) וקרוב להיות עובר משום מציא שם שמים [לבטלה] ועוד דמדאי מתניי דהכא דבפרק כל כתבי הקודש דאדרכו ביה רבנן מצות שלש סעודות ומינה נמרינן להא שמעית מינה דרבי הו סדר ג' סעודות דקתני מצילין מזון ג' סעודות הראוי לאדם לאדם לברמה לבהמה כיצד נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודות שתיית מצילין מזון שתי סעודות כלומר שעדיין יש לו לאכול להשלים בה מצות עונג שבת דני סעודות ולולא זה לא היו מתירין לו חכמים להציל מן הדליקה ולא התירו אלא לשיעור מצות עונג שבת ולא לאכילתו ומאי דאדרכו רבנן בהרדחת כלים דלא שרו להדיח אלא מה שצריך לאכול בו בשבת לפי זמן סעודותיו ולא קאמרי התם משום עונג שבת בלחוד דאי משום עונג [שבת] בלחוד לא הו סדרכי אלא ערבית שחרית ומנחה כדקתני בהצלות מזון אלא הכי קתני ת"ד קטנ) קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן בצדדים דכין חזמן אכילה הוא ואינא אינשי דמתענני ומסנקי ובעו למיכל בצדדים שרי להו להדיח כלי אכילה דצורך שבת היא, בצדדים מדיחן לאכול בהן במנחה מן המנחה ולמעלה שוב אינו מדיח ולאנו אורח ארעא למיכל טוב ולא צורך הוא והי ליי סתין משבת לחול אבל כלי שתייה מדיח כל היום שאין קבע לשתייה, והגי דנהנו למעבד תרתי סעודתא דיממא על חרא תבא אמרי לך ודאי מצוה מן המבחר למיעבד בשחרית ובמנחה מיהו שאר עמא דלא שכיח להו ולא אפשר להו לתקוני מאכלי לתרי זימני לשחרית למנחה כי היכי דלא ליפישעו במצות ג' סעודות שרינן להו משום כבוד שבת להפסיק אכילתן ולברך ברכות (על) המזון באמצע ואעינ דדעתיהו למיכל מפי דהגי ברכות לאו לבטלה אינן אלא לקיומי ג' סעודות שצונו המקום מברכינן להו וכדאשכחן דשרו רבנן בע"ש אם הי' אוכל ושותה וקידש עליו היום שפורס מפה ומקדש ואח"כ שרי המציא ונמר לסעודתיה ומברך ברהמיז וכדמפורש לעיל בהלכות קדוש, והגי אמרי לך לא דמי התם אעינ דשרו רבנן לפירוס מפה ולקדש ולחזור להמציא לא שרו לברך ברהמיז אלא איכ נמרו סעודתיהו קטנ) אבל הכא דלא נמרו סעודתיה ותבא קמי אינשי ותבשילי היכי שרי להפסיק ולברך ולחזור לברך אי משום ג' סעודות הא

עתים לבינה

הסימן בש"ת התאוננים איי היום סימן קס"ה וסיים עכ"ל הרב ברגליו ז"ל ונתכוין לרבינו כאן, קטנ) כ"ס ג"כ בש"ס יומא דף ע' וניתני אדרינא ונקרי דמשני ר"ל משום דגורם ברכה שא"צ ובארתיו הדבר בסוב בש"ת דרבי יעקב סימן ע"ח ע"ש, קטנ) שם בפרק כל כתבי דף ק"ח ע"א והלשון קצת מטומנם בראי' זו ותבין ועיין ברא"ש ובר"ן שם וכתום' שם ד"ה בכנתה, וע"ש בתום' שה"י הרגיש בראי' זו שהבאתי [באות הקדמן] מ"ש יומא ושמתני שכוונתי לו, קטנ) אני תמה על רבינו דנתו דלענין ברכת המזון שפיר קאמר ראינו מברך כפורס מפה אלא לאור גמרי כל הסעודה אבל ברכת המציא תרי תוור ומברך אחר שקידש וכמ"ש בלשוננו ואח"כ שרי המציא וכ"כ הרי"ף בפרק ערבי פסחים אף שאם לא הי' מססיק בפריסת מפה באמצע לא הי' צריך לברך וד הפסח המציא כשיאכל ער וא"כ שפיר הכיאו ראי' גם לענין למיעבד תרתי סעודתא

אפשר לקיימנו במנחה וכשיב דעיקר מצותן במנחה הלכך לא אפשר למהיו תרת דימא אלא חרא בשחרית וחרא במנחה והכי מסתבר לן לעניות דעתן חזו יסוד מצותו וסיהו נהוג קצת עמא למעבדינהו אחר תכא שלא כהלכה. וממאי דנריסין קמת) יד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלמני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות כדי לאכול עד די שעות ומשמע מינה דסעודה שלישיית במנחה היא, ובעל הלכות כתב תיך כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש ר' חידקא אמר ארבע והלכה כרבנן ולא למיכל קטט) אלא לקיים גי סעודות ואע"י דלא מסלק תכא מורס מפה ומכרך ושירי המוציא ואכיל כביצה מנרך, ועשירים זכין לעושרם מפני שמכבדין את השבת:

קצו נריסין במרץ יום שחל להיות בע"ש קט) תנא תחליפא אבזה דרבנאי תחאה ואמרי לה אחזה דרבנאי כל מזונותי של אדם קצובין לו מריה ועד ריה תיך מדוצאות שבתות והוצאות ימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם סיחא מוחתי לו ואם הוסיף מוסיפין לו. תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת וכו' קט) איל ריש גלותא לרב המנוא מאי דתבי ולקדוש ה' מכובד איל זה יהיב שאין בו לא אכילה ולא שתייה ואמרה תורה כבדו בכסות נקיה. וכבדתו דתבי גבי שבת לשנות מאכלו מליגו בה רב ושמואל רב אמר להקדים

עתים לבניה

דימסא על חרא תכא מברכת המוציא דפריסת ספה הנ"ל, ואפשר דהני דתרו ראי' זו ס"ל כדעת הור"ה בבעל המאור שם הדולק על הירוף וס"ל דא"צ לחזור ולברך המוציא בפריסת ספה ומקדש ע"ש ובר"ן ועס"ל בה' קידוש, אבל באמת אני תמה כי אין אני רואה התחלה כלל כראי' זו לנ"ד רהטם באוכל ושותה וקידש עליו היום מוכרח היא להפסיק סעודתו כשרואה שהיום מקדש ואסילו לברך ברכת המזון שהרי אמרו לו לאכול קודם קידוש על הכוס וכאשר כן ס"ל לרבי יהודא בר"ע ערבי פסחים שם ובמילא יהי צורך שוב אחר קידוש לחזור ולקבוע סעודה לקיום מצות סעודה שבת ויהי צורך לברך המוציא וברכת המזון ולדיון הקילו בר' יוסי שיהי' די בפריסת ספה ולקדש ולא יצטרך כ"כ לברך כרהמ"ו בחינם [כיון שבאמת עריון תאב הוא לאכול] מש"א כ"ג בר' באמת יגמור עתה כל סעודתו ויקיים סעודה שלישית בעת שיהי' תאב או לאכול שאין או בברכת המוציא ובכרהמ"ו לתא דברכת שא"צ כ"ל ברור למתבונן. קט) פסחים "ג ע"א ועיון פרש"י שם ד"ה מזון ועתו"ס שבת קי"ה רע"א. קט) נראה דצ"ל ולא מיתבע אלא וכו' ובכ"ה כ"ג שלנו פ"ו בא"ד שם בשם התו"ט, וכן ביצה ס"ו רע"א, ומשמע דרווקא הני הכוונה. ובכ"ה הוצאות ברלין ליתא, ומ"ש ואכול כביצה עיון נ"א ברש"י רצ"ב שכתב דלא רווקא בביצה אלא יותר מכביצה דכביצה מיקרי אכילת עראי ע"ש ואני תמה דהא מפורש בש"ס ברכות מ"ח ע"ב דכביצה אכילה של שביעה מיקרי וכן מצאחי ברברי הר"ן פ"ב דסוכה [ד"ה ר"א אומר] שכתב דאף דכביצה הוי עראי לענין הויץ לסוכה אבל לענין אכילת שבת וי"ח סני לוי לאכול כביצה ע"ש והיונו טעמם שכתבנו שהוי עכ"פ אכילה של שביעה מיקרי כנ"ל, ולזה א"ש הא דלא סגי בכזית כשעונון של כל המצות ובסעודת מו"ש באמת מוכח בש"ס שבת קי"ח דסני כזית ועיון פ"ו בא"ד שם בשם התו"ט, ק) ביצה ס"ו רע"א, ומשמע דרווקא הני אבל הוצאה למצות החייבות הם בכלל הקצבות המזונות וע"ז נראה הכוונה בש"ס ב"ק מ' רע"ב הידור מצוה עד שליש משלך סכאן ואילך משל הקב"ה עפרש"י ותוס' שאין פירושם ככוון בהלשון ולדעתי י"ל רבאמת בכלל חובב המצוה גם הידור מצוה כדדרשו בש"ס שבת קל"ז מה א' ואגודו ועפרש"י מוכח ביט ע"ב דלולב היבש פסול מה"ט, וזוה שיעורו עד שליש, אבל אם ירצה להוסיף יותר משליש זה הוא משל הקב"ה שאם יוסיף מוסיפין לו תיך מכה שנקצב לו. קט) שבת קי"ח ע"א, ועפרש"י עה"ת אמור פרשה כ"ג פסוק כ"ו שכתב בקרא קודש קדשו בכסות נקיה וכו' התוס' בכריתות ז' ע"א וטא בשם המכילתא והיוני דהשיב לו רב המנוא דגם סה דאכד הנביא ולקדוש ד' מכובד שהיו על כסות נקיה הגדרש בקרא דמקרא קודש והנביא קורא לוי' כלשון מכובד כעין סה דאמרו דר"י קרי למאני מכבודותא ע"ש"ס שבת קי"ג סע"ב ומיבש קשוות המהרש"א בחא"ג ריש ס' וטא ע"ש ולזה יתכן לשון אמרה תורה אף שזה

ושמואל אמר לאחר. אמרי ליה דבי רב ספא לרב ספא כגון אגן דשכיח לן חמרא
 ובישרא כל יומא במאי נישנייה איל אי רגילתו לאקדומי איתורו ואי רגילתו לאתרי
 אקדימי. רב ששה בקיימא דזה מתיב לזו לרבנן כד תגו בשבתא היכא דמשיא
 שימשא בסתוא מתיב לזו היכא דמשיא סולא כי היכי דליקדמו הייא ולילוי למיכל
 ר' זירא היה מהדר אחזי דרבנן אמר לזו כמסתוא מיניכו לא תחלוניה. וכתב גאון
 הכי קסב) והלכתא חייב אדם לבצוע על שתי נכרות בשבת ולא פעם אחת בלבד
 אמרו אלא כל זמן שמבקש לסעוד ומי שאכל הרבה ואין נמשו לאכול ג' סעודות
 אם יכול לאכול כביצה ואין מצטער יאכל ויקיים ג' סעודות ואם כשיאכל כביצה
 יצטער בו סמור שלא תקנו חכמים ג' סעודות בשבת אלא לכבוד שבת ועונג וכיין
 שזה מצטער אין לו עונג וסמור :

קצצה ומבעי ליה לאיניש למסרה בערב שבת לתקוני מנא ופירי לצורך השבת
 חדא מסני עונג שבת ועוד להשלים מאה ברכות וכדגרסינן בפרק התכלת קסג)
 חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום אמר רב אייא בשבתות וכימים טובים ולא
 נפשי ברכות ממליא לזו באיספרמקי ומינדי הלכך באורחא בערב שבת חסרי לזו
 ייא ברכות קסד) מתפלת ערבית איתיה חדא מקדושא הלויי חדא דנפויני מחשבון
 מאה ברכות אשתיירי עשרה ומבעי ליה לאיניש לאשלומי דגרו עשרה בערב שבת
 או באורחא דשבת כי היכי דלישלים מאה ברכות דערב שבת וביזמא דשבתא נמי
 חסרי כיב ברכות מתפלות יוצר ומנחה וכו' ברכות מתפלין שאין נדגיץ בשבת דרי
 כיך איתא חשע עשרה הלויידי ד' התפלת המוספין וז' דסעודה שלישית וד' דהבדלה
 הרי י"ט אשתיירו לזו חמשה דצריך איניש לאשלומינרו בשבתא. וביויש דליכא ג'
 סעודות אשתיירו י"ג דצריך לאשלומינרו. ואיכא נמי מאן דחשב בחשבון מאה ברכות
 דאורחא בהרי ימא דחשוב דאורחא בקדמיתא והדר דיממא בהרי אורחא דחלמא
 וחשוב נמי דערב שבת בהרי שבת ובעי להשלים בשבת י"ט. דהבדלה לאו מחשבון
 ברכות דשבת אלא מברכת דהר בשבת היא. והיא תושבגא מכרעאה מדרכ חייא בר
 אויא דמרה וממלא לזו דאי לא חסרי אלא חמשה ברכות להשלים בשבת ליכא מיהא
 כולי האי :

עתיים לבניה

כדברי נביאים לפי שעקרו מעקא דרברי הורה נדרש ועיין תוס' תגיגה דף י"ז ע"ב ד"ה אמרה
 עיישה"ה קפג) נכתב על הגליון תמצאנו בהלכות פסוקות ד' קוטמא בשם רב נתנן גאון ועשו"ת
 הגאונים איי היום סו' רכ"ז ע"ב, ועיין היטב באור זרוע ח"א סימן ק"פ. קנב) פנתות מ"ג ע"ב.
 קיז) תכתתי דהא תפילת חול הם י"ט ברכות עם ברכת המינים א"כ חסרי י"ב ברכות וזכיום
 חסרי כ"ד, והגם כי הקליר בפיוט לפורים וס"ב כולל את צמח בבנין ירושלים ולזה לא פייט על
 ברכת את צמח וכס"ש ג"כ בחוספת רי"ד בחי' תענית ועיין ספרי סאיר ע"ה אות ר"א בן ערך
 כי היא מנהג סקטום כמנהג קדום בא"י שהי' כוללין את צמח בכונת ירושלים עיין ירושלמי פ"ד
 דברכות אבל לא יתבן לומר זה ברעת רבינו המתבר, ובאמת לא ידעתי למה נלאו למצוא
 החשבון מאה ברכות לכל יום וכסא חסרו בשבת ועיין אבודרהם ובפרדס סי' ה' וב"י או"ח סי'
 סיו, ואמנם לדעתי פשוט כי לענין חשבון מאה ברכות לברך בכל יום אלו הברכות שפותחין
 בברוך ונכתיוטו בברוך שפיר נחשבו לשהים ועפ"ז הנה בלילה מברך עם ברכת המפיל כ"ח
 ברכות, ובבוקר מברך ברכת השתר עם ברכת ציצית והפילין כ"ו ברכות, ובתפילה סן המקדש
 שמך ברבים עד אחר שס"ע מברך ג"כ כ"ז ברכות, ותפילת המרה: כ' ברכות, הרי ס"ה מאה
 ושתיים [ולמנהג ספרד חסרי שתי ברכות] ובשבת מברכין בלילה כ"ה ברכות, וביום מברכין עם
 שתי הסעודות ע"א ברכות הרי צ"ז ברכות וחסרי ד' ברכות וסמלא לזו באיספרמקי ומגדי כנ"ל

קצו וקדושה דשבתא דיומא כדקאמרינן (קסז) אין לי אלא בלילה ביום מנין תיל זכור את יום השבת. ביום מאי [מברך] אמר רב יהודה ביים הגפן לבה. ומאן דמברך ביום בהדי בפהיג מקדש השבת מועה וכו' שדשנה זה בהלכות קדושה ואיכאן חיצונים נמי דאמרי בבואה פהיג וקדושה דיומא אשר ברא יין עמים וחירושה משמח אלהים ואנשים הא נמי מעותה היא לעניות דעתן ודרך קראין שנראין כחלקין על דברי חכמים ולא אשכחן דתקינן חכמים כל הגי וכל המשנה ממטבע שמטבע חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו (קסו) ולא עוד אלא שהחזירו למנוע מכל אלה דקאמרינן במשנתנו במרק מאימתי קורין במקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצה. לקצר אינו רשאי להאריך. ונרמינן בהדיא בפרק ערבי פסחים ביום מאי אמר רב יהודה בפהיג רב אשי איקלע למחזא אמרו ליה ליקדש לן מר קדושה רבא אמר מאי קדושה רבה אמר כל הויכ דאיתיה בפהיג ברישא בריך בפהיג ואניד ביה חזייה להווא סבא דקא נחץ ושתי ליה קרא אנפשיה החכם עיניו בראשו. ואשכחן תשובה לרבינו הא"י נאוך בהאי ענינא דאיתשיל עליה בריך שית אריכתא והו נוסח השאלה והתשובה ודשאלתם הא דאמר רבנן (קסז) רב תחלימא בר מערבא איקלע לבי הלולא בריך שית אריכתא לית הלכתא כותיה מיס לית הלכתא כותיה והשיב לא ידענו מה ששאלתם מאחר דבגמרא מפרש בהדיא לית הלכתא כותיה מי אית לן למימר אמאי הלכתא כפלוגי ולית הלכתא כפלוגי איב כל הלכתא דמסיקא בגמרא כחד אתי למימר מיס ותשובה דקבלה הכין היא והגוי כולו שית אריכתא ניקרו לכד משוכל ברא לכבודו ויוצר האדם קמיתא ואתא רב תחלימא בר מערבא לאגודי ברו אלא (קסח) למימר בלשו הזה בלחוד ותתם נמי אמרינן מקום שנהגו לקצר לא יאריך. להאריך לא יקצר. ואיכא ברכות דרדימא רבנן לקצר ואית מנהגא לבראי (קסט) לאגודי ברו וכיון דחביבי עליהן למיטרינן אריכתא שפיר דמי להאריך בפניהן כגון בורא פרי הגפן וקדושה ואת בראי דמאריכין ואמרין אשר ברא יין עמים משמח אלהים ואנשים ומילי נשיותא ואמרינן התם רב אשי איקלע למחזא אמרי ליה ליקדש לן מר קדושה אריכא אמר מיכדי ביים הגפן קדים (מאי דאי) אמר ביים הגפן ואניד ביה קם האי סבא נחץ ומעיס קרי אנפשיה החכם עיניו בראשו. והגוי תרתי דאדכרינן לעיל אורחא למימר הדין תרין ולא לאוריכי והכי מפי בריין והכי נקיטי רבנן הלכה. ואנן תמדינן סובא על האי תשובה אם היא לרבינו הא"י או לגאון אחרינא דקאמר בה וכיון דחביב עליהן למיטרינן אריכא שפיר דמי להאריך בפניהן כמו בפהיג וקדושה וכו' ואנן אשכחינן בדוכתא [אחרינא] לרבינו הא"י דקא מפרש כל המשנה ממטבע שמטבע חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו הוה הגי מילי כולו כגון דקא מוספי בברכות והוא נוסיה כתב בפי ברכות דיליה (הא) דלא רנילו רבנן בשיבכה למימר הגי מילי כולו ומימנעי למיטרינן כגון בחנוכה ופזרים כשם שעשית להן נס וכו' וכגון בריה וכו' וכו' זכרנו לחיים ומי כמוך וכתוב לחיים. והוא נוסיה קא קרי דבא בראי למאן דקא מאריך ברו ואנן לעניות דעתן כתבינן דאסור לאוסופי על כל ברכה אפילו מילתא היא מאי דלא תקינו רבנן. ומה דכתב נמי בהאי תשובה מקום שנהגו לקצר לא יאריך והאי מתניתין בתחלת ברכות היא ואין הדבר תלוי במנהג אלא (ק) לקצר אינו רשאי להאריך ואפשר להגוי

עחים לבניה

ור"ף. קסז) פסחים דף ק"ז ע"א. קסו) ברכות דף ס' ע"ב. קסז) כתובות דף ח' סוף ע"א ולפינו שם הנוסחא איקלע לבבל וע"ש בפרש"י. קסח) אולי צ"ל ולא למימר. קסט) פי' אנשים בודים ועין מדרש ויק"ר פי"ח ובמדרש קהלת ע"פ ושבו העבים חרמא לחיביא וחרמא לברייא ע"ש. קל) במשנה ברכות י"א סע"א והנוספתא פ"א וירושלמי שם ושם מיתא תגי המאריך במקום

מאי דכתב בהאי תשובה מקום שנהגו מעשה סופר או שמא האי לישנא דאמר התם נמי אמרינן מקום שנהגו לקצר לא יאריך אמשד דגרסינן הכי בנמרא רבני מערבא ועלה קאמר בהאי תשובה התם נמי אמרינן מקום שנהגו לקצר לא יאריך :

קצין תפילה מנחה דשבת נהגו כל ישראל להקרימה ולהתפללה משבע שעות ולמעלה כדמחמרי עונה דידה. תנן בשבת קל"ג) כל כתבי הקודש מצלין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן בין שאין קורין בהן. ומשרש שקורין בהן בצבור תורה ונביאים דקרינן סמרא ואמפרתא ושאיין קורין בהן כתובים וסירש לקמן מפני מה אין קורין בהן כיון דתנא בתורה ובנביאים שקורין בהן ותנא בכתובים שאין קורין בהן חזר וסירש מפני מה אין קורין בהן. מפני ביטול בית המדרש הוא מסייע למה דתנא קל"ג) העוסק במקרא מדה שאינו מדה היא דבוהמיר מפי עדיף סוקרי במקרא אמר רב לא שנו שאין קורין בהן אלא בזמן בית המדרש קל"ג) מ"י בשעה שעמדו חכמים ונכנסו לבתיהן. ושמואל אמר בין בזמן בית המדרש בין שלא בזמן בית המדרש במקום שיש מדרש קבוע אין קורין בכתבי הקודש בשבת אפי' בשעה שאינו בית המדרש אבל במקום שאין בית המדרש קבוע קורין איני והא נהדרדעא אתריה דמר שמואל הו' ומקום בית המדרש היא ובנהדרדעא מסקי סידרי דכתיבי במנחתא דשבתא ותרצינן אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב לא שנו אלא במקום בית המדרש אבל שלא במקום בית המדרש קורין ושמואל אמר אפילו במקום בית המדרש בזמן בית המדרש אין קורין שלא בזמן בית המדרש קורין ואודא שמואל למעמיה קל"ג) רב אשי אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא אמר רב אין קורין בזמן בית המדרש ושלא בזמן בית המדרש קורין ושמואל אמר בין בזמן בית המדרש ובין שלא בזמן בית המדרש אין קורין דסבר ל"י כ"י נחמיה דגוייה היא משום שמרי הרומות והלכה כרב כלישנא קמא בזמן בית המדרש אין קורין שלא בזמן בית המדרש קורין. והכי אמר מר רב גטרונאי בשיבה ובבית רבינו שבבבל לאחר מנחה בשבת שונין אבות וקורין בתורה והאי דמסקי סידרא בכתובים בנהדרדעא לא הו' לן דאידיא מאן דרגיל למיעבד דב ובנטחא עתיקתא לנאון הו' לן דרגילי האידיא למיססק סדרא בכתובי והו' מה דכתב נאון סידורא דמנחה בשבתא קרי בסדרא ונביא מאי דניחא להו וכד מסיימי קאי שלחא דציבורא ואמר פסוקי דסוף סידרא וענו בתריה האי פסוקא והדר ואתה קדוש יושב תהלת ישראל וענו בתריה ואתה קדוש והדר קדישתא עד סופא ומקדשי ותגל ויתקדש וכו' ומאן דלא רגילין למיססק סידרא בנביא מקמיה צלותא במנחה ברישא פתח שלחא דציבורא ואמר אשרי יושבי ביתך כדרכה והדר ובה לציון ואני זאת ברתא אותם וענו צבורא בתריה כל מילתא והדר ואתה קדוש וכולה קדישתא עד סופא

עתים לבינה

שאמרו לקצר ה"ו מנחה. קל"ג) קפ"ו ע"א. קל"ג) דף ל"ג ע"א, ודברי רבינו הם מדברי הידועים שבת פ' כל כתבי שם ועש"ס ברכות כ"ח ע"ב שציוה רבי אליעזר [בן תנאים] לתלמידיו מנע בניכם מן הגיון ופירש"י שלא תרגילם במקרא יותר מדאי, ויתכן אולי לדעת כי בזמנו ה' גזירות המלכות על חכמי ישראל לילך לבי אבירן עש"ס ע"ז י"ז ע"ב וזה תשישות ר"א למינות המוכר בך פ"ז ס"ב ע"ב שם והוא ה' מקום קבוץ המינים לתחוכה שם במקראות כעניני מינות שלהם ועש"ס שבת קפ"ו ועיון שרף אות כי אבירן וברמב"ם פה"ס ס"ד דידים מ"ו הו' נקרא בשם חכמת הגיון והיו קצתן למדו את בניהם בלימוד זה שיחיו מתנאספים שמה ורבים מתכמי ישראל שמעו מלבוז לשם דשאני שימנעו את בניהם מן הגיון וישבם יותר בין של ר' מרסין וע"ז הוא שתוהר ר"א לתלמידיו שימנעו את בניהם מן הגיון וישבם יותר בין כרכי תלמידי חכמים כ"ל. קל"ג) חסר וצ"ל אבל שלא בזמן בית המדרש קורין בהן ועיון כתב מ"י בצה"ה שעמדו חכמים וכו' ע"ש ברקפ"ז ע"ב ובפר"ח. קל"ג) ונהדרדעא מסקי כתובים במנחה

ספר העתים.

ומקדש יתגדל ויתקדש ומסיף ספר תורה במנחה בשבתא וקרי כהן ולוי וישראל עשרה מסוקי לא למיסחת מנהג ואי מוסיף עליהן לית לן בה אבל על תלתא גברי לית ליה רשות לאוסוסי עלה כדקיייל דבייזב ובשבת וביהיזב מוסיפין עליהן אבל בריה ותושימ ותענית ופזרים וחזוכה ומנחתא דשבת ושני חמישי אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ובתרי דקרו במנחה דשבתא מנח ספר תורה בכורסייא ומקדש יתגדל ויתקדש ומצלי צבורא בלחישא מנן ומחיה הואי הקדוש והגדולנו כי אתה אבינו עד מקדש השבת ויש שנהגו לומר אתה אחד עד מקדש השבת ורצה ומורים וכל החיים ונחיות שלוחא דצבורא לפני התיבה הדר לה לצלותא וענין הפטרה במנחה בשבת כבר מפורש לעיל. ויתבין גרסין כאבות במשה קבל תורה משום דאמרין בההיא שעתא נפטר משה רבינו (ק"ס) משום הכי גרסי לה באיך שעתא ובסלין משאר דברי תורה. והאי דכתב גאון בנוסחא עתיקא קרו בסידרא בנביא מאי דניחא להו וכד מסיימין קאי שלוחא דצבורא ואמר פסוקי רמף סדרא וענו בתריה והדר ואתה קדוש האי מנהגא לא חזי לן רמיס קא שביק תהלה לדוד ולאחר דקרו סידרא בנביא חזי לן למסחת בתהלה לדוד והכי שפיר למעבד דתהלה לדוד סילתא רבתי היא למימרינן וכדגרסינן בפרק מאימתי ק"ו) אמר ר' אלעזר בן אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. וכתבו רבנותא דלדבי תקינו רבנן למימריה תלתא זימני בכל יום בפסוקי דדימרא ובקדושא דסידרא וקודם תפילת המנחה והואיל וכן מיס נחסרו ממנחה דשבת הלכך אפילו באתרי דרגלי למיקרי בסידרא בנביא חזי לן לעניות דעתן דבתרי הכי שפיר למיסחת בתהלה לדוד במנחה דשבת :

קצו [גריסינן] בירושלמי סרף אלו קשרים ק"ו) ר' חני בשם ר', לא נתנו ימים טובים ושבתות אלא ק"ט) לאכילה ולשתיה ועל ידי שהפא סריח התירו לו לעסוק בדברי תורה. ר' רבניה בשם ר' היא בר אבא לא נתנו ימים טובים ושבתות אלא לעסוק בדברי תורה בתול ק"ט) על ידי שהיא סרוח ואין לו פנאי בחול נתנו לו ימים טובים ושבתות לעסוק בדברי תורה. מתניתא מסייע בין לרין בין לרין כיצד

עתים לבינה

דשבתא כצ"ל. הנה) עי' תוס' כנחות דף ל' ע"א וברא"ש פרק ערבי פסחים ס' י"ג פלפלו בזה אם משה רבינו מת בשבת ובאריכות בשו"ת שאילת יעב"צ ח"א ס' ל"ג והרא"ש הקשא על זה מהא דאין בס"ד וילך דבאותו היום שמת כתב י"ג ספרי תורה וא"כ בע"כ דלא מת בשבת וכדברי המדרש כן היא גם בשו"ת תהילים קפסול צ' ולזה חזי' כונת התוס' במ"כ דף ב"ח ע"א ד"ה הן על מה דנראה מהש"ס שם דמשה ה' תולה חמשה ימים קודם מותו כתבו רלאו דווקא ולא אשכחנא דמשה חזי' תולה וביזב מותו כתב הרבה"ק עכ"ל אין ספק שנתכוונו בזה להמדרש הנ"ל אבל אני תמה כי א"א בפשיאות לכתוב י"ג ס"ת ביום אחד וצ"ל ההכונה שכבר היו כתובים אצלו מקודם ולא נשלחו וביזב מותו השלישם ובשו"ת החמם מנחם חז"י ס' כ"ט הביא בשם השל"ה רע"י השבעות הקלמוס כתבם לזה כתב גם בשבת דלא גרע מכותב כשמאלו דאין הרך כתיבה בכך ע"ש ועפ"ז מיושב קשיות התוס' במ"כ הנ"ל ראם ע"י שם והשבעות קלמוס נכתב אין הוכחה מזה שלא חזי' תולה אכל אני תמה דא"כ הס"ת פסולה כיון דשלא בררך כתיבה נכתב וכמו שהוכיח במספר התירומה כן לענין כותב ס"ת בשמאלו עיין ב"י אור"ח סימן ל"ב. ק"ו) דע"ב. הנה) פס"ז דשבת ה"ג ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן. ק"ט) עיין תגא דכי אליהו רכה פ"א דוכרים רכה פ' עקב. ק"ט) כל מאמר זה כן בחול עד בדברי תורה נשפט בירושלמי שלנו ועיין פסיקתא סוף פסיקא ג' דיוו הדברות דמסיים על זה ולא פליגי דת"ח שהם יגיעם בתורה כל השבוע ניתן להם השבת לאכילה ושתיה והפעלים שעוסקים במלאכה כל השבוע ניתן להם השבת לעסוק בד"ת ע"ש ויוצדק לבזון עפ"י גרסות הרמ"ח כאן דבתול ע"י שהוא סרוח [כצ"ל] ואין לו פנאי ניתן לו השבת לת"ת ומסילא ש"מ

עושה ר) יושב ואוכל או עוסק בתורה כתוב אחד אומר רל) שבת היא לך וכתוב אחד אומר עצרת לך' הא כיצד חזן חלק לאכילה ותן חלק לתורה. אמר ר' אבדו שבת לך שבות כד' מה הקביה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר אמר ר' הנגיה מדחק דתירו שאלות שלום בשבת רנ) אמר ר' חייא ר' שמעון בן יוחאי כד היה חמי לאימה דאישתעי סנין אמר לה אימא שבתא היא שתקא. תנא אסור לארס לתבוע צרכי בשבת ועירא שאל לר' חייא בר אבא מהו מימר רועיני וזנוגו רנ) איל מוסס ברכות כך הוא רד) תני מרחיץ כוסות וקערות ותמחיץ מלילי שבת לשחרית ומשתרית לחצות יומא ומחצות יומא למגתה וסן דמגתה למעלה אפור. וכוסות מותר שאן קבע לשתייה. ר' ירמיה בשם ר' ועירא בשם ר' חייא בר אשי רס) אשה מקחת

עתים לבינה

דגם לדידי' תלמודי חכמים העוסקים בתורה בימי החול ניתן להם השבת לאכילה ושתייה. ר) גראה שהכחנה לברייתא דמיתא בכבלי פסחים דף ס"ה ע"ב רכי אליעזר אומר אין לו לאדם בירט' אלא אוכל ושונה או יושב ושונה, ולזה קאמר טו דלת"ה אוכל ושונה וסו קאמר לע"ה יושב ושונה וכמ"ש, ועש"ס פסחים שם דמח"ס ש"ס רמ"ל לר' אליעזר דסעודות יו"ט רשות וקשה בש"ס סוכה כיו ע"א דילוף ר' אליעזר מקרא דיד' סעודות חייב לאכול בסוכה והרי ר"א ס"ל דסעודות יו"ט רשות ונשאלתו על זה מדידי' הרב הגדול מ"ה סיני שיפטר נ"י אבד"ק קארלסרוהע. וראיתי להמחש"א בחי' ביצה דף ס"ז רצה לחדש דגם לר"א היינו אם רוצה לעסוק בתורה כל היום אבל אם אינו רוצה לעסוק בתורה מודה דסעודות יו"ט תוכה ולפ"ו אפשר דר"א מיירי בסוכה במלו שאין עוסקין בתורה אבל זה דוחק דהא מקרא ילוף ליה, ועיין צ"ח חשב"צ ח"א סי' ק' שכתב ג"כ לפרש דעת ר"א כמ"ש המחש"א, שוב ראיתי בחי' המאירי ביצה שם העיר ג"כ מקשי' זו וכתב לתרץ ג"כ דוק לגבי יושב ושונה קדא ר"א סעודות יו"ט רשות והאי דיד' סעודות דס"ל לר"א דחייב לאכול בסוכה לגבי מי שאינו יושב ושונה קאמר, אי נמי דחתם משום מצות סוכה היא דס"ל לר"א כן ולא משום שמתת יו"ט ע"ש ותירוצו דראשון כבר כתבתי דדוחק ותירוצו השני המה לי דמי ר"א מודה ביו"ט של סוכה דבעינן לכם משום מצות סוכה א"כ אכתי קשה קשיות ר' יתושיע שם שהקשא לו יו"ט ויכתי דהיינו עכ"פ יו"ט של סוכות ועתוס' פסחים דס"ל ע"ב שם שהקשו מו"ט' של עצרת ותירוצו דבעצרת לא כתי ר"א כלם מקרא ע"ש ומ"כ ביו"ט של סוכות דרי מקרא ילוף ל' איבורא דבלא"ה קשי' דהא כותב מצה בליל ראשון דמפח וכן בליל ראשון סוכה כדדמי מודה ר"א דרעבה והי' לו לר' יתושיע לחשוב לו מחגי וראיתי שהעיר בזה בשו"ת שאגת ארוה ח' ר"ה סימן ק"ב עייש"ב והעירני אבא מארי הגאון זצ"ל"ה שכל זה כבר התעורר הד"ה בעל המאד פסחים שם ר"פ אלו דברים והוא כתב לתרץ דהא באמת אמרונן בש"ס סוכה שם דחור בו ר"א והראב"ד בהשגתו שם השיב עליו דאכתי קשי' דליפורי' מליה ראשונה וע"ש לתרץ, והעיקר נראה דהא באמת פורש בש"ס שבת קל"א ע"ב דר"א ס"ל דמצה וכל כששיריה דוחה את השבת וכש"כ יו"ט וא"כ גם כותב פת בליל א' דסוכות כיון דר"א ילוף מ"ו ס"ו מצה הסכות כמבואר שם לענין סוכה וכששיריה באמת ס"ל לר"א דג"כ לא נאסור בו משום שבות וז"ל וכנראה שלזה נתכוון גם הראב"ד שם ע"ש דוק ועיין ברכות מ"ט ע"ב וכתוס' שם. רס) צ"ל כתיב אתר אומר עצרת תהי' לכם וכו'. רכ) וכן היא במדרש ויקרא רבה סוף פ' ל"ד ובספוקתא הג"ל ועתוס' שבת קי"ג ע"ב הביאו ג"כ זה מהמרדש הג"ל. רג) עי' מ"ש לפרש בקה"ע בשם הי"מ שאין אסור בדבר הרגיל בכל יום והוא השיג עליו, ולדעתו ראוי להימ"ס שיש"ס ברכות כ"א סע"א דרבנן לא אמרתוהו משום כבוד שבת ע"ש והרי אסור משום אסור לתבוע צרכי בשבת א"ו כהי"מ. וראיתי בתנזומא פ' וירא דשם כתב דאין מתפללין י"ח בשבת משום שאם יהי' לו תולה יצטרע בכרכה רמאנו וכיוצא בזה ע"ש נראה שכונתו באמת מהעם איסור שאלות צרכי שוב מצאתי כירושלמי פ"ה ברכות סוף ה"ב דשם אמרו שלא לומר אתה תונן קודם שסבדיל דאסור לשאול צרכי בשבת עד שיבדיל ע"ש מבואר דלישיתתו של הירושלמי מה שאין מתפללין כל ח"י ברכות בשבת היא משום איסור שאלות צרכי ולש"ס דילן הג"ל מוכח דתולק חת י"ל טעמיה דהרבנן"ה החשמים מתלבותיו הא דירושלמי דאסור לשאול צרכי בתפלה בשבת, ועס"ו א"ה סימן ק"ח סק"ח מ"ש להשיג על הלבוש עיי"ש.

מדיחה כוס כאן קערה כאן תמחו כאן נמצאת מדיחה את ביתה בשבת. בידן כפרק אלו קשרים (ו) וכברתו מעשות דרכך וכברתו שלא ידא מלברשך של שבת כמלברשך של חול וכי הא דרי יחנן הוי קרא לסאניה מכבודתא (ח) אמר ר' יוסי מנין לשינוי בגדים מן התורה דכתיב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים ותנא דבי ר' ישמעאל בגדים שבישל בתן קרייה לרבו אל ימונז בתן כוס לרבו. מעשות דרכך שלא יהא הליוכך של שבת כהליוכך של חול מדו דוא דלא ליספסע פסיעה גסה בשבת (ח) איל בתול מי התירה שאני אומר אף בתול אסור דאמר מר פסיעה גסה נופלת אדת סחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקידושא רבי שמשי בעא מיני רבי רטו ישמעאל בר' יוסי מהו לאכול ארמה (י) איל אף בתול אסור מפני שהיא מלקה ומירהש לבית המדרש בשבת שפיר דמי דנרטינן בפרק מאימתי (יא) אמר ר' זיידא מריש כי דהה חזינא רבנן דקא דהמי בשבתא לסיקא אמינא קא מחללי רבנן שבת כיון דשמענא לוא דאמר ר' תנחום אריביל לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה אפילו בשבת שנאמר אזוי ד' ילכו בארצה ישאנ אנא נמי הוה מיהמנא. אמר רב הונא (יב) היה מהלך בשבת וסנע באמת המים אם יכול להגיע רגלו ראשונה קודם שניה מותר ואם לאו אסור. מתקף לה רבא היכי ליעבד לקף קא מפיש בדילובא ליעבר זיכנין דמתוסי מניה מיא ואתי לידי סחישה אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי וכן הילכתא. ממצא הפציד, הפציד אסורין חפצי שמים מותרין. ודבר שלא יהא דיבורך של שבת רינז בדיבורך של חול, דבר, דיבור אסור ודברו מותר, וכל דמענג את השבת (יג) דקביה מענגו ונותן לו תאות לבו שנאמר בתריה אותתענג על ד' וחרככתך

עתים לבניה

(ד) תוספתא פ"ג דשבת ופ"ט שבת ק"ח ע"א ועיין פ"א סי' שכ"ב סק"ח מ"ש בשם רוקח ותמתיי שלא זכר שהובר פגורש בתוספתא הנ"ל. (ה) ערש"י שבת צ"ה סע"א וסקר דבינו מירושלמי דהבא. (ו) בבלי שבת ק"ג סע"א. (ז) אמר ר' יוחנן ע"ש קיד' רע"א. (ח) צ"ל כרבעא מיני רבי מרבי ישמעאל בר' יוסי כהו לפסוע פסיעה גסה בשבת א"ל וכו', ופ"ט שו"ך בזה לומר שלא תהא וכו' כהליוכך בתול אף דגם בתול אסור משום דכאמת בתול אינו בגדו אסור וברמב"ם בש"ס ברכות ו' ע"ב שלא החזירו על זה רק כיוצא מביהג"ס וכן בש"ס ברכות מ"ג ע"ב חשבו זה בין דברים שהם גנאי לת"ח דאמר מר פסיעה גסה נופלת וכו' הוי דמשום האי עקמא מ"מ אינו רק החיות לת"ח ולזה השיב ר' ישמעאל בר' יוסי שבת בתול מי התירוה וכו' משום דאצל רבי שכיוו רק תלמודי חכמים ולת"ח גם בתול אסור אבל למרבית הסגן שאינם זחורים בזה מ"מ כשבת יש להם לחזור שלא תהא הליוכך בשבת כהליוכך בתול בפסיעות גסות, ועיין מירוש"א כהירושא אגדה שם שבס"ב אישמתמתי" ש"ס פגורש בברכות ו' הנ"ל דלצורך מצוה שרי וגם מצוה אכא [וכן תפס התנא בלשוננו בפ"ד דאבות הוי רץ למצוה קלה] דע רב"ש רש"י בברכות שם מ"ט סע"ה שבת דהבא דאיסור פסיעה גסה בשבת נלמוד מקרא דאם תשוב נספך על תפס רק ראש המקראות דהוי באמת נלמוד זה סקרא דמעשות דרכך וקרא דאם תשוב נספך על החיות יציאה תרץ לתתם ע"ש עירובין ג"ב ע"ב וחיי על הסור באו"ח סי' ש"א שכתב ג"כ כן ועיין בא"ד שם שלא הדייש מרש"י זו ועיין סי' ת"ש שם. (ט) צ"ל מרבי. (י) צ"ל בשבת. (יא) ברכות ו' ע"ב. והוא לשון תרי"ף פ"ד דשבת שם. ויש להעיר בש"ס ב"ק ל"ב ע"א ומורה איסי בע"ש ביה"ש דפסוד מפני שרץ ברשות מצוה דלא נקיס בריך לבית הכנסת או לביהמ"ד לפסוד מה"ס ומזה נראה כדעת המרדכי ב"ק שם דרק בע"ש ביה"ש משום דאין לו מפני ועשו"ת תת יאיר סי' ר"ו שביאר משום דהוא זמן מיעוט לפני הלילה מסש ולזה נפק לחייב בריך לצורך קידוש לבנה ע"ש אבל סהתי עליו שלא הדייש מתנגות אשורי ב"ק שם שכתב רמב"ם חיוס פסוד וכו"כ באס"ו לב"ק שם בשם רבינו יהונתן דביה"ש דנקיס היא לרבותא וכש"כ בכל יום ערב שבת דפסוד יע"ש,

על במתי ארץ והאכלתיך נחלה יעקב אביך בני [מי] די דיבר: [ההיג די רמאל נאע
ראבינאווישן זיל כתב כאן בזהיל גראה שחסר כאן].
סליקא לזו הלכות ברכת ועונג שבת.

עתים לכינה

וכ"ס לדעתו מש"ס ב"ק רף ל' סע"א דל"י בנ"ח מסוד משום דעביד ברשות מצוה ובהא לא
קיי"ל כותבי משום דהי' לו לישב ולשמר משא"כ ברין וזוק: [יזל שבת קי"ג רע"ב עיי"ש.
ריג) שם ועיין פרש"י שם ומה שהשיג עליו ת"ת בתו"ס שם וצ"ע ברש"י ע"ז רף ס"ז ע"א
מד"ח כיון עיי"ש. ריד) עש"ס שבת קי"ח ע"א וע"ב ויש ברברי רבינו שברש וחסרון רב ע"ש
וכרי"ף שם ותבין לתקן.

סליק.